

SHQIPËRIA DHE PROCESI I
HELSINKIT NË VITET 1990–1991

ARKIVI HISTORIK DHE DIPLOMATIK

MINISTRIA PËR EVROPËN DHE
PUNËT E JASHTME

Anëtarësimi në KSBE më 19 qershor 1991 dhe nënshkrimi i Aktit Final të Helsinkit më 16 shtator 1991 nuk ishin vetëm akte juridike, por deklarata solemne të rikthimit të Shqipërisë në Evropë dhe

i përqafimit të standardeve të Helsinkit. Letrat, fakset dhe dokumentet shumëpalëshe tregojnë qartë se, në harkun e pak më shumë se një viti, Shqipëria kaloi nga statusi i vendit të izoluar e skeptik në një shtet që “ka pranuar plotësisht trashëgiminë e vlerave të përbashkëta evropiane” dhe që merr mbi vete përgjegjësitë e plota të KSBE-së.

Dokumentet e MEPJ-së, faksimilet, programet e udhëtimit, procesverbalet dhe letrat e ndërsjella jo vetëm që fiksojnë me saktësi kronologjinë e këtij afrimi, por ruajnë fjalë për fjalë gjuhën, dilemat, kufizimet dhe pritshmëritë e një udhëheqjeje që lëviz mes frikës nga ndërhyrja dhe nevojës për legjitimitet të ri ndërkombëtar. Nëpërmjet tyre, procesi i Helsinkit del nga formula e përgjithshme dhe kthehet në një histori konkrete arkivore, ku çdo datë, emër dhe formulim politik shënon një hap të vogël dhe të matur të Shqipërisë drejt Evropës së re pas Luftës së Ftohtë. Në këtë mënyrë, viti 1990, edhe pse nuk shënon ende pranimin e plotë të Shqipërisë në KSBE, shfaqet në dokumentet arkivore si viti i “hyrjes reale” në orbitën e Helsinkit: një vit ku Tirana artikulon qartë aspiratën e saj evropiane, ndërton një gjuhë të re diplomatike, teston besueshmërinë e reformave të brendshme para partnerëve perëndimorë dhe fillon të përqafojë gradualisht standardet politike, juridike dhe institucionale të hapësirës së re evropiane që po formësohej në Pragë, Berlin, Vjenë e Paris. Në harkun e pak muajve, nga letra e Ministrit të Jashtëm Malile për Sekretarin e Shtetit Baker e deri te analiza e nëntorit 1990, arkivi diplomatik ruan kronikën

e një tranzicioni të brishtë, ku Shqipëria përpiqet të dalë nga vetëizolimi dhe të zërë vend në tryezën ku po shkruhej rendi i ri evropian pas Luftës së Ftohtë.

Rruga e Shqipërisë drejt KSBE-së – nga telegramet e para të nëntorit 1990, tek letrat programatike të majit 1991, debati procedural në Pragë, kompromisi i Misionit Raportues, Mbledhja e Berlinit dhe, më pas, misioni i parë informues – përbën një prej transformimeve më të shpejta dhe më intensive të politikës së jashtme shqiptare në fund të shekullit XX.

Ministre për Evropën dhe Punët e Jashtme

Elisa Spiropali

SHQIPËRIA DHE PROCESI I HELSINKIT NË VITIN 1990-1991

Pas zbutjes së tensioneve Lindje–Perëndim në fillim të viteve '70, procesi shumëpalësh i Helsinkit mori jetë me nënshkrimin e Akti Final i Helsinkit (1975) dhe krijimin e KSBE-së. Në dhjetor 1989, në vigjilje të takimit Bush–Gorbaçov, ky vizion u ripërtërit kur Gorbaçovi deklaroi se: “Në procesin e Helsinkit u hap një etapë e re... Ne tani mund të flasim për Helsinkin-2.” Kjo deklaratë përputhej me ndryshimet e shpejta në Evropën Lindore dhe me propozimin që samiti i ardhshëm i KSBE të mbahej jo në vitin 1992, por në vitin 1990.

Në vitet 1988–1989, Shqipëria nisi të rishikonte qasjen e saj ndaj bashkëpunimit ballkanik dhe kontaktit me strukturat shumëpalëshe. Në janar 1989, Tirana u bë mikpritëse e mbledhjes së zëvendësministrave të Jashtëm të Ballkanit, duke sinjalizuar një largim nga dogma e vjetër se “bashkëpunimi rajonal nuk mund të zhvillohet pa zgjidhjen e mëparshme të problemeve dypalëshe”. Kjo lëvizje diplomatike, e nisur ende pa nënshkruar Aktin e Helsinkit, kishte dy synime strategjike: Përmirësimin e imazhit ndërkombëtar; Krijimin e një klime mbështetjeje në rajon për kërkesën e Shqipërisë për t’u integruar në KSBE dhe për të anketuar mbështetje ekonomike nga TPE dhe EEC. Viti 1990 përbën një moment kyç në diplomacinë shqiptare, në një kohë kur tensionet e brendshme politike, kriza ekonomike dhe ndryshimet gjeopolitike në Evropën Lindore po ushtronin presion të fortë mbi regjimin socialist. Dokumentet arkivore të MEPJ-së për këtë periudhë dëshmojnë një transformim gradual, nga qëndrimi i ngurtë dhe izolues ndaj strukturave shumëpalëshe, drejt një hapjeje të kujdesshme diplomatike që kulmon me afrimin e Shqipërisë me procesin e Helsinkit (KSBE) dhe me Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Ky tranzicion, i cili zgjat brenda harkut të pak muajve, shfaqet qartë në letrat, informacionet dhe shënimet politike të vitit 1990.

Në fillim të vitit 1990, udhëheqja shqiptare mbante ende të gjallë doktrinën e vetë–izolimit dhe skepticizmit ndaj procesit të Helsinkit, i konsideruar prej dekadash si një iniciativë e organizuar dhe e manipuluar nga “dy superfuqitë”. Këtë e dëshmon qartë dokumenti i 23 janarit 1990 “Qëndrimi politik i udhëheqjes shqiptare ndaj idesë së mbledhjes ‘Helsinki 2’”, ku riprodhohet fjala e Ramiz

Alisë në Plenumin e 4-t të KQ të PPSH: “Mospjesëmarrja jonë (në KSBE) nuk do të thotë se nuk ekziston objektivisht problemi i sigurisë evropiane; se nuk ekziston preokupacioni i popujve për të, interesi i singertë i tyre për arritjen e tij. Gjithashtu fakti që ne nuk marrim pjesë në mbledhje nuk do të thotë se ne nuk jemi të interesuar dhe nuk kemi mendimin tonë për sigurinë e paqen në Evropë, se nuk kemi pikëpamjet tona rreth problemeve të përgjithshme e të veçanta ndërkombëtare...” Në të njëjtin material theksohet se Shqipëria e ka thënë “fjalën e saj” në OKB dhe në organizata të tjera ndërkombëtare: “Ne e kemi thënë dhe e themi fjalën tonë në OKB, fjalë e cila dëgjohet me respekt për drejtësinë e origjinalitetin e saj.” Arkivi tregon kështu përpjekjen për të justifikuar mungesën në KSBE me argumentin se vendi nuk ka qenë pasiv në arenën ndërkombëtare, por ka zgjedhur tribuna të tjera. I njëjti dokument e shpjegon hapur arsyen ideologjike të mospjesëmarrjes: “Ne nuk morëm pjesë në Helsinki për arsyet se konferenca organizohej e manipulohet nga dy superfuqitë...” Megjithatë, po në këtë tekst shfaqet një element i ri, që shënon nisjen e transformimit. Nënvizohen kushtet “krejt të ndryshme politike” nga viti 1975 dhe hapet dera për një përafrim taktik me procesin: “Në rrethana krejt të ndryshme politike nga ato të vitit 1975 mund të mbledhet Helsinki 2. Pjesëmarrja e vendit tonë në këtë mbledhje do të na jepte mundësinë të themi mendimin tonë për të gjitha problemet që shqetësojnë Evropën... Po kështu do të krijoheshin kushte më të favorshme për të paralizuar, në një farë mase, propagandën të reaksionit perëndimor e kryesisht atë të serbëve e ‘vorioepirotëve’.” Kjo tregon qartë se procesi i Helsinkit filloni të shihej jo vetëm si rrezik ideologjik, por edhe si instrument i mundshëm për të mbrojtur interesat kombëtare, veçanërisht në raport me Jugosllavinë dhe Greqinë.

Konteksti rajonal, veçanërisht situata e tensionuar në Kosovë, shërbeu si katalizator për këtë ndryshim qasjeje. Në janar 1990, Misioni i Shqipërisë në Nju Jork informonte MPJ-në se Komisioni për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë, pranë Kongresit Amerikan, kërkonte të vizitonte Shqipërinë. Në përmbledhjen e datës 21 janar 1990 theksohej se qëllimi i vizitës ishte “të bisedohet me udhëheqësit shqiptarë për problemet që kanë të bëjnë me gjendjen në Kosovë të Jugosllavisë dhe në mënyrë të veçantë pohimit jugosllav bërë këtij Komisioni se Shqipëria është burimi i turbullirave

në rajon.” Letra e Komisionit, e firmosur nga Dennis DeConcini dhe Steny H. Hoyer, sqaronte karakterin e tij si organ i krijuar në vitin 1976 “për të inkurajuar zbatimin e Aktit Final të Helsinkit” dhe evidentonte se, megjithëse Shqipëria nuk ishte nënshkruese e akteve, një vizitë “do të kishte vlera reciproke” dhe do të shërbente jo vetëm për Kosovën, por edhe për “çdo problem tjetër që mund të sugjerohet nga autoritetet shqiptare.”

Letra e 20 shkurtit 1990 e Komisionit amerikan përforcon këtë qasje. Aty theksohet qartë se: “E kuptojmë, natyrisht, se Shqipëria nuk i ka nënshkruar Aktet e Helsinkit dhe për këtë arsye nuk është pjesëmarrëse në procesin e KSBE-së. Megjithatë, ne besojmë se një vizitë e Komisionit mund të jetë me përfitim të ndërsjellë.” Njëherazi përcaktohet edhe itinerari rajonal – Jugosllavi, Bullgari, Rumani, Itali – dhe rezervohet data 12 prill për një vizitë njëditore në Tiranë. Pra, Shqipëria vendoset de facto brenda hartës së shqetësimeve dhe pritshmërive perëndimore për të ardhmen e sigurisë në rajon.

Përballë kësaj kërkesë, debatet e brendshme në Tiranë ishin të ngarkuara me dilema dhe rezerva. Në materialin analitik të shkurtit 1990 mbi “Propozimin e një grupi nga Komisioni... dhe refuzimin nga Tirana zyrtare”, argumentet kundër ishin të artikuluar hapur. Pranimi i vizitës shihej si rrezik për t’u interpretuar “si njohje e Aktit të Helsinkit që ne nuk e kemi firmosur”, si krijim precedentësh për kërkesa të tjera mbi “të drejtat e njeriut apo të fesë” dhe si ndërhyrje në një “problem të paqenë”, pasi sipas Tiranës shkaqet e krizës në Kosovë ishin “brenda Jugosllavisë”. Po ashtu, theksohej se “ardhja e një delegacioni të këtij niveli do të interpretohej si hap drejt vendosjes së marrëdhënieve me SHBA”, çka për udhëheqjen e atyre viteve ishte ende hap i vështirë për t’u përballuar.

Interesant është fakti se i njëjti material pranon se refuzimi i vizitës do të kishte efekte të ndjeshme politike: “Jugosllavët këtë do ta interpretonin dhe do ta përdornin si pretekst për të shtuar akuzat për ndërhyrje ndaj nesh... Opinioni, sidomos ai perëndimor, nuk do ta priste mirë... Shqiptarëve të Kosovës nuk do t’u vinte mirë për këtë refuzim...” Në fund, ministri i Jashtëm Reiz Malile propozon një zgjidhje të ndërmjetme, për t’ia shmangur ardhjen në Tiranë, por pa mbyllur komunikimin. Për këtë ai sugjeron që ambasadori në OKB t’u japë shpjegime për Kosovën dhe të dërgohen materiale

shpjeguese për Kosovën dhe materiale mbi demokracinë dhe liritë në RPSSH. Megjithatë, në margjina, shënimi me dorë i Ramiz Alisë, datë 27 shkurt 1990, është i prerë: “E lexova. Mendimi ynë është që ky Komision nuk duhet pranuar.”

Në të njëjtën linjë qëndron edhe “Informacioni” i Drejtorisë së Dytë, datë 26 shkurt 1990, i cili konstaton se një Komision që “preokupohet për zbatimin e Aktit të Helsinkit, por nuk ka forcë ekzekutive, nuk justifikon ardhjen në Shqipëri” dhe rendit pesë arsye kryesore: mungesën e marrëdhënieve me SHBA, faktin që Shqipëria nuk është nënshkruese e Aktit, pretendimin se respekton të drejtat e njeriut, prioritetin që u jepet figurave si Xhozef DioGuardi apo Joe Kennedy, dhe idenë se “nuk është në interesin tonë që të diskutojmë edhe ‘çdo problem tjetër’ me këtë Komision amerikan të panjohur për vendin tonë.” Si zgjidhje, sugjerohet t’u dërgohet një përgjigje e shkruar që bashkohet me “shqetësimin për gjendjen në Kosovë”, rievidenton qëndrimin zyrtar dhe justifikon mosdhënien e vizës.

Kjo fazë e parë – janar–shkurt 1990 – e paraqet qartë vazhdimësinë e logjikës së vjetër të izolimit: frika nga legjitimimi i procesit të Helsinkit, frika nga çështja e të drejtave të njeriut dhe nga afrimi i drejtpërdrejtë me SHBA-të. Megjithatë, po ashtu është e dukshme se çështja e Kosovës, sensibilizimi ndërkombëtar dhe kanalet transatlantike, nuk mund të injoroheshin më. Në sfond, dokumentet e Drejtorisë së Dytë dhe të Misionit në OKB flasin për diskutimin mbi Kosovën në Asamblenë e Përgjithshme të OKB-së, në Parlamentin Evropian, në Senatin amerikan dhe në komisionet e të drejtave të njeriut.

Pranvera e vitit 1990 sjell një kthesë të dytë, këtë herë të dokumentuar në mënyrë eksplicite në letrat e Komisionit të Helsinkit dhe reagimet shqiptare. Më maj 1990, Shqipëria paraqiti kërkesë zyrtare për vendosjen e marrëdhënieve diplomatike me Komunitetin Ekonomik Evropian, e depozituar më qershor 1990 te Zëvendëspresidenti i Komisionit Evropian Frans Andriessen. Dokumentet arkivore tregojnë se: “Vendimmarrja për kërkesën shqiptare do të lidhej drejtpërdrejt me ecurinë e saj në axhendën e anëtarësimit në KSBE.” Pra, EEC e trajtoi procesin e Shqipërisë si pjesë të të njëjtit paketim politik perëndimor: KSBE → KiE → EEC → TPE.

Deklarata për shtyp e 10 majit 1990 e Komisionit Amerikan për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë e përshëndet hapur njoftimin e Adil Çarçanit për dëshirën e Shqipërisë për të marrë pjesë në procesin e Helsinkit: “Ne mirëpresim njoftimin e bërë nga Adil Çarçani, Kryeministri i Shqipërisë, se Shqipëria synon të japë fund izolimit të saj dhe të bashkohet me shtetet e tjera evropiane, Shtetet e Bashkuara dhe Kanadanë në procesin aktual të Helsinkit.” Në të njëjtën deklaratë, procesi i Helsinkit cilësohet si “tregues i vlerës së jashtëzakonshme të procesit... në promovimin e sigurisë dhe stabilitetit në Evropë” dhe si forum që ka qenë “simbol i shpresës” për ata që kanë vuajtur nga mungesa e lirisë.

Deklarata e 10 majit shkon më tej, duke specifikuar pritshmëritë ndaj Shqipërisë si vend që aspirojnë të bëhet pjesëmarrës i plotë në KSBE: respektimin e të drejtave të njeriut, lirisë së shprehjes, organizimit, besimit, të drejtave të pakicave, lehtësimin e kontakteve njerëzore dhe pranimin e pluralizmit politik dhe sundimit të ligjit. Në tekst theksohet qartë: “Me këtë pjesëmarrje, ne presim që Shqipëria të zbatojë plotësisht të gjitha angazhimet e përfshira në Aktin Final të Helsinkit dhe dokumentet e tjera të KSBE-së... Shqipëria do të duhet gjithashtu të lehtësojë kontaktet njerëzore... Ajo do të pranojë konceptet e pluralizmit politik dhe sundimit të ligjit...” Komisioni vëren edhe reformat e para në Tiranë, duke i quajtur ato “hap i mirë”, sidomos hapjen e mundësisë për pasaporta dhe lehtësimin ndaj propagandës fetare.

Kjo deklaratë e vendos Shqipërinë në një binar të qartë: hyrja në procesin e Helsinkit nuk shihet vetëm si gjest simbolik, por si angazhim i plotë për reforma të brendshme politike dhe juridike. Në të njëjtën kohë, Komisioni shpreh keqardhje që nuk ka marrë ende përgjigje pozitive për vizitën, por shpreson se, “në dritën e vendimit të saj për të kërkuar anëtarësimin në KSBE”, një përgjigje e tillë do të vijë “shumë shpejt”.

Vetëm pak ditë më pas, më 17 maj 1990, Komisioni i drejtohet drejtpërdrejt si ambasadorit Bashkim Pitarka, ashtu edhe Presidentit Ramiz Alia. Në letrën për Pitarkën, DeConcini dhe Hoyer kërkojnë që t’i përcillet Presidentit letra shoqëruese, duke e lidhur hapur kërkesën për vizitë me “gatishmërinë e shpallur së fundmi nga qeveria juaj për të përmirësuar marrëdhëniet me Shtetet e Bashkuara dhe

dëshirën për t'u bërë pjesëmarrëse në Konferencën për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë.” Në letrën drejtuar Ramiz Alisë theksohet roli i Komisionit si organ që monitoron zbatimin e akteve të Helsinkit dhe shprehet se vizita do të shërbente për të diskutuar “situatën aktuale në krahinën e Kosovës në Jugosllavi” dhe reformat e brendshme.

Përgjigjja shqiptare shënon një kthesë të qartë politike. Më 23 maj 1990, pas konsultimeve të brendshme, në kopjen e letrës së Komisionit shënohet me dorë: “dakord...të përgatitet përgjigja për Presidentin Ramiz Alia...” dhe menjëherë pas kësaj Misioni në Nju Jork merr udhëzim t'u përcjellë kongresmenëve mesazhin zyrtar të Presidentit. Në mesazhin e Ramiz Alisë thuhet: “Me kënaqësi mora letrën tuaj të datës 17 maj 1990... Dëshiroj t'ju vë në dijeni se kam udhëzuar Ministrinë tonë të Punëve të Jashtme që të organizojë vizitën tuaj në Shqipëri në fund të qershorit ose në fillim të korrikut të këtij viti.” Ky është momenti kur linja e muajit shkurt (“ky Komision nuk duhet pranuar”) zëvendësohet nga një vendim pozitiv për të hapur dyert e Tiranës për delegacionin e Kongresit Amerikan. Korrespondenca shoqëruese e ambasadës në Romë dhe e Misionit në Nju Jork e konfirmon këtë ndryshim kursi. Ambasada në Romë i përcjell Tiranës faksin e Misionit, ndërsa Misioni në Nju Jork udhëzohet që t'u dërgojë kongresmenëve letrën zyrtare ku citohet mesazhi i Ramiz Alisë dhe njoftohet se “hollësitë e mëtejshme” do të koordinohen nga ambasadori Pitarka. Kështu, brenda më pak se tre muajsh, Shqipëria kalon nga refuzimi i plotë dhe justifikimi me argumente ideologjike, në një pranim të hapur të dialogut me Komisionin e Helsinkit dhe, në mënyrë të tërthortë, me sistemin politik amerikan.

Ky evolucion dokumentar pasqyron qartë kalimin nga doktrina e “fortesës së rrethuar”, ku proceset shumëpalëshe shiheshin si komplot i superfuqive, drejt një doktrine të hapjes së kontrolluar, ku procesi i Helsinkit pranohet si instrument për të thyer izolimin, për të përmirësuar imazhin ndërkombëtar dhe sidomos për të krijuar korniza ndërkombëtare ku mund të trajtohej çështja e Kosovës. Letrat, informacionet dhe shënimet e vitit 1990 tregojnë se ky nuk ishte një hap i thjeshtë formal, por rezultat i një rishikimi të detyruar të kalkulimeve strategjike të udhëheqjes shqiptare nën presionin e zhvillimeve të brendshme dhe të jashtme.

Si material arkivor, këto dokumente kanë një vlerë të veçantë për kuptimin e tranzicionit shqiptar. Ato datojnë momentet e para të institucionalizuara të afrimit Shqipëri–KSBE–SHBA, duke fiksuar në mënyrë autentike gjuhën, frikërat, prioritetet dhe kompromiset e kohës. Përmes tyre shihet se si procesi i Helsinkit u perceptua fillimisht si rrezik ideologjik dhe më pas u adoptua si platformë e domosdoshme për legjitimim ndërkombëtar dhe për artikullimin e çështjes kombëtare shqiptare në Kosovë. Në këtë kuptim, viti 1990 shfaqet në arkiv jo vetëm si vit i fundit të izolimit, por si vit i negociimit të rolit të ri të Shqipërisë në Evropë, në të cilin Komisioni i Helsinkit dhe korrespondenca me të luajnë një rol qendror.

Në këtë panoramë, dokumentet e qershor–gushtit 1990 e plotësojnë tablonë arkivore duke treguar jo vetëm qëndrimet, por edhe hyrjen konkrete të Shqipërisë në sallat e procesit të Helsinkit dhe në dialogun e drejtpërdrejtë me Kongresin Amerikan. Nga 5–29 qershor 1990, në Kopenhagë u mbajt konferenca e KSBE për çështjet humanitare. Shqipëria mori pjesë për herë të parë si vëzhguese, pas konsultimeve në Bon dhe Paris. Pikërisht në këtë kohë u ndërмор një hap i ri i brendshëm: 12 qershor 1990, u nxor Dekreti nr. 7393, i cili i dha 149 qytetarëve të drejtën e lëvizjes së lirë jashtë vendit. Ky hap ishte përpjekje për të treguar një imazh liberalizues në sytë e KSBE-së, megjithëse situata reale në vend ishte shumë më e tensionuar.

Raporti i datës 6 qershor 1990 mbi pjesëmarrjen e delegacionit shqiptar në mbledhjen e KSBE-së në Kopenhagë, “në cilësinë e vëzhguesit”, shënon faktikisht daljen nga bojkoti shumëvjeçar. Në informacionin e Petrit Bushatit për MPJ, pasi përshkruhet hapja e seancës nga ministri i Jashtëm i Danimarkës, nënvizohet se kërkesën për pjesëmarrjen e Shqipërisë si vëzhguese e paraqiti me hollësi ministri i Jashtëm i Finlandës dhe se ky propozim “u pranua me konsensus, pa votë”. Delegacionet nordike dhe ai jugosllav e përshëndetën menjëherë këtë prani të re, ndërsa ministri jugosllav, Lonçar, vlerësoi se “tani procesi evropian mori pamjen e tij të plotë evropiane”. Një element domethënës në këtë raport është afrimi sovjetik. Një përfaqësues i BS i afrohet vendit të delegacionit shqiptar për të përcjellë dëshirën e Eduard Shevarnadzes për t’u përshëndetur me përfaqësuesin tonë. Në bisedën e shkurtër në holl, Shevarnadze deklaroi se Bashkimi Sovjetik “përshëndet pjesëmarrjen e Shqipërisë

në mbledhje” dhe, me një formulim të kujdesshëm, shpreh se “kemi respekt për Shqipërinë dhe udhëheqësit e saj, përkrahim zhvillimin e saj të pavarur”. Fakti që delegacioni shqiptar u ul menjëherë në tavolinë sapo u miratua pjesëmarrja si vëzhgues – diçka që, siç shënohet në raport, u vlerësua veçanërisht nga përfaqësuesit e RF Gjermane dhe Austrisë – tregon se hyrja në procesin e Helsinkit nuk ishte më vetëm një perspektivë teorike, por një realitet institucional.

Kërkesa e Shqipërisë për anëtarësim në KSBE në vitin 1990 u përplas menjëherë me realitetin dramatik të ngjarjeve të 2 korrikut, kur qindra qytetarë hynë në përfaqësitë e huaja diplomatike në Tiranë, duke “shpërthyer” në mënyrë simbolike izolimin politik të vendit. Qeveria komuniste kërkonte t’i trajtonte të strehuarit si emigrantë ekonomikë dhe jo azilantë politikë, për të mos dëmtuar imazhin ndërkombëtar të Shqipërisë në momentin kur kërkonte anëtarësim në organizatat evropiane.

Në këtë kontekst, ndërhyrja e Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së dhe dërgimi në Tiranë i të dërguarit të posaçëm, Stefano De Mistura, bëhen vendimtare për të shmangur një përplasje të hapur mes qeverisë shqiptare dhe korit diplomatik perëndimor. Misioni i tij arriti një kompromis delikat: pajisjen e të strehuarve me pasaporta shqiptare brenda godinave të ambasadave dhe largimin e tyre me mbikëqyrjen e OKB-së, duke parandaluar përshkallëzimin e mëtejshëm dhe duke lënë të hapur perspektivën e integritit në KSBE. Në këtë mënyrë, procesi i anëtarësimit nuk u ndërpre përfundimisht, por u shty dhe u kushtëzua qartë me ritmin e reformave demokratike të brendshme. Materialet tregojnë: Policia dhe Sigurimi përdorën forcë; U shkelën rregullat e Konventës së Vjenës (të shtëna brenda territorit të ambasadave); Qeveria u gjend mes presionit të brendshëm konservator dhe nevojës për hapje. Delegacionet evropiane e interpretuan këtë si provë se Shqipëria: “nuk kishte bërë ende progres të mjaftueshëm në demokratizimin e vendit.” Kjo do të ndikonte drejtpërdrejt në vendimin e KSBE-së për të mos e pranuar Shqipërinë si anëtare të plotë në Samitin e Parit 1990.

Në muajt korrik–gusht 1990, dokumentet e Drejtorisë së Bashkëpunimit Shumëpalësh dhe të Misionit në Nju Jork dëshmojnë fazën e dytë: negociimin konkret të vizitës së delegacionit të Komisionit Amerikan për Sigurimin dhe Bashkëpunimin në Evropë (Komisioni i Helsinkit) në

Shqipëri. Telefaksi i 28 korrikut 1990 nga Bob Hand për ambasadorin Bashkim Pitarka paraqet itinerarin e parashikuar për datat 19–22 gusht, duke nënvizuar se programi i takimeve “përqendrohet në çështjet që kanë të bëjnë me KSBE-në dhe synon që të zgjerojë kuptimin e gjendjes aktuale në Shqipëri nga ana e Komisionit”. Në vijim, informacionet e Drejtorisë së Bashkëpunimit Shumëpalësh (31 korrik) japin një pasqyrë të plotë të përbërjes së delegacionit – senatorë, kongresmenëve, personel ndihmës, shoqërues ushtarakë – si dhe një listë të gjatë kërkesash: program takimesh me udhëheqjen e lartë, vizita në Durrës e Krujë, takim me Frontin Demokratik të minoritetit grek, vizitë në burgun e Spaçit, pritje me rreth 75 persona, përfshirë “disa figura kulturore dhe individë të shquar” që Komisioni synonte t’i ftonte drejtpërdrejt.

Përballë kësaj agjende ambicioze, Tirana zyrtare tenton fillimisht kufizimin. Në relacionin e 3 gushtit 1990, i nënshkruar nga Reiz Malile, theksohet se grupi prej rreth 28 vetash është “shumë i madh” dhe propozohet që të pranohet “një grup prej 5–6 vetësh”. Po kështu, sugjerohet që për vizitën në burgun e Spaçit t’u komunikohet amerikanëve se “vizita në burgje nuk mund të bëhen pasi bien ndesh me traditat dhe zakonet shqiptare”, formulim që më pas do të ricitohet dhe në letrat e Komisionit si shembull i “zakonit” të vendit pritës.

Letra e 6 gushtit 1990 e Bob Hand për ambasadorin Pitarka sjell reagimin e kryetarit DeConcini ndaj këtyre kufizimeve. Ai argumenton se gushti është “koha e vetme” e mundshme për vizita zyrtare për shkak të angazhimeve legislative dhe zgjedhjeve në nëntor dhe se, pikërisht sepse “procesi i KSBE-së po zhvillohet me shpejtësi dhe Shqipëria ka shprehur dëshirën për të marrë pjesë në të”, do të ishte “dobiprurëse fillimi i një dialogu... më mirë shpejt se vonë”. Në të njëjtën kohë, Komisioni tregon fleksibilitet: reduktohet numri i kongresistëve, vihet në dyshim ardhja e këshilltarit të Tregtisë, shkurtohet personeli ndihmës dhe parashikohet që disa nga shoqëruesit e forcave ajrore “të mos marrin pjesë në takimet zyrtare”. Në një shënim me dorë në margjina (“Vizita në Spaç... intervistë e Elez Biberaj për burgun e Burrelit”), shfaqet shqetësimi i palës shqiptare për dimensionin propagandistik që mund të merrte një vizitë e tillë, veçanërisht me praninë e përkthyesit Elez Biberaj nga “Zëri i Amerikës”.

Korrespondenca e mëtejshme e gushtit vulos kompromisin. Në një sërë listash të përditësuara të delegacionit, numri total reduktohet në 16 persona, ndërsa në shënimet për MPJ nënvizohet se “u plotësua edhe kërkesa për heqjen e përkthyesit të shqipes Elez Biberaj”. Në një shkresë shoqëruese, Malile i drejtohet Ramiz Alisë: “Jemi të mendimit që të pranohet ardhja e delegacionit”, shoqëruar me shënimin e shkurtër me dorë: “Sh. Ramiz, dakord”. Vizita në Spaç, megjithëse mbetet pjesë e itinerarit të propozuar nga amerikanët në programet e tyre të brendshme (“vizitë në Kampin e të burgosurve në Spaç”), hiqet përfundimisht nga programi zyrtar i palës shqiptare me arsyetimin e “zakoneve” kombëtare.

Qartësia e objektivave të delegacionit amerikan pasqyrohet në informacionin analitik “Mbi vizitën e kongresistëve amerikanë për KSBE-në” dhe në dokumentin “Kërkesat e delegacionit...”, ku renditen me radhë çështjet që Komisioni synonte të trajtonte: gjendjen e brendshme dhe “procesin e demokratizimit”, qëndrimin e Shqipërisë për KSBE-në dhe perspektivën e pjesëmarrjes së saj, marrëdhëniet dypalëshe Shqipëri–SHBA, marrëdhëniet shqiptaro–jugosllave dhe çështjen e Kosovës, takimet me autoritetet kryesore shtetërore, me minoritetin grek, me studentët, si dhe organizimin e pritjes me rreth 75 pjesëmarrës, ku pala shqiptare ftohet të rekomandojë 25 emra. Lista e propozuar nga Komisioni për “individë të shquar” – që përfshin figura si Dritëro Agolli, Ismail Kadare, Fatos Nano, Gramoz Pashko, Marash Hajati, Neshat Tozaj, Bardhyl Londo, etj. – tregon qartë interesin për të kapërcyer kufijtë e kontaktit thjesht qeveritar dhe për të hyrë në dialog me elita të zgjedhura intelektuale e politike.

Vizita e 19–21 gushtit 1990, e dokumentuar në procesverbalet e takimeve, në informacionet e MPJ-së dhe në deklaratat publike të Komisionit, shënon një kulm të dialogut Shqipëri–KSBE–SHBA. Në “Informacionin mbi vizitën e delegacionit...”, MPJ sintetizon që në hyrje se delegacioni e konsideroi vizitën “të rëndësishme e që do t’i shërbente më mirë vendit dhe popullit tonë, ashtu edhe për ç’ka i përket çështjes së pjesëmarrjes së Shqipërisë në KSBE”. Nën titullin “Shqipëria dhe KSBE-ja”, delegacioni amerikan e quan pjesëmarrjen e vendit tonë “të domosdoshme”, por e kushtëzon qartë pjesëmarrjen e plotë me pranimin e dokumenteve të Aktit të Helsinkit dhe me garantimin e dy

kritereve bazë: “pluralizmi politik dhe liria e institucioneve fetare”. DeConcini shprehet troç: “Ne nuk dëshirojmë t’ju themi se ç’duhet të bëni, por vëmë në dukje se ato janë kërkesa të KSBE-së”.

Në të njëjtin informacion citohet vlerësimi i këshilltarit D. Evans se Shqipëria “atë që thotë e bën”, duke e dalluar nga vende të tjera që, megjithëse kishin firmosur aktet e Helsinkit, “i kanë shkelur ato”. Megjithatë, delegacioni e bën të qartë se ndryshimet e deritanishme në legjislacion – lëvizja e lirë me pasaporta, heqja e dënimit penal për propagandën fetare, disa lehtësime në fushën e të drejtave të njeriut – janë ende “të pamjaftueshme” dhe se kërkohet “thellim e zgjerim” i tyre për të krijuar kredibilitet në KSBE.

Takimi me Ramiz Alinë, i përshkruar si moment kyç si në raportet shqiptare, ashtu edhe në deklaratat amerikane, paraqitet si pikë kthese në perceptimin e delegacionit. Sipas informacionit sekret të MPJ-së të 26 gushtit 1990, Alia shpjegon kushtet historike të zhvillimit të vendit, thekson se procesi i demokratizimit është “i pakthyeshem”, por nënvizon se ai duhet të zhvillohet “nga vetë Shqipëria pa ndërhyrje nga jashtë, pa diktat”. Delegacioni, nga ana e tij, e vlerëson bisedën si “të hapur e të sinqertë”, ndërsa MPJ thekson vlerësimin e tyre se Ramiz Alia është “një udhëheqës i vërtetë, që ka të qartë perspektivën dhe që është i ndershem për përgjegjësitë që ka për popullin e tij”.

Në procesverbalin e takimit me ministrin e Jashtëm, Reiz Malile, ky vizion i dyfishtë – afrimi me KSBE-në dhe ruajtja e autonomisë së brendshme – artikullohet edhe më qartë. Malile e konsideron pjesëmarrjen në KSBE si diçka “shumë të shpejtë”, por thekson se Tirana është duke studiuar seriozisht aktin e Helsinkit, dokumentet e Vienës, Kopenhagës, Bonit, etj., për të evidentuar “ç’kemi bërë ne në legjislacionin tonë... dhe çfarë duhet të plotësohet”. Ai nënvizon se synimi nuk është “vetëm të hedhim një firmë dhe t’i mbajmë nën sirtarë, por t’i zbatojmë konkretisht”, duke e kontrastuar këtë me situatën në Jugosllavi, ku “bëhen moralizma”, por në Kosovë, Kroaci e Slloveni shkelet akti i Helsinkit. Nga ana e tyre, senatorët DeConcini dhe Sarbanes e kthejnë vazhdimisht debatin te pluralizmi, të drejtat e njeriut, liria e fesë dhe funksionimi e shtypit të lirë, duke insistuar se “konstatojmë se në këto drejtime keni shumë për të bërë”.

Një pjesë e konsiderueshme e bisedave i kushtohet çështjes së Kosovës. Delegacioni pyet nëse Shqipëria e parashikon bashkimin e Kosovës në rast se këtë e kërkojnë vetë kosovarët; nëse zgjedhjet e lira mund të shërbejnë si mjet zgjidhjeje; çfarë mesazhi dëshiron Tirana t'i transmetojë Beogradit; si e sheh e ardhmen e Jugosllavisë. Disa prej tyre pranojnë se “rruga e zgjidhjes nga Milosheviçi është e gabuar”. Përfaqësuesit shqiptarë, si Sofokli Lazri, formulojnë një tezë që arkivi e fikson në mënyrë lapidare: “Pa shqiptarët, pa dialog demokratik me ta dhe kundër tyre, problemi i Kosovës nuk mund të zgjidhet... Jugosllavët duhet të bisedojnë në dy tavolina: në njërën me shqiptarët e Kosovës dhe në tjetrën me Shqipërinë”.

Përtej temave politike, dokumentet nënvizojnë edhe dimensionin praktik të afrimit me botën perëndimore. Delegacioni amerikan sugjeron hapur që Shqipëria të marrë pjesë në seminarin e Budapestit “Përgjegjësia e parlamentit për zhvillimin ekonomik” (10–13 nëntor 1990), të vendosë lidhje me Bankën Botërore dhe FMN-në, të kushtojë rëndësi të posaçme “shportës së dytë” të Helsinkit (bashkëpunimi ekonomik) dhe të ftojë në vend një delegacion të Federatës Ndërkombëtare të Helsinkit me qendër në Vjenë, në mënyrë që ky të “sqaronte shumë pretendime të huaja që bien ndesh me realitetin shqiptar”. Këto sugjerime të përsëritura, të fiksuara në informacionet e MPJ-së, tregojnë se dialogu nuk kufizohej më vetëm te çështjet ideologjike, por hapej drejt një agjende të qartë integruese politike dhe ekonomike.

Në anën tjetër të Atlantikut, vizita reflektohet në një deklaratë të përbashkët të delegacionit të Komisionit të Helsinkit, të datës 22 gusht 1990, ku Shqipëria përshkruhet si vend që dëshiron “t'i japë fund izolimit të tij relativ me botën” dhe që kërkon të zhvillojë marrëdhënie me SHBA-të dhe të bashkohet me shtetet e KSBE-së. Delegacioni flet për “mikpritje të ngrohtë”, për një program që u lejoji të “mësonin mjaft”, për takimet me Ramiz Alinë, Reis Malilen, Kleanthi Koçin, Foto Çamin, studentë, personalitete kulture dhe diplomatë të huaj. Ata nuk fshehin mospajtimet “veçanërisht për ato që kanë të bëjnë me të drejtat e njeriut”, por theksojnë se diskutimet ishin “të sinqerta dhe të hapura” dhe se dialogu duhet “të zgjerohet dhe të forcohet”.

Në të njëjtën deklaratë, delegacioni shpreh mbështetjen për aspiratën e Shqipërisë për anëtarësi të plotë në KSBE, por e lidh këtë me një kushtëzim shumë të qartë: Tirana duhet të deklarojë zyrtarisht se do të respektojë “të gjitha angazhimet ekzistuese të KSBE-së” dhe të dëshmojë seriozitetin e synimeve duke afruar “politikën dhe praktikën e saj... në mënyrë më sinjifikative me këto dispozita nga sa janë tani”. Ata vlerësojnë fillimin e lëshimit të pasaportave dhe heqjen e dënimit për propagandën fetare, por shprehin “shqetësim të vazhdueshëm” për të burgosurit politikë, mbylljen e institucioneve fetare, kontrollin mbi shtypin dhe kufizimet ndaj minoriteteve. Si rrugëdalje, sugjerojnë përkthimin dhe publikimin e plotë të dokumenteve të KSBE-së në shqip, lejimin e vizitave të organizatave të huaja për të drejtat e njeriut dhe krijimin e “grupeve vëzhguese të pavarura të Helsinkit” brenda vendit.

Përmbyllja e kësaj vizite vjen me letrat pasuese të senatorit DeConcini në shtator 1990, drejtuar Zëvendësministrit të Jashtëm Muhamet Kapllani dhe Presidentit Ramiz Alia. Në to ai falënderon për “mikpritjen e ngrohtë” dhe “punën e shkëlqyer të bërë nga stafi i Ministrisë së Punëve të Jashtme”, shprehet se ka “mësuar shumë për Shqipërinë” dhe shpreson që ndryshimet politike e ekonomike të vazhdojnë, “duke i mundur vendit të bëhet një anëtar me të drejta të plota i procesit të KSBE-së”. Duke e përshkruar procesin e Helsinkit si “esencial në krijimin e një Evrope unike dhe të lirë”, ai thekson se Komisioni “nuk po kërkon ndonjë gjë më shumë nga Shqipëria nga sa kemi kërkuar në të kaluarën nga ata që kanë nënshkruar Aktin Final të Helsinkit”, por kërkon një përpjekje reale që vendi të afrohet me standardet e reja evropiane të lirisë dhe prosperitetit.

Pas hapave të parë të afrimit me procesin e Helsinkit në gjysmën e parë të vitit 1990, vjeshta e atij viti shënon fazën më intensive të përpjekjeve shqiptare për t’u bërë pjesë me të drejta të plota e Konferencës për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë. Dokumentet arkivore tregojnë një ofensivë të mirëkoordinuar diplomatike, që shkon nga letrat dypalëshe dhe deklaratat e Këshillit të Ministrave, te veprimtaria në kuadër të KSBE-së, kontaktet me partnerët kryesorë perëndimorë, si edhe përpjekjet për të harmonizuar kuadrin e brendshëm politik e juridik me standardet evropiane.

Në shtator 1990, Ministria e Jashtme ndërmori një fushatë të gjerë komunikimi. Synimi ishte i qartë: përfshirja në agjendën e Takimit të Parisit dhe pranimi si anëtarja e 35-të e KSBE-së. Më 1 shtator 1990, Ministri Reis Malile u dërgoi letër homologëve të Ballkanit për takimin e radhës të MPJ-ve në Tiranë. Takimi u mbajt 24–25 tetor 1990. Dokumentet dëshmojnë se: “Të gjitha vendet e Ballkanit përshëndetën kërkesën e Shqipërisë për pjesëmarrje të plotë në KSBE dhe shprehën dëshirën që ajo të realizohej. “Ky moment i vetëm ku rajoni u rreshtua publikisht pro Shqipërisë, iu përcoll me një mesazh zyrtar takimit të Parisit (19–21 nëntor 1990). Komunikata u përshëndet edhe nga figura të nivelit të lartë, përfshirë Sekretarin e Përgjithshëm të OKB-së De Cuéllar dhe Nënë Terezën.

Më 12 shtator 1990, Ministri i Punëve të Jashtme Reis Malile i drejtohet zyrtarisht Sekretarit amerikan të Shtetit, James A. Baker III, me letrën nr. 2987, ku përmbledhet ambicia politike e Tiranës në raport me KSBE-në. Në emër të Qeverisë Shqiptare, Malile nënvizon se Shqipëria ka marrë pjesë si vëzhguese në disa mbledhje të sigurisë e bashkëpunimit në Evropë, por synimi i saj i vërtetë është “të bashkohet sa më parë” me procesin e Helsinkit me të drejta të plota. Letra i referohet përgatitjeve për Takimin e Nivelit të Lartë në Paris dhe e vlerëson atë si moment kyç për të ardhmen e Evropës, që do të hedhë bazat e institucionalizimit të KSBE-së mbi Aktin Final të Helsinkit dhe dokumentet pasuese. Në këtë sfond, Qeveria e RPSSH e sheh pjesëmarrjen e saj në Mbledhjen e Ministrave të Jashtëm të KSBE-së në Nju Jork (1–2 tetor 1990) si rastin më të përshtatshëm për të kërkuar pranimin me status të plotë në proces.

Në të njëjtën ditë, me një logjikë të qartë procedurale, Malile i adresohet edhe ministrit të Jashtëm të Francës, Roland Dumas, si përfaqësues i vendit pritës të Samitit të Parisit, dhe ministrit të Jashtëm të Finlandës, Pertti Paasio, si përfaqësues i shtetit depozitar të Aktit të Helsinkit. Letrat kanë të njëjtën përmbajtje politike: Shqipëria shpreh gatishmërinë për të pranuar e zbatuar parimet e Aktit Final dhe vendimet e KSBE-së dhe kërkon që kjo dëshirë të bëhet e njohur për të gjitha shtetet pjesëmarrëse, në mënyrë që të ketë një përgjigje të qartë në Mbledhjen Ministeriale të Nju Jorkut dhe në vijim në Paris.

Vetëm pak ditë më vonë, më 15 shtator 1990, Këshilli i Ministrave i RPSSH formalizon këtë orientim me një deklaratë të posaçme. Pas dëgjimit të raportit të Ministrit të Jashtëm mbi pjesëmarrjen e vendit në procesin e KSBE-së dhe hapat e ndërmarrë deri atëherë, Qeveria shqiptare shpreh publikisht gatishmërinë dhe angazhimin për të pranuar parimet e Kartës së Helsinkit dhe vendimet e KSBE-së, duke vënë në dukje se ndryshimet e ndërmarra në legjislacionin shqiptar mundësojnë zbatimin e tyre faktik. Këshilli i Ministrave e ngarkon Ministrin e Punëve të Jashtme që ta bëjë të njohur këtë deklaratë për të gjitha shtetet pjesëmarrëse dhe të kërkojë pjesëmarrjen me të drejta të plota të Shqipërisë në konferencat e ardhshme të KSBE-së, duke filluar nga mbledhja Ministeriale në Nju Jork, e cila do të paraprijë Samitin e Parisit. Ky dokument shënon një kthesë institucionale: për herë të parë, qeveria socialiste shqiptare deklaron në mënyrë të qartë se e konsideron veten të aftë të përmbushë standardet e Helsinkit dhe kërkon të trajtohet si palë e barabartë në proces.

Ky qëndrim pasqyrohet edhe në letrat shoqëruese që Malile i dërgon ministrit Dumas, ku i bashkëngjitet Deklarata e 15 shtatorit si shprehje e qartë e dëshirës për të marrë pjesë si anëtare me të drejta të plota në KSBE. Në planin politik të jashtëm, kjo lëvizje synon të krijojë një bazë ligjore e morale, për t'u paraqitur në Paris jo më si vëzhguese periferike, por si shtet pjesëmarrës i gatshëm të marrë përsipër detyrimet e procesit të Helsinkit.

Në këtë sfond, delegacioni shqiptar përgatit edhe qëndrimin e vet politik për t'u shprehur në forumet e KSBE-së. Një tekst i ruajtur në arkiv, që pasqyron fjalën e palës shqiptare, falënderon delegacionet që treguan mirëkuptim për kërkesën e Shqipërisë për pjesëmarrje me të drejta të plota dhe shpreh keqardhjen për rezervat e disa prej tyre. Argumenti qendror është se, kur nisi procesi i KSBE-së, nuk u vendosën kushte shtesë për pjesëmarrje të plotë përtej atyre të Aktit Final të Helsinkit dhe se Shqipëria tashmë ka shprehur gatishmëri dhe angazhim për zbatimin e këtyre parimeve. Teksti nënvizon se vendi, sidomos kohët e fundit, ka ndërmarrë ndryshime të thella në legjislacion dhe në praktikën politike, në një masë të tillë që, sipas Tiranës, nuk e lë prapa vendeve të tjera, por përkundrazi e rreshton mes aktorëve që kanë ecur shumë në këtë drejtim.

Fjala shqiptare, duke ndjekur gjuhën tipike të dokumenteve të KSBE-së, thekson gjithashtu se dokumentet e Helsinkit nuk janë një përmbyllje statike, por reflektim dinamik i objektivave që koha sjell; ato janë “në proces” dhe realizimi i tyre është detyrë e përbashkët. Mbi këtë bazë, Shqipëria paraqitet si një faktor i qëndrueshëm i paqes dhe sigurisë në rajon: politika e fqinjësisë së mirë, refuzimi i përdorimit të territorit për veprimtari armiqësore ndaj vendeve fqinje dhe mbajtja e një pozicioni paqësor në Ballkan përmenden si prova konkrete se vendi nuk ka qenë kurrë faktor i acarimit të gjendjes në Evropë. Mesazhi përfundimtar është i qartë: Shqipëria kërkon të marrë vendin e saj të ligjshëm në “familjen evropiane” dhe pret që rezervat e ngritura të rishikohen në dritën e realitetit të ri të brendshëm shqiptar.

Më 20 shtator 1990, në Tiranë, mbërrin Trojka e TPE:³ drejtorë politikë nga Italia, Irlanda, Luksemburgu dhe 6 ekspertë të Komisionit Politik. Pas takimeve me MPJ dhe këshilltarin politik të Presidentit, Trojka vlerësoi: “Ndryshimet e ndërmarra janë pozitive, por ngjarjet e korrikut tregojnë se progresi nuk është i mjaftueshëm.” Ata theksuan se vendosja e marrëdhënieve diplomatike me EEC: “nuk ishte çështje formale, por lidhej me kërkesat aktuale të procesit të Helsinkit.”

Në planin rajonal, ofensiva diplomatike shqiptare për anëtarësimin në KSBE mbështetet fuqishëm nga një forum tjetër i rëndësishëm: Mbledhja e Ministrave të Punëve të Jashtme të gjashtë vendeve ballkanike, e zhvilluar në Tiranë më 24–25 tetor 1990. Mesazhi që ministrat e Shqipërisë, Bullgarisë, Greqisë, Rumanisë, Turqisë dhe Jugosllavisë i drejtojnë Takimit të Nivelit të Lartë në Paris, e vë Ballkanin brenda logjikës së re të sigurisë e bashkëpunimit evropian. Teksti nënvizon rëndësinë historike të KSBE-së për një të ardhme paqësore, të sigurt dhe më të begatë në kontinent, si dhe synimin që arritjet e bashkëpunimit rajonal në Ballkan të shihen si pjesë integrale e procesit të Helsinkit.

Ministrat ballkanikë vlerësojnë pozitivisht ndryshimet demokratike në Evropë dhe e shohin Samitin e Parisit si fazë të rëndësishme drejt institucionalizimit të KSBE-së. Ata rreshtohen hapur në favor të zhvillimit të shtetit të së drejtës, demokracisë pluraliste, institucioneve demokratike dhe ekonomisë së tregut, duke e lidhur tejkalimin e vështirësive ekonomike të vendeve ballkanike me stabilitetin më

të gjerë evropian. Një element me rëndësi në këtë mesazh është mbështetja e qartë për kërkesën e Shqipërisë për pjesëmarrje të plotë në KSBE: ministrat e Ballkanit e përshëndesin hapur këtë kërkesë dhe shprehin dëshirën që ajo të marrë zgjidhje pozitive, duke e lidhur përfshirjen e Shqipërisë me konsolidimin e mëtejshëm të stabilitetit në rajon dhe në Evropë.

Në të njëjtën kohë, përpjekja shqiptare shpërfaqet edhe në nivelin teknik dhe procedurë të procesit të Helsinkit. Një letër e posaçme i dërgohet Sekretarit Ekzekutiv të Komitetit Përgatitor për Takimin e Nivelit të Lartë të Parisit, ambasadorit Liederman, ku informohet se më 12 shtator 1990 ministri Malile i ka dërguar letra ministrave të Jashtëm të Finlandës dhe Francës, duke kërkuar pjesëmarrjen e Shqipërisë me të drejta të plota në Samitin e Parisit dhe duke kërkuar që kjo të bëhet e njohur për shtetet pjesëmarrëse. Në të njëjtën letër, përmendet edhe pozicioni i Presidentit të Shqipërisë në sesionin e 45-të të Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së, ku deklarohet publikisht dëshira për pjesëmarrje të plotë në Paris dhe gatishmëria për të punuar në frymën e detyrimeve që do të rrjedhin prej tij. Përmes kësaj rruge, Tirana synon të vendosë çështjen e statusit të saj në tryezën e Komitetit Përgatitor në Vjenë dhe të sigurojë që kërkesa shqiptare të trajtohet si çështje politike e dorës së parë. Një dimension i veçantë i këtij procesi është pjesëmarrja e Shqipërisë si vëzhguese në mbledhjen e KSBE-së për Mesdheun në Palma de Mallorca, në vjeshtën e vitit 1990. Dokumentet e Drejtorisë së Bashkëpunimit Shumëpalësh tregojnë se delegacioni shqiptar përdori këtë forum për të testuar dhe matur klimën politike ndaj Tiranës, por edhe për të dhënë kontribut në debatet mbi sigurinë, bashkëpunimin ekonomik e social dhe mbrojtjen e mjedisit në hapësirën euro-mesdhetare. Promemoria që i dorëzohet ambasadorit turk në Tiranë, Teoman Sürenkok, e paraqet Shqipërinë si të interesuar për sigurinë dhe bashkëpunimin në Mesdhe, si pjesë e pandashme e sigurisë evropiane. Ajo përshëndet faktin që çështjet mesdhetare po trajtohen në kuadër të KSBE-së dhe shpreh gatishmërinë e Tiranës për të bashkërenduar përpjekjet me vendet e tjera të interesuara, edhe në fusha të specializuara si energjia e ripërtëritshme.

Raportet e delegacionit shqiptar nga Palma de Mallorca japin një pasqyrë të detajuar të klimës politike ndaj Shqipërisë pranë partnerëve perëndimorë. Përfaqësuesit amerikanë vlerësojnë

zhvillimet e fundit në Shqipëri si pozitive dhe e konsiderojnë vendin “ndryshe nga Europa Lindore”, por nënvizojnë domosdoshmërinë e masave konkrete, sidomos në fushën e legjislacionit, ekonomisë dhe të drejtave të njeriut. Ata sinjalizojnë hapur se, edhe nëse kërkesa për anëtarësim të plotë nuk miratohet menjëherë, Tirana duhet të vazhdojë rrugën e reformave konkrete, duke forcuar pluralizmin politik, garantuar zgjedhje të lira dhe duke shmangur praktikën represive.

Delegacioni kanadez shpreh kënaqësinë për pjesëmarrjen e Shqipërisë në Palma de Mallorca, por e lidh pranimin e saj të plotë në KSBE me nevojën për hapa të prekshëm në legjislacion, ekonomi dhe të drejtat e njeriut. Suedezët e konsiderojnë çështje kohe hyrjen e Shqipërisë si anëtare e plotë, nëse reformat vazhdojnë me ritmin e shpallur. Delegacioni britanik vlerëson deklaratën e Qeverisë së 15 shtatorit, por sinjalizon se komuniteti evropian e konsideron paketën e masave të marra nga Tirana ende të pjesshme. Londra hedh idenë se “ende nuk është koha t’ju japim mikrofonin në KSBE”, duke thënë në mënyrë të tërthortë se pranimi i plotë kërkon më shumë prova politike. Delegacioni francez, në mënyrë të veçantë, e konsideron “ngjarjen e ambasadave” një goditje të rëndë për procesin e integritetit të Shqipërisë në KSBE, duke argumentuar se, po të ishte bërë kërkesa dy vjet më herët, pranimi do të kishte qenë shumë më i lehtë. Sipas tyre, Shqipërisë i duhet të japë prova të reja e të prekshme, ndaj statusi i vëzhguesit shihet si fazë tranzitore e domosdoshme. Delegacionet austriake dhe malteze shprehen më të hapura; Austria deklaron se nuk ka kundërshtim politik për anëtarësimin e plotë, por këshillon thellimin e reformave ekonomike, sociale dhe të politikave për mirëqenien individuale, si parakusht për një tranzicion të qëndrueshëm; Malta sugjeron hapur që Shqipëria t’i kërkojë Italisë, në cilësinë e kryesuese së Komitetit, të ndërhyjë për pranimin e saj në Paris dhe konfirmon se është vetë e gatshme ta mbështesë këtë.

Në të njëjtin raport për Palma de Mallorcën pasqyrohen edhe diskutimet më të gjera mbi Mesdheun: nevoja për politikë sociale dhe ekonomike që të frenojë emigracionin dhe të nxisë investimet, roli i Komitetit Evropian dhe i Komisionit Ekonomik të OKB-së për Evropën, ristrukturimi i ekonomive në zhvillim të Mesdheut, menaxhimi i ujit dhe mbrojtja e mjedisit, si dhe zbatimi i Konventës së

Barcelonës. Pjesëmarrja e delegacionit shqiptar në këto debate e fut Shqipërinë në një gjuhë dhe agjendë të re bashkëpunimi rajonal, përtej retorikës ideologjike të dekadave të mëparshme.

Ndërkohë, në Vjenë, grupet e punës dhe Komiteti Përgatitor i Samitit të Parisit përpunojnë elementet kryesore të dokumentit përfundimtar, i cili do të njihet si Kartë e re politike e Evropës pas Luftës së Ftohtë. Raportet arkivore përmbledhin piketat kryesore: shpalljen e mbylljes së epokës së konfrontimit ushtarak dhe lindjen e një Evrope demokratike, të bashkuar dhe paqësore; lidhjen organike mes demokracisë, shtetit ligjor dhe të drejtave të njeriut; riafirmimin e pandashmërisë së sigurisë në Evropë dhe të barazisë së të gjitha shteteve në këtë fushë; forcimin e bashkëpunimit ekonomik, social dhe mjedisor; dhe angazhimin e KSBE-së për të luajtur rol aktiv në përballjen me sfidat globale, në bashkërendim me Kombet e Bashkuara. Po ashtu, parashikohet ngritja e strukturave të reja institucionale: konsultime të rregullta në nivel krerësh shtetesh e qeverish dhe Ministrash të Jashtëm, një sekretariat, një qendër e specializuar për çështjet e sigurisë dhe një forum parlamentar, si dhe mekanizma për vëzhgimin e zgjedhjeve. E tëra kjo tregon se Shqipëria kërkon të hyjë në një organizëm që po kalon nga faza konferenciale në një arkitekturë të re evropiane të sigurisë e bashkëpunimit.

Megjithatë, pavarësisht kësaj ofensivë të gjerë diplomatike, një dokument analitik i Drejtorisë së Bashkëpunimit Shumëpalësh, i datës 13 nëntor 1990, vëren me realizëm se është vendosur që Shqipëria të marrë pjesë në Samitin e Parisit sërish vetëm në statusin e vëzhguesit. Shkaqet kryesore lidhen me mungesën, në sytë e shumë vendeve perëndimore, të provave të mjaftueshme për thellimin e procesit demokratik. Franca, Republika Federale e Gjermanisë, SHBA dhe Britania e Madhe shihen si veçanërisht të rezervuara: ato përshëndesin vendimet e Plenumit të 12-të dhe reformat e shpallura, por nuk i konsiderojnë ende të mjaftueshme për të mbështetur pranimin e menjëhershëm të Shqipërisë me të drejta të plota.

Në vend që të shërbejë si dokument zhgënjimi, kjo analizë shndërrohet në një platformë pune për vitet në vijim. Ajo propozon një sërë hapash konkrete për të afruar më tej Shqipërinë me standardet e KSBE-së dhe të Këshillit të Evropës: intensifikimin e kontakteve me SHBA, Italinë, Francën,

Gjermaninë, Finlandën, Britaninë e Madhe dhe vende të tjera kyçe; vendosjen sa më shpejt të marrëdhënieve diplomatike me Londrën dhe Dublinin; pranimin selektiv të kërkesave të organizatave joqeveritare evropiane, federatave të Helsinkit, strukturave të Këshillit të Evropës dhe deputetëve të Parlamentit Evropian për vizita e shkëmbime; kërkimin e statusit të “të ftuarit special” pranë Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Evropës; aderimin në Konventën Kulturore Evropiane dhe Kartën Sociale Evropiane; forcimin e lidhjeve me Komunitetin Evropian përmes grupeve të përbashkëta të punës; liberalizimin gradual të kushteve për gazetarët e huaj dhe përcaktimin ligjor të statusit të tyre; lejimin e vëzhguesve ndërkombëtarë në zgjedhje; harmonizimin e legjislacionit kombëtar me normat ndërkombëtare; përkthimin dhe botimin në shqip të Aktit Final të Helsinkit dhe dokumenteve kryesore të KSBE-së dhe futjen e tyre në programe universitare; si dhe krijimin e një Komiteti të Helsinkit pranë Parlamentit, së bashku me organizata joqeveritare për mbrojtjen e të drejtave qytetare dhe të shqiptarëve jashtë territorit të Shqipërisë.

Sinjalet e para të ndryshimit strategjik shfaqen në telegramin nga Parisi i 20 nëntorit 1990, ku shihet se Shqipëria po rikthehej në vëmendjen e proceseve të Helsinkit. Kryetari i delegacionit rumun, Iliescu, deklaroi se Konferenca Ballkanike e Tiranës kishte pasqyruar “frymën dhe dëshirën e ballkanasve që bashkëpunimi rajonal të jetë pjesë integrale e Evropës”. Në të njëjtin mesazh, Greqia, përmes Karamanlis, shprehet se: “Ne urojmë bashkimin e Shqipërisë me familjen demokratike evropiane, por për ta arritur këtë ajo duhet të shpejtojë procesin demokratizues.” Në dokument shfaqen edhe qëndrime evropiane më skeptike, si ai danez, që theksonte se pjesëmarrja e Shqipërisë si vëzhguese ishte hap pozitiv, por për të “zënë vendin e saj të plotë duhet bërë ndryshimet e duhura”. Delegacioni shqiptar, i përbërë nga 5 diplomatë dhe i kryesuar nga Ministri Malile, mori pjesë në samit si vëzhgues. Në dokumentin final të Parisit u shpall: “Epoka e konfrontimit dhe e ndarjes së Evropës ka përfunduar. “Shqipëria synoi anëtarësimin e plotë, por vendimi ishte negativ. Raporti i misionit të gushtit 1990 për të drejtat e njeriut, ngjarjet e ambasadave dhe mungesa e reformave e penguan këtë hap. KSBE la të qartë se: “Rruga do të hapej vetëm pas zgjedhjeve të para pluraliste në vend.” Nga ky moment, procesi hyri në fazën përgatitore për anëtarësim real. Komisioni i Helsinkit

në SHBA nisi të merrej më konkretisht me Shqipërinë. Në një komunikim të brendshëm theksohej se zgjedhjet e marsit 1991 “nuk mund të konsiderohen të lira dhe të ndershme”, por megjithatë ato shënonin “një hap të rëndësishëm përpara”, ndërkohë që diskutohej sesi SHBA mund të “inkurajojë zhvillimin e mëtejshëm të demokracisë në Shqipëri” në kontekstin e kërkesës shqiptare për anëtarësi të plotë në KSBE. Këto qëndrime shënuan fillimin e rikthimit diplomatik të Shqipërisë në proceset evropiane, por edhe vendosjen e saj nën një lupë të rreptë vëzhgimi sa i takon reformave të brendshme.

Përgatitja e kërkesës shqiptare (maj 1991)

Pas zgjedhjeve të 31 marsit 1991 dhe krijimit të parlamentit pluralist, Ministri i Jashtëm Muhamet Kapllani ndërmori një ofensivë të gjerë diplomatike për të dokumentuar gatishmërinë e vendit. Në letrën e 11 majit 1991, drejtuar Vladimir Paviçević – kryetarit të Komitetit të Zyrtarëve të Lartë – ai theksonte qartësisht vullnetin politik: *“Qeveria shqiptare e ka shprehur tashmë qartë vullnetin dhe dëshirën e saj të fortë për të marrë pjesë si anëtare e plotë në procesin e KSBE-së. Duke pasur parasysh zhvillimin e mëtejshëm të reformave demokratike në vendin tonë, shpresojmë që kjo dëshirë të realizohet sa më shpejt.”*

Letra programatike e 20 majit 1991 përbën themelin e argumentimit shqiptar. Në të Kapllani përmbledh gjithë reformat politike dhe shoqërore, duke theksuar se që prej deklaratës zyrtare të 15 shtatorit 1990 Shqipëria nuk ishte mjaftuar me fjalë, por kishte ndërmarrë “një reformë të gjithanshme” që dëshmonte “sinqeritetin” dhe “angazhimin e saj të plotë ndaj vlerave të KSBE-së”. Ai përmend si shembuj konkretë: *“vendosja e lirisë së shoqatave dhe manifestimeve paqësore; nxitja e lirisë së fesë dhe krijimi i institucioneve fetare; lëvizja e lirë e qytetarëve dhe lehtësimi i procedurave të vizave; dhe, së fundi, vendosja e pluralizmit politik dhe mbajtja, më 31 mars 1991, e zgjedhjeve të para pluraliste...”* duke nënvizuar se këto zgjedhje sollën “parlamentin e parë pluralist, detyra kryesore e të cilit është të ndërtojë kuadrin e shtetit ligjor... dhe se Shqipëria ka hyrë në “rrugën e ndryshimit të madh”, me thelb privatizimin, reformën e çmimeve, sistemin fiskal dhe

reformat në bujqësi, dhe konkludon: *“Shqipëria ka pranuar plotësisht trashëgiminë e vlerave të përbashkëta evropiane dhe është plotësisht e angazhuar për të mbrojtur dhe promovuar demokracinë parlamentare pluraliste, respektimin e të drejtave të njeriut dhe shtetin ligjor.”*

Më 21 maj, Ministri i Jashtëm Kapllani i dërgon një letër drejtorit të Sekretariatit të KSBE-së, Nils Eliasson, ku i kërkon që çështja e pranimi të futet në rendin e ditës të Mbledhjes së Berlinit. Ai shkruan: *“Ju lutem... që të merrni në shqyrtim këtë çështje në Mbledhjen tuaj përgatitore në Pragë dhe ta përfshini atë në rendin e ditës së Mbledhjes së Qershorit të Këshillit të Ministrave të Jashtëm të KSBE-së.”* Kështu, argumentimi politik, juridik dhe ekonomik i Shqipërisë, i paketuar në këto letra të majit, i parapriu fazës vendimtare të debatit shumëpalësh.

Angazhimi i qeverisë së re dhe diplomacia intensive (maj- qershor 1991)

Në raportin e 23 majit 1991, delegacioni shqiptar nga Praga sjell një tablo të qartë të debatit ndërkombëtar: vendet pjesëmarrëse vlerësonin zhvillimet demokratike në Shqipëri, por “akoma nuk ishte arritur konsensusi” për pranimin e saj të menjëhershëm. Në dokument del qartë se, në një mbledhje të grupit përfundimor të KSBE-së në Vjenë, delegati amerikan u shpreh se “proceset demokratike në Shqipëri po ecin ngadalë” dhe propozoi dërgimin e një “fact-finding mission”. Italia, Britania e Madhe dhe Turqia u shprehën në favor të pranimi, me delegacionin italian që bëri një “mbrojtje të fortë të Shqipërisë”. Kanadaja dhe Gjermania vlerësonin se Shqipëria e 1991 nuk ishte më ajo e vitit 1975. Nga raporti i datës 29 maj theksohet: *“Opinionit evropian në tërësi është që Shqipëria duhet të pranohet... Qëndrimi gjerman përputhet me atë kanadez dhe është pozitiv pa kushte.”*

Megjithatë, disa vende kërkonin ende më shumë garanci. Kjo solli idenë që, para pranimi të plotë, të dërgohej një delegacion i KSBE-së për t’u njohur më drejtpërdrejt me ecurinë e reformave. Në një raport tjetër nga Praga lexojmë se, pas diskutimeve: “...ramë dakord që delegacioni të mos quhet ‘Fact Finding Mission’, por dërgim i një ‘Raportuesi (Rapporteur)’ dhe i disa ndihmësve, të cilët do

t'i raportojnë KSBE-së në një kohë sa më të shpejtë... Sipas mendimit të tyre kjo do të jetë e dobishme për arritjen e konsensusit.”

Diplomacia shqiptare pranonte kështu mekanizmin e misionit raportues, por kërkonte që ai të mos bëhej pengesë procedurale për anëtarësimin, duke e shndërruar në një instrument për ndërtimin e konsensusit dhe jo për shtyrjen e pafundme të tij.

Formimi i “qeverisë së stabilitetit kombëtar” u bë një argument shtesë për të fituar besimin e partnerëve evropianë. Në letrën e 14 qershorit 1991 drejtuar Kancelarit Helmut Kohl, Kryeministri Ylli Bufi pohoi se qeveria e re ishte: “qeveria e stabilitetit kombëtar... e para që përfaqëson të gjitha forcat politike dhe e ngritur mbi konsensusin e tyre, [që] dëshmon përkushtimin e Shqipërisë ndaj vlerave demokratike dhe pluraliste evropiane.” Ai thekson se Shqipëria ka nisur “një proces të thellë ekonomik dhe reformash të gjithanshme” dhe se, megjithëse nuk mund të pretendojë se e ka përfunduar, “nuk do të ketë asnjë devijim nga rruga drejt ndërtimit të një shoqërie vërtet demokratike, në të cilën të drejtat e njeriut do të jenë çështja kryesore”. Në të njëjtën letër, Bufi shpreh gatishmërinë: “të mirëpritet në çdo kohë një mision verifikimi ose raportues i KSBE-së, për të parë nga afër ndryshimet reale që kanë ndodhur në Shqipëri.”

Në planin praktik, MPJ ndërmerre përgatitjet logjistike për pjesëmarrjen në Berlin. Në faksin “Tepër urgent” të 13 qershorit udhëzohet Misioni në Gjenevë që të sigurojë vizat dhe hotelin në Zyrh për Ministrin Kapllanin dhe ekipin e tij, ndërsa në telegramet e 17 qershorit ambasadat në Bon dhe Vjenë njoftnin për përfshirjen në delegacion të drejtuesve të partive politike: “Në delegacionin e vendit tonë... do të marrin pjesë edhe drejtuesit e partive politike si më poshtë: Fatos Nano... Sali Berisha... Skënder Gjinushi... Hysen Çobani... Llukan Tase.” Ky ishte një sinjal i qartë për KSBE-në se Shqipëria nuk po paraqitej thjesht me një qeveri formale, por me një delegacion pluralist që pasqyronte strukturën e re politike.

Letra e 18 qershorit 1991 e Ministrit Kapllani drejtuar Hans-Dietrich Genscherit është një dokument ku Qeveria e Shqipërisë shpreh një angazhim të qartë, të formuluar pa ekuivok: “Qeveria e

Republikës së Shqipërisë pranon me këtë rast Aktin Final të Helsinkit, Kartën e Parisit për një Evropë të Re dhe të gjitha dokumentet e tjera të Konferencës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë... Qeveria e Republikës së Shqipërisë pranon plotësisht të gjitha angazhimet dhe përgjegjësitë e përfshira në këto dokumente dhe shpreh vendosmërinë e saj për të vepruar në përputhje me dispozitat e tyre.” Në të njëjtën letër, miratimi i Misionit Raportues formulohet qartë: “Qeveria e Republikës së Shqipërisë mirëpret vizitën e një Misioni Raportues... Qeveria e Shqipërisë do të bëjë çdo përpjekje të mundshme për të lehtësuar dhe ndihmuar këtë mision... Qeveria e Shqipërisë e kupton se ky mision do të mbështetet në ekspertizën e personave nga shtetet pjesëmarrëse, institucionet të KSBE-së dhe organizatat e tjera përkatëse.” Letra mbyllet me një angazhim solemn për nënshkrimin e akteve themelore: “Qeveria e Shqipërisë shpreh gatishmërinë e saj për nënshkrimin e Aktit Final të Helsinkit dhe Kartës së Parisit nga Kreu i Shtetit ose i Qeverisë së Republikës së Shqipërisë në momentin më të afërt të mundshëm.” Kjo letër është, në fakt, çelësi juridik dhe politik mbi të cilin do të mbështetet vendimi i Berlinit.

Mbledhja e Berlinit (19–20 qershor 1991): Shqipëria bëhet shtet pjesëmarrës i plotë

Dokumentet zyrtare të Mbledhjes së Berlinit përbëjnë pikën e kthesës. Në përmbledhjen e përfundimeve lexojmë: “Këshilli i KSBE-së zhvilloi mbledhjen e tij të parë në Berlin më 19 dhe 20 qershor 1991. Dokumentet zyrtare të Mbledhjes së Berlinit përbëjnë pikën e kthesës. Në përfundimet e sesionit të parë të datës 19 qershor, ministrat: “mirëpritën Republikën e Shqipërisë si shtet pjesëmarrës i KSBE-së”, duke iu referuar letrës së Kapllanit që deklaronte pranimin e të gjitha detyrimeve. Në këtë sesion u morën vendime të rëndësishme që preknin edhe Shqipërinë: miratimi i Mekanizmit të Zgjidhjes Paqësore të Mosmarrëveshjeve; krijimi i Asamblesë Parlamentare të KSBE-së, vlerësuar si “hap i rëndësishëm përpara”; nisja e përgatitjeve për negociatat e reja të çarmatimit në Vjenë; forcimi i bashkëpunimit me organizatat evropiane dhe transatlantike.

Për Shqipërinë, pranimi në KSBE nënkuptonte jo vetëm hyrjen në një forum të gjerë politik, por edhe marrjen pjesë në këtë arkitekturë të re të sigurisë, të drejtave të njeriut dhe bashkëpunimit shumëpalësh.

Në Berlin, Ministri Kapllani zhvilloi edhe një takim të rëndësishëm me Sekretarin amerikan të Shtetit, James Baker. Në raportin e delegacionit tonë theksohet se Baker e konsideroi pranimin e Shqipërisë dhe zhvillimet demokratike në vend si një proces që “gëzon një përkrahje shumë të fortë politike” dhe se SHBA është “pro të mbështetjes së popullit shqiptar në rrugën e demokracisë”, duke konfirmuar vizitën e tij në Tiranë më 21 qershor 1991.

Në mesazhin e **19 qershorit 1991**, Kuvendi Popullor shpreh entuziazmin kombëtar në gjuhë të qartë dhe solemne: “Deputetët e Kuvendit Popullor e përshëndesin me gëzim të veçantë pranimin e Shqipërisë si anëtare me të drejta të plota në KSBE. Ky informacion i pritur mirë gëzon zemrën e çdo shqiptari dhe është dëshmi e zhvillimeve të fuqishme që kanë ndodhur gjatë muajve të fundit në Shqipëri, të cilat e kanë çuar përpara demokracinë dhe respektimin e të drejtave të njeriut.” Më tej, teksti nënvizon atë që elita e re politike e shihte si mandat historik: “Deputetët... janë të angazhuar... që Shqipëria të jetë një anëtare dinjitoze e familjes evropiane; që ajo të bëjë të gjitha përpjekjet për të dhënë kontributin e saj në garantimin e sigurisë... në krijimin e shtetit juridik, respektimin e plotë dhe të pakushtëzuar të të drejtave dhe lirive të individit...” Ky mesazh qarkullohet zyrtarisht në Berlin nga Sekretari Ekzekutiv i KSBE-së, duke e kthyer reagimin e brendshëm shqiptar në pjesë të dokumentacionit shumëpalësh të mbledhjes.

Pas Berlinit: Misioni Informues, nënshkrimi i akteve dhe konsolidimi i angazhimeve (qershor–shtator 1991)

Pas pranimin të Shqipërisë në KSBE, më 24 qershor 1991 Sekretariati i Konferencës i kërkoi MPJ-së të vendoste një pikë kontakti, në përputhje me Kartën e Parisit. Shqipëria caktoi Të Ngarkuarin me Punë në Pragë si pikë kontakti, ndërsa në Tiranë këtë rol e mori Drejtoria e Bashkëpunimit

Shumëpalësh. Më 30 korrik 1991, i Ngarkuari me Punë i ambasadës gjermane në Tiranë propozoi zyrtarisht një vizitë 3-ditore të një Misioni Informues të KSBE-së. Qeveria shqiptare, e cila e kishte kërkuar vetë një mision të tillë përpara mbledhjes së Berlinit, iu përgjigj menjëherë pozitivisht.

Misioni, i kryesuar nga drejtori për KSBE në MPJ të Gjermanisë dhe i përbërë nga 13 anëtarë, vizitoi Shqipërinë më 16–19 shtator 1991. Programi i tij përfshinte takime me anëtarë të qeverisë, partitë politike, organizatat për të drejtat e njeriut, komunitetet fetare, sindikatat, shoqatat e ish-të burgosurve politikë, përfaqësues të minoriteteve kombëtare, si dhe vizita në Shkodër, Elbasan e Gjirokastrë. Në fund të vizitës, Misioni përgatiti një raport të plotë, duke nënvizuar se, për “një reputacion të mirë të Shqipërisë”, duheshin konsoliduar standardet e shtetit ligjor, rehabilitimi i ish-të burgosurve politikë, rregullimi i çështjes së të drejtave të minoriteteve dhe botimi e shpërndarja e dokumenteve të KSBE-së.

Në planin juridik ndërkombëtar, momenti kulmor vjen më **16 shtator 1991**, kur Presidenti i Republikës së Shqipërisë firmos në Ministrinë e Punëve të Jashtme të Finlandës Aktin Final të Helsinkit, “në prani të përfaqësuesve të shteteve anëtare”. Më **17 shtator** nënshkruhet edhe Karta e Parisit për një Evropë të Re. Kjo konfirmon se Shqipëria “mban mbi supe angazhimet e plota” që rrjedhin nga këto dy akte. Rruga e Shqipërisë drejt KSBE-së – nga telegramet e para të nëntorit 1990, tek letrat programatike të majit 1991, debati procedural në Pragë, kompromisi i Misionit Raportues, Mbledhja e Berlinit dhe, më pas, misioni i parë informues – përbën një prej transformimeve më të shpejta dhe më intensive të politikës së jashtme shqiptare në fund të shekullit XX.

PUNOI: MIRA HOXHA– ARKIVI HISTORIK DHE DIPLOMATIK

DORIAN KASIMATI - ARKIVI HISTORIK DHE DIPLOMATIK

BIBLIOGRAFI - BURIME ARKIVORE

FONDI I ARKIVIT HISTORIK DHE DIPLOMATIK TË REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË

Fondi i Arkivit Historik dhe Diplomatik të Republikës së Shqipërisë (AHD), Viti 1990, Dosja 1264, Fletët 1–6. Qëndrimi politik i udhëheqjes shqiptare ndaj idesë së mbledhjes “Helsinki 2”. 23 janar 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fletët 1–3. Letër–informim e Misionit të Shqipërisë në OKB mbi kërkesën e Komisionit Amerikan të Helsinkit. 21 janar 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fletët 4–6. Letra e Komisionit për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë drejtuar ambasadorit Bashkim Pitarka. Washington, 20 shkurt 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fletët 7–9. Propozim i MEPJ për trajtimin e kërkesës së Komisionit Amerikan; përfshin shënimin e Ramiz Alisë. 23–27 shkurt 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fletët 10–12. Informacion i Drejtorisë së Dytë mbi kërkesën e Komisionit Amerikan për vizitë. 26 shkurt 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fletët 13–14. Deklarata publike e Komisionit të Helsinkit për qëndrimin ndaj Shqipërisë. 10 maj 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fletët 15–17. Letra e Komisionit të Helsinkit drejtuar ambasadorit Pitarka për t’i përcjellë Presidentit Alia kërkesën për vizitë. 17 maj 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fleta 18. Letër e SHBA-CSCE drejtuar Presidentit Ramiz Alia (faqja 1). 17 maj 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fleta 19. Letër e SHBA-CSCE drejtuar Presidentit Alia (faqja 2). 17 maj 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fleta 20. Kopje e letrës së Komisionit të Helsinkit me shënime autograf, 23 maj 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fleta 21. Letra e Ambasadës së Shqipërisë në Romë për MPJ Tiranë mbi faksin e Misionit në OKB. 20–22 maj 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1265, Fleta 22. Letra e Misionit të Shqipërisë në Nju Jork për kongresmenët amerikanë, duke përcjellë mesazhin e Presidentit Alia. 23 maj 1990.

Fondi AHD, Dosja 1264, Viti 1990, Fleta 107. Raport telefonik i ambasadorit Petrit Bushati: “Shqipëria në mbledhjen e KSBE-së në Kopenhagë si vëzhguese”. 6 qershor 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 121–123. Korespondenca e Komisionit të Helsinkit me Misionin e Shqipërisë në OKB dhe MEPJ mbi vizitën (Korrik–Gusht 1990).

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 23–27. Informacion mbi kërkesën e delegacionit amerikan të Komisionit për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë. 31 korrik & 3 gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 28–31. Korespondenca Bob Hand – Ambasada shqiptare Nju Jork mbi madhësinë e delegacionit dhe programin e vizitës. 6 gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 32–34. Letra e senatorit Dennis DeConcini drejtuar Presidentit Ramiz Alia. 6 gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 45–46. Shënimi i ministrit Reis Malile për Presidentin Alia mbi pranimin e vizitës. 10 gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 52–58. Itinerari dhe programi i delegacionit CODEL DeConcini/Hoyer, përfshirë listën e pjesëtarëve. 28 korrik – 13 gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 66–74. “Mbi vizitën e kongresistëve amerikanë për KSBE-në” – përmbledhje politike e MEPJ. Gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 75–82. Procesverbal i bisedimeve të ministrit Reis Malile me delegacionin e SHBA, 20 gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fletët 83–89. Informacion mbi vizitën e delegacionit të Komisionit të Kongresit të SHBA-së për KSBE, Drejtoria e Informacionit. 26 gusht 1990.

Fondi AHD, Dosja 1265, Viti 1990, Fleta 123. Letra e Dennis DeConcini drejtuar zëvendësministrit Muhamet Kapllani. 4 shtator 1990.

Fondi AHD, Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 2987. Letra e Ministrit të Punëve të Jashtme Reis Malile drejtuar Sekretarit të Shtetit të SHBA, James A. Baker III, mbi pjesëmarrjen e Shqipërisë në KSBE. Tiranë, 12 shtator 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 2987. Letra e Ministrit Reis Malile drejtuar Ministrit të Punëve të Jashtme të Francës, Roland Dumas, si përfaqësues i vendit organizator të Samitit të Parisit të KSBE-së, me bashkëngjitje Deklaratën e Këshillit të Ministrave të RPSH. Tiranë, 15 shtator 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1262, Fleta 34/1. Deklarata e Këshillit të Ministrave të RPSH “Mbi pjesëmarrjen e Shqipërisë në KSBE”. Tiranë, 15 shtator 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosja 1282, Fleta 74. Informacion i Ambasadës së RPS së Shqipërisë në Romë mbi faksin e delegacionit shqiptar në Mbledhjen e KSBE-së për Mesdheun në Palma de Majorca dhe diskutimet mbi bashkëpunimin ekonomik në zonën mesdhetare. Romë, 4 tetor 1990.

Fondi AHD, Viti 1990, Dosje pa nr. (Drejtoria e Bashkëpunimit Shumëpalësh). “Disa çështje që lidhen me bashkimin e Shqipërisë me KSBE-në” – material analitik mbi hapat e mëtejshëm në drejtim të anëtarësimit të plotë, bashkëpunimit me Këshillin e Evropës dhe Komunitetin Evropian, si dhe krijimit të strukturave të brendshme të tipit “Helsinki”. Tiranë, 13 nëntor 1990

Fondi AHD, Viti 1991, Dosja 1701, f. 37, 59, 67–69, 76, 93–94, 102/1–102/2

Fondi AHD, Viti 1991, Dosja 1705, f. 6–7

Fondi AHD, Viti 1991, Dosja 1706, f. 39, 59–60

Fondi AHD, Viti 1991, Dosja 1707, f. 10–11

Fondi AHD, Viti 1991, Dosja 1733, f. 1–2, 13–14, 19–20, 170, 176–177

Fondi AHD, Viti 1990, Telegram i Ambasadës së Shqipërisë në Paris, 20 nëntor 1990.

Komisioni i Helsinkit (US Helsinki Commission), Deklarata për Shqipërinë, maj 1991.

Vickers, Miranda, “The Albanians: A Modern History”, London, 1995 – kapitujt mbi vitet ’80–’90 dhe politikën e jashtme shqiptare.

Vickers, Miranda & James Pettifer, “Albania: From Anarchy to a Balkan Identity”, London, 1997 – analizë e tranzicionit politik dhe hapjes ndaj Perëndimit.

Bloed, Arie (ed.), “The Conference on Security and Co-operation in Europe: Analysis and Basic Documents, 1972–1993”, Dordrecht, 1993 – dokumente kyçe të procesit të Helsinkit dhe komentim juridiko-politologjik.

Snyder, Sarah B., “Human Rights Activism and the End of the Cold War: A Transnational History of the Helsinki Network”, Cambridge, 2011 – kapitujt mbi rolin e Komisionit të Helsinkit të Kongresit amerikan.

Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE (29 June 1990) <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf>

Final Act, Helsinki (1 August 1975) <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>

U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe (Helsinki Commission). Communiqués and statements related to the 1990 visit to Albania <https://www.csce.gov/press-and-media>

Janar 1990

Qëndrimi politik i udhëheqjes shqiptare ndaj idesë së mbledhjes "Helsinki 2".

23.1.1990
HELSINKI 2

Ne kemi bere te qarte qendrimin tone se nese Shqiperia nuk mori pjese ne mbledhjet e sigurimit evropian, per ç'ndodh ne Evrope ajo nuk eshte pasive. Duke folur ne Plenumin e 4-t te KQ te PPSH shoku Ramiz tha se "Mospjesemarrja jone (ne KSBE) nuk do te thote se nuk ekziston objektivisht problemi i sigurimit evropian; se nuk ekziston preokupacioni i popujve per te, interesimi i sinqerte i tyre per arritjen e tij. Gjithashtu fakti qe ne nuk marrim pjese ne mbledhje nuk do te thote se ne nuk jemi te interesuar dhe nuk kemi mendimin tone per sigurimin e paqen ne Evrope, se nuk kemi pikepamjet tona rreth problemeve te pergjithshme e te vecanta nderkombetare..."

Ne e kemi thene dhe e themi fjalen tone ne OKB, fjale e cila degjohet me respekt per drejtesine e origjinalitetin e saj. Te njejtën gje kemi bere ne te gjitha organizatat nderkombetare.

Vendi yne hyri ne rrugen e mirekuptimit dhe bashkepunimit ballkanik duke luajtur nje rol te rendesishem e pozitiv. Ky problem integrohet me Evropën-pse ne fakt jane te njejtat probleme.

Shqiperia nuk mori pjese ne procesin e Helsinkit jo se duke qendruar jashte ketij procesi ne do t'i shmangeshim akuzave per gjoja shkelje te te drejtave te njeriut, per mungesen e lirise se qarkullimit te njerezve, ideve, per ceshtjen e fese, etj. Akuza te tilla ne na

NEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 8 FLETA 65

- 2 -

jane bere e na behen dhe jashte ketij procesi. Ne nuk morem pjese ne Helsinki per arsyet se konferenca organizohej e manipulohet nga dy superfuqite, etj.

Ne rrethana krejt te ndryshme politike me ato te vitit 1975 mund te mblidhet Helsinki 2. Pjesemarrja e vendit tone ne kete mbledhje do te na jepte mundesine te themi mendimin tone per te gjitha problemet qe shqetesojne Evropen, te japim kontributin direkt ne ceshtjet e sigurimit e bashkepunimit ne kontinent. Po kesh tu do te krijoheshin kushte me te favorshme per te paralizuar, ne nje fare mase, propaganden shpifese te reaksionit perendimor e kryesisht te atij serb e "vorioepirot".

Pjesemarrja ne proces nuk do te thote se jemi te detyruar te nenshkruajme nje akt qe do te ^{ishite} ~~sihte~~ ne dem te interesave te vendit tone.

Anet pozitive apo negative te Helsinik-2 mund te dalin mbasi te behet i njohur rendi i dites, koniunkturat e reja nderkombetare qe mund te krijohen, qendrimi i vendeve evropiane, te Lindjes e Perendimit, ndaj ketij procesi etj.

Por qysh tani mundet te parashikojme qe ne Helsinki-2 te marrim pjese me status te plote ashtu sic veprojmë dhe ne OKB apo konferencat nderkombetare/ evropiane ne kuadrin e OKB. -Si hap i pare mundet te veme edhe si vezhgues, por kjo nuk zgjidh gje, pse

MEP: ARKIV

VITI: 1990 *Hyf*
DOSJA: 8 FLETA: 66

ne kushtet e tanishme, ku ne mbledhje te tilla nuk do te perfaqesohen dy blloqet, por shtetet e Evropes, edhe ne duhet te mbrojmë direkt interesat e popullit e te Atdheut tone.

Tani qe ne shumicen e rasteve flitet per integrim te Evropes, ku shume faktore nderkombetare kane ndryshuar, kur nuk ka grupim shtetesh socialiste dhe qe ne teresi ka nje terheqje ne luften antiimperialiste, ka nje terheqje nga parti apo shtete qe deri dje konsideroheshin se mbanin pozita te drejta si Algjeria e vende te tjera afrikane, ekziston rreziku qe ne rast se nuk marrim rrim pjese ne Helsinki -2 goditjet e shteteve evropiane ndaj nesh te jene edhe me te medha. *(Lehet - pritet do ta shpreh te jete)*

- E shite interesant te jete kjo qe
se ne teresi mundet e Evropes perendimor
sone qe ne te pmerim pjete ne
Helsinki 1 - (pre positioni te 2 superfuqite)

- Por ne shume ne kirkonin
mund te jete si Austri - Foras . Filadelfia
Suedi - / te vogla e neutrale.

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 8

FLETA: 67

*The funeral - Ky (Kosovo)
Siç duket kështu
pranuar
Rll*

MINISTRISË SE PUNËVE TE JASHTME

Ne nje leter drejtuar ambasadorit Bashkim Pitarka, Komisioni per Problemet e Sigurimit dhe Bashkepunimit ne Evrope, lutet per nje vizite ne Shqiperi per nje delegacion te ketij Komisioni. Qellimi i vizites, thuhet ne letren e nenshkruar nga kryetari Dennis Deconcini dhe bashkekryetari Steny H.Hoyer, te ketij Komisioni, eshte qe te bisedohet me udheheqesit shqiptare probleme qe kane te bejne me gjendjen ne Kosove te Jugosllavise dhe ne menyre te veçante pohimit jugosllav bere ketij Komisioni se Shqiperia eshte burimi i turbullirave ne rajon.

Mëposhte ne leter shkruhet se Komisioni per Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope eshte krijuar ne vitin 1976 per te inkurajuar zbatimin e marreveshjeve te Helsinkit. Anetaret e ketij Komisioni jane: nente anetare te Dhomes se perfaqesuesve dhe nente anetare te Senatit te Kongresit Amerikan si dhe nje anetar nga secili nga departamentet ekzekutive te shtetit, te tregtise dhe te mbrojtjes. Komisioni mban dialog me perfaqesuesit e nenshkruesve te Helsinkit me qellim qe te arrihet nje mirekuptim me i madh per nje numer çeshtjesh evropiane. Eshte ne kete kuader dhe shqetesimi yne per gjendjen ne Kosove qe deshirojme te vizitojme vendin tuaj, thuhet ne leter.

Komisioni do te udhetoje ne Evrope ne muajin prill, do te vizitohet Jugosllavia, Bullgaria, Rumania dhe Italia prej 6 deri me 16 prill. Me 12 prill, pas vizites ne Jugosllavi, Komisioni ka lene kohe te mjaftueshme per te pakten nje vizite njeditore ne Shqiperi. Pjesemarresit ne kete vizite do te perfshijë

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1265 FLETA: 5

ne disa anetare te Kongresit amerikan se bashku me disa anetare te personelit te Komisionit. Delegacioni mund te shoqerohet nga disa perfaqesues te forces ajrore amerikane dhe te Departamentit te Shtetit, te cilet zakonisht shoqerojne me qellim ndihme anetarit e Kongresit gjate udhetimeve te tyre.

Ne, thuhet ne leter, njohim se Shqiperia nuk i ka nenshkruar marreveshjet e Helsinkit dhe prandaj nuk eshte pjese-marrese ne proccsin e Sigurimit Evropian. Megjithate, ne besojme se nje vizite e Komisionit do te kishte vlere reciproke. Pervec ceshtjes se Kosoves, Komisioni eshte ne favor edhe te diskutimit te cdo problemi tjeter qe mund te sugjerohet nga aitoritetet tuaja.

Ne rast se do te merret vendim pozitiv ndaj kesaj kerkese, luten qe te njoftohet Komisioni per te derguar menjehere dokumentet perkatese per marrjen e vizave. Luten qe vizita te mos deshtoje per pengesa burokratike qe mund te ndodhin nga te dy palet. Japin edhe numerin e telefonit per veprim me te shpejte.

MISIONI NJU JORK, 21.1.1990

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA. 6

DENNIS DeCONCINI, ARIZONA, CHAIRMAN
STENY H. HOYER, MARYLAND, CO-CHAIRMAN

DANTE B. FASCELL, FLORIDA
EDWARD J. MARKEY, MASSACHUSETTS
BILL RICHARDSON, NEW MEXICO
EDWARD FEIGHAN, OHIO
DON RITTER, PENNSYLVANIA
CHRISTOPHER H. SMITH, NEW JERSEY
JOHN EDWARD PORTER, ILLINOIS
FRANK R. WOLF, VIRGINIA

FRANK LAUTENBERG, NEW JERSEY
TIMOTHY WIRTH, COLORADO
WYCHE FOWLER, GEORGIA
HARRY REID, NEVADA
ALFONSE M. D'AMATO, NEW YORK
JOHN HEINZ, PENNSYLVANIA
JAMES MCCLURE, IDAHO
MALCOLM WALLOP, WYOMING

SAMUEL G. WISE, STAFF DIRECTOR
MARY SUE HAFNER, DEPUTY STAFF DIRECTOR AND GENERAL COUNSEL
JANE S. FISHER, DEPUTY STAFF DIRECTOR

COMMISSION ON SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE

237 HOUSE OFFICE BUILDING ANNEX 2
WASHINGTON, DC 20515

(202) 225-1901

February 20, 1990

His Excellency Bashkim Pitarka
Permanent Mission of the People's Socialist
Republic of Albania to the United Nations
320 East 79th Street
New York, NY 10021

Dear Ambassador Pitarka:

We are writing to you as Chairman and Co-Chairman of the Commission on Security and Cooperation in Europe to request visas for a Commission delegation to visit Albania, as well as to ask for your assistance in arranging this visit. The purpose of the visit would be to discuss with appropriate Albanian leaders and officials matters relating to the situation in the Kosova region of Yugoslavia and particularly Yugoslav assertions to us that Albania is the source of disturbances in the region.

The Commission on Security and Cooperation in Europe was created in 1976 to encourage implementation of the Helsinki Accords. Its membership consists of nine members of the House of Representatives and nine members of the Senate of the U.S. Congress, as well as one member each from the executive Departments of State, Commerce and Defense. In accordance with our mandate, we maintain a regular dialogue with representatives of other Helsinki signatories with the goal of fostering a greater understanding on a variety of European issues. It is in this connection and our concern about the situation in Kosova that we wish to visit your country.

We will be travelling to Europe in April for this purpose. Specifically, we are planning to go to Yugoslavia, Bulgaria, Romania and Italy from April 6 to April 16. On April 12, immediately following our visit to Yugoslavia, we have set aside time sufficient for at least a one-day visit to Albania. The participants will include several members of the U.S. Congress along with a few members of the Commission staff. The delegation may be accompanied by a few representatives of the U.S. Air Force and of the Department of State who routinely assist the members of Congress during their travel.

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

[Handwritten signature]

Shkurt 1990

Propozimi i një grupi nga Komisioni për Sigurimin dhe Bashkëpunimin në Evropë, pranë Kongresit Amerikan, për të vizituar Shqipërinë dhe refuzimi nga Tirana zyrtare.

His Excellency Bashkim Pitarka
February 20, 1990

Page 2

We recognize, of course, that Albania did not sign the Helsinki Accords and is therefore not a participant in the CSCE process. Nevertheless, we believe that a visit by the Commission could be mutually beneficial. In addition to the question of Kosova, the Commission would be favorably disposed to discuss any other subjects suggested by your authorities.

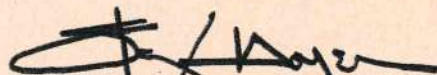
If a decision to this request is positive, we will forward visa applications, passports and any other required documentation immediately. One thing which we would like to avoid is to have this visit fail because of bureaucratic delay on either side. If you have any questions, please feel free to call the Commission's staff director, Mr. Samuel Wise, or his assistant, Mr. Robert Hand, at 202-225-1901.

We look forward to your earliest response to our request.

Sincerely,

DENNIS DeCONCINI
Chairman

STENY H. HOYER
Co-Chairman

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1265 FLETA. 4

PERMANENT MISSION
OF THE PEOPLE'S SOCIALIST REPUBLIC OF ALBANIA
TO THE UNITED NATIONS
320 EAST 79TH STREET
NEW YORK, N.Y. 10021

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA. 1

Dennis DeCONCINI, Kryetar
Steny H. HOYER, Bashke-kryetar

Komisioni per Sigurimin dhe
Bashkepunimin ne Evrope.
237 House Office Building, Anne
Washington, DC 20515

20 Shkurt 1990

Shkelqesise se Tij, Bashkim Pitarka
Misioni i Perhershme i RPS te
Shqiperise prane Kombeve te Bashkuara
320 East 79th Street
New York, N.Y. 10021

I Dashur Ambasador Pitarka,

Ju drejtohem me cilesine e Kryetarit dhe te Bashke-Kryetarit te Komisionit per Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope per te kerkuar vize per nje delegacion te Komisionit i cili deshiron te vizitoje Shqiperine, si dhe per te kerkuar ndihmen tuaj ne organizimin e kesaj vizite. Qellimi i vizites eshte diskutimi me udheheqesit dhe zyrtaret shqiptare perkates i ceshtjeve qe kane te bejne me situaten ne rajonin e Kosoves ne Jugosllavi, dhe ne menyre te vecante i te dhenave qe kemi nga Jugosllavi se burimi i turbullirave ne rajon, eshte Shqiperia.

Komisioni per Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope u krijua me 1976, per siguruar zbatimin e Mareveshjeve te Helsinkit. Ai ka ne perberje te tij 9 anetare te Dhomes se Perfaqesuesve dhe 9 anetare te Senatit te Kongresit Amerikan, si dhe ng. 1 anetar prej Departamenteve te Shtetit, Tregtise dhe Mbrojtjes. Ne perputhje me kompetencat tona, ne mbajme dialog te rregullt me perfaqesues te vendeve te tjera nenshkruese te Mareveshjeve te Helsinkit, me qellim qe te nxisim rritjen e mirekuptimit rreth ceshtjeve qe preokupojne Evropën. Edhe deshira jone per te vizituar Shqipëri

rine niset nga ky qellim, si edhe nga vete preokupacioni yne per gjendjen ne Kosov

Me kete objektiv, po organizohet edhe udhetimi yne ne Evrope. Konkretisht, ke planifikuar te shkojme ne Jugosllavi, Bullgari, Rumani dhe Itali nga 6-16 Prill. Me date 12 prill, menjehere pas vizites sone ne Jugosllavi, kemi rezervuar kohe te mjaftueshme per nje vizite 1 ditore ne Shqiperi. Pjestare te delegacionit do te jene nje numur anetaresh te Kongresit Amerikan, si dhe disa anetare te Komisionit. Delegacioni mund te shoqerohet nga perfaqesues te Forcave Ajrore Amerikane dhe te Departamentit te Shtetit, te cilet zakonisht ndihmojne anetaret e Kongresit neper udhetime.

Sigurisht, ne e kemi parasysh faktin qe Shqiperia nuk i ka nenshkruar Maresveshjet e Helsinkit dhe per kete arsye nuk merr pjese ne veprimtarite e Komisionit per Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope. Megjithate, kemi bindjen se nje vizite nga ana e Komisionit do te kete perfitime per te dy palet. Pervec ceshtjes se Kosove Komisioni do te mirepriste diskutimin e cdo lloj problemi tjeter qe do t'i sugjerohej nga autoritetet tuaja.

Ne rast se kjo kerkese pritet pozitivisht, ne pa vonese do te dergojme formular per vize, pasaportat dhe cdo lloj dokumentacioni tjeter te nevojshem. Gjeja qe do te deshironim te evitonim eshte deshtimi i kesaj vizite per vonesa burokratike te te dy paleve. Ne qofte se ju dalin pyetje, telefononi pa hezitim Drejtorin per ceshtjet e kuadrit prane Komisionit, zotin Samuel Uaiz, ose ndihmesin e tij, zotin Robert Hend, ne numurin 202-225-1901.

Mbetemi ne pritje te nje pergjigjeje te shpejte ndaj kerkeses sone,

Singerisht

Dennis deCONCINI
Kryetar

Steny H. HOYER
Bashke-Kryetar

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA 2

Kerkesa e Komisionit Amerikan per Sigurimin ne Evrope ka aspekte negative dhe pozitive.

- Po te pranosh Komisionin ne nje fare menyre mund te interpretohet si njohje e Aktit te Helsinkit qe ne nuk e kemi firmosur.

- Krijohet nje precedent per kerkesa te tjera te mevonshme, (per shembull, per te drejtat e njeriut apo te fese, etj.).

- Qellimi i ardhjes se tyre eshte per te biseduar per gjendjen ne Kosove dhe "ne menyre te veçante per pohimin jugosllav bere Komisionit se Shqiperia eshte burimi i turbullirave ne rajon". Pra kerkohet dergimi i delegacionit per te biseduar per nje problem te pagene, kur dihet se shkaqet e gjendjes ne Kosove jane brenda ne Jugosllavi.

- Ardhja e nje delegacioni te ketij niveli do te interpretohej si hap drejt vendosjes se marredhenieve me SHBA.

Delegacioni veç Jugosllavise, do te vizitoje Bullgarine, Rumanine dhe Italine, (kerkon te vije edhe ne Shqiperi), pra me shumicen e shteteve me te cilat kufizohet Jugosllavia.

- Marrja e nje Komisioni te tille te rendesishem me çeshtjen e Kosoves, veçanerisht ne keto momente, eshte shume e rendesishme. Nga sa na njoftoi ambasadori yne ne Beograd, serbet nuk e duan kete delegacion.

Refuzimi nga ana jone , i pranimit te delegacionit per nje dite ne Tirane do te kishte efekte negative: a) Jugos-

NEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: R65 FLETA. 7

llavet kete do ta mireprisnin dhe do ta perdornin si pretekst per te shtuar akuzat per nderhyrje ndaj nesh. b) Opinioni, sidomos ai perendimor, nuk do ta priste mire. c) Qarqet zyrtare amerikane do ta merrnin refuzimin tone, ndaj nje gjesti qe ata e quajne pozitiv per shqiptaret, si nje sfide ndaj tyre. d) Shqiptareve te Kosoves, nuk do t'i vinte mire per kete refuzim.

Ne keto kushte problemi duhet trajtuar me kujdes. Ambasadori yne ne OKB t'i pergjigjet me korrektese, te konfirmoje marrjen e letres dhe te thote se kete qeshtje do ta bisedoje se shpejti me autoritetet ne Tirane. Te ngarkohet ambasadori qe ai ne takim me perfaqesues te ketij Komisioni te jape spjegimet e duhura per qendrimin tone per ngjarjet ne Kosove. (Pra ne te mundohemi te evitojme ardhjen e grupit ne Tirane. Ne qofte se ata edhe pas takimit me ambasadorin do te insistojne, qeshtjen do ta gjykojme per pergjigjen qe do te japim, kjo ne vartesi edhe te situates qe do te zhvillohet ne Kosove).

J. Ramizi

Tirane, me 23 shkurt 1990

Shkurt

J. Ramizi: E klike

27/2/90

*Memorandum yne eshte
per ky Komision (nuk
dihet planuar)*

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1265 FLETA: 8

For Immediate Release

Contacts: Jesse Jacobs, Bob Hand

HELSINKI COMMISSION WELCOMES ALBANIAN DESIRE TO PARTICIPATE IN HELSINKI PROCESS AND IMPROVE HUMAN RIGHTS RECORD

Washington, DC (May 10, 1990) -- Senator Dennis DeConcini (D-AZ) and Representative Steny H. Hoyer (D-MD), Chairman and Co-Chairman of the Commission on Security and Cooperation in Europe (Helsinki Commission), today made the following statement regarding Albania's announcement of its intent to join the Conference on Security and Cooperation in Europe, otherwise known as the CSCE or Helsinki process, and to improve its human rights record:

"We welcome the announcement made by Adil Carcani, the Prime Minister of Albania, that Albania desires to end its isolation and join 33 other European countries, the United States and Canada in the on-going, multilateral Helsinki process.

"This positive development is yet another indication of the enormous value of the Helsinki process in promoting greater security and cooperation in Europe. Since 1975, when the Helsinki Final Act was signed, the CSCE has been a symbol of hope for those who opposed the artificial division of Europe and advocated freedom, peace and prosperity for all Europeans. It has also been an effective forum for turning those dreams into reality.

"In line with its participation, we expect that Albania will implement fully all the commitments contained in the Helsinki Final Act and other CSCE documents, the Vienna Concluding Document in particular. Among these are specific commitments regarding respect for human rights and fundamental freedoms, an area where it is believed Albania's record needs substantial improvement. ✕

✕ "As a participant in the Helsinki process, Albania will have to commit itself to respect the rights of its citizens to freedom of expression, association and assembly, as well as freedom of movement. It will undertake specific commitments regarding the protection of the rights of members of national or ethnic minorities, as well as regarding freedom of religion, conscience or belief. It will agree to facilitate human contacts, including the reunification of divided families, as well as to encourage a free flow of information. It will accept the concepts of political pluralism and the rule of law, and to that end move toward free elections and undertake necessary legal reforms.

"If implemented, the human rights reforms approved by the Albanian parliament yesterday represent a good first step in this direction. According to reports on these reforms, Albanian citizens will be able to obtain passports and travel abroad if they have necessary funds. In addition, "religious propaganda" will not be a punishable offense, and legal procedures will be improved to better protect those charged with crimes.

"We also look forward to Albanian implementation of CSCE commitments in other areas, such as those just adopted at the most recent meeting in Bonn on private enterprise and open and competitive markets. Other important areas include military-security questions, protection of the environment, and cultural and educational exchanges. We hope to work with Albania in these areas as well.

"The U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe, which we co-chair, is mandated to monitor and encourage compliance with the Helsinki Final Act by all participating States. We recently expressed interest in visiting Albania but have unfortunately not received a positive response from the Albanian Government. In light of the decision to seek membership in the CSCE, we hope that such a response will be forthcoming in the very near future. A positive decision in this regard will go a long way in demonstrating the sincerity of the Albanian Government's statement about the CSCE."

Maj 1990

**Qëndrimi i Komisionit për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë,
ne Kongresin Amerikan, ndaj bërjes publike të dëshirës së Shqipërisë
nër tu bërë niesë e KSBE. mai 1990.**

DENNIS DeCONCINI, ARIZONA, CHAIRMAN
STENY H. HOYER, MARYLAND, CO-CHAIRMAN

COMMISSION ON
SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE

237 HOUSE OFFICE BUILDING ANNEX 2
WASHINGTON, DC 20515

(202) 225-1901

DANTE S. PASCOE, FLORIDA
EDWARD J. MARNEY, MASSACHUSETTS
BILL RICHARDSON, NEW MEXICO
EDWARD REICHAN, OHIO
DON RITTER, PENNSYLVANIA
CHRISTOPHER A. SMITH, NEW JERSEY
JOHN EDWARD PORTER, ILLINOIS
FRANK S. WOLF, VIRGINIA

FRANK LAUTENBERG, NEW JERSEY
TIMOTHY WIRTH, COLORADO
WYCHE FOWLER, GEORGIA
HARRY REID, NEVADA
ALFONSO M. D'AMATO, NEW YORK
JOHN HEINZ, PENNSYLVANIA
JAMES McCURE, IDAHO
MALCOLM WALLACE, WYOMING

SAMUEL S. WISE, STAFF DIRECTOR
MARY SUE HARNER, DEPUTY STAFF DIRECTOR AND GENERAL COUNSEL
JANE S. FISHER, DEPUTY STAFF DIRECTOR

May 17, 1990

His Excellency Bashkim Pitarka
Permanent Mission of the People's
Republic of Albania
to the United Nations
320 East 79th Street
New York, NY 10021

Dear Ambassador Pitarka:

We are writing to ask you to forward the enclosed letter to President Alija regarding the request of the U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe to visit Albania.

As you recall, the Commission's request to travel to Albania was originally contained in a letter we wrote to you in February of this year. Given your government's recently announced willingness to improve relations with the United States and desire to become a participant in the Conference on Security and Cooperation in Europe, which the Commission was established to follow, we are hopeful that a positive response may now be given to this request.

A copy of our letter to President Alija is attached for your information. Your assistance in having this letter delivered to the proper address in Tirane would be greatly appreciated, as would your communicating any response as soon as possible.

Sincerely,

DENNIS DeCONCINI
Chairman

STENY H. HOYER
Co-Chairman

MEPJ ARRIV
VITA: 1990
DOSJA: 1265 FLETA.19

DENNIS DECONCINI, ARIZONA, CHAIRMAN
STENY H HOYER, MARYLAND, CO-CHAIRMAN

COMMISSION ON
SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE
237 HOUSE OFFICE BUILDING ANNEX 2
WASHINGTON, DC 20515

DANTE B. PASCELLI, FLORIDA
EDWARD J. MAZLEY, MASSACHUSETTS
BILL RICHARDSON, NEW MEXICO
EDWARD FEIGHAN, OHIO
DOM RITTER, PENNSYLVANIA
CHRISTOPHER H. SMITH, NEW JERSEY
JOHN EDWARD KORTER, ILLINOIS
FRANK R. WOLF, VIRGINIA
FRANK LAUTEMBERG, NEW JERRY
TIMOTHY WIRTH, COLORADO
WYCHE POWLER, GEORGIA
HARRY REID, NEVADA
ALFONSO M. D'AMATO, NEW YORK
JOHN WINDL, PENNSYLVANIA
JAMES MADOLUP, IDAHO
MALCOLM WALLON, WYOMING
SAMUEL E. WISE, STAFF DIRECTOR
MARY SUE HARNER, DEPUTY STAFF DIRECTOR AND GENERAL COUNSEL
JANE S. FISHER, DEPUTY STAFF DIRECTOR

(202) 225-1801

May 17, 1990

His Excellency Ramiz Alia
President of the Presidium of
the People's Assembly
People's Socialist Republic of Albania
Tirane, Albania

Dear Mr. President:

We are writing to you in our capacity as Chairman and Co-Chairman of the U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe to ask permission to visit Albania. This request was first made in February of this year in connection with a Commission delegation which visited Yugoslavia about one month ago. A positive response at this time would, in our view, reflect the strength of Albania's recently expressed desire to participate in the Conference on Security and Cooperation in Europe, also known as the CSCE or Helsinki process.

The U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe was created in 1976 to encourage implementation of the Helsinki Accords which initiated this process. Its membership consists of 18 Members of the U.S. Congress -- nine from the House of Representatives and nine from the Senate -- as well as one member each from the executive Departments of State, Commerce and Defense. In accordance with our mandate, we maintain a regular dialogue with representatives of the 34 other Helsinki signatory States with the goal of fostering a greater understanding on a variety of European issues.

We were pleased to learn that your government will seek to establish ties between our countries, as well as to join the Helsinki process which has played an important role in strengthening security and cooperation in Europe. We have publicly welcomed these developments, as well as the reforms recently approved by the Albanian Assembly, which are consistent with the Helsinki Accords. The purpose of a Commission visit would be to discuss these questions as well as the current situation in the province of Kosovo in Yugoslavia.

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA. 13

His Excellency Ramiz Alia
May 17, 1990

A visit to your country would be very much in line with these positive developments. I, Chairman DeConcini, plan to be in Europe from May 31 to June 5 and, accompanied by two members of the Commission staff, could visit Albania May 31, June 1 or June 4. If this is not possible, we would suggest a mission delegation consisting of ourselves, perhaps one or two other Members of Congress, and a few members of the Commission staff, which would be in Albania for a one- or two-day period sometime in late June or early July. This suggestion takes into account our legislative schedule as well as the congressional elections later in the year. If you have another suggestion, we would be pleased to hear it.

If a response to this request is positive, we will forward visa applications, passports and any other required documentation immediately. The Commission staff will keep in close contact with Ambassador Bashkim Pllarka in New York on these and other matters. He has been very helpful to us since we first expressed interest in visiting Albania.

We look forward to your earliest possible response to this request.

Sincerely,

DENNIS DeCONCINI
Chairman

STENY H. HOYER
Co-Chairman

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA: 14

DENNIS DeCONCINI, ARIZONA, CHAIRMAN
STONY H. HOYER, MARYLAND, CO-CHAIRMAN

COMMISSION ON
SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE

237 HOUSE OFFICE BUILDING ANNEX 2
WASHINGTON, DC 20515

(202) 225-1901

JAMES B. EASTE, FLORIDA	FRANK L. TENBERG, NEW JERSEY
LEONARD J. MADNEY, MASSACHUSETTS	TIMOTHY WIRTH, COLORADO
BILL RICHARDSON, NEW MEXICO	WYNNE FOWLER, GEORGIA
EDWARD F. CHAN, OHIO	HARRY REID, NEVADA
EDW. HITTER, PENNSYLVANIA	ALFONSE M. D'AMATO, NEW YORK
CHRISTOPHER H. SMITH, NEW JERSEY	JOHN HEINTZ, PENNSYLVANIA
JOHN EDWARD PORTER, ILLINOIS	JAMES MCCLURE, IDAHO
KEANE E. WOOD, VIRGINIA	MALCOLM WALLOR, WYOMING

SAMUEL B. WISE, STAFF DIRECTOR
MARY BUEHNER, DEPUTY STAFF DIRECTOR AND GENERAL COUNSEL
JANE S. FISHER, DEPUTY STAFF DIRECTOR

May 17, 1990

His Excellency Bashkim Pitaraka
Permanent Mission of the People's
Socialist Republic of Albania
to the United Nations
320 East 79th Street
New York, NY 10021

Dear Ambassador Pitaraka:

We are writing to ask you to forward the enclosed letter to President Ramiq
Alia regarding the request of the U.S. Commission on Security and Cooperation in
Europe to visit Albania.

As you recall, the Commission's request to travel to Albania was originally
contained in a letter we wrote to you in February of this year. Given your
government's recently announced willingness to improve relations with the United
States and desire to become a participant in the Conference on Security and
Cooperation in Europe, which the Commission was established to follow, we are
hopeful that a positive response may now be given to this request.

A copy of our letter to President Alia is attached for your information. Your
assistance in having this letter delivered to the proper address in Tirane would be
greatly appreciated, as would your communicating any response as soon as possible.

Sincerely,

Dennis DeConcini

DENNIS DeCONCINI
Chairman

Stony Hoyer
STONY H. HOYER
Co-Chairman

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265-ELETA, 20

Sh. Ambasciatore
Sh. Ambasador
D. T. T. Pitaraka
beget - libe t'o
depozite se Ramiq
c' uccedoni juve?
Sh. Pitaraka
Ramiq's
19.5.90

Shënim: Udhëkësit
me telefaks në 23.5.90

MISIONIT NJU JORK

(Shokut Genc Mlloja)

Lidhur me letren e dates 17 maj 1990 qe kongresmenet
Dennis de Concini dhe Steny H. Hoyer te Komisionit per Sigurimin
dhe Bashkepunimin ne Evrope i derguan shokut Ramiz Alia, nga ana
tende i transmeto sot te lartepermendureve nga ana e shokut Ramiz
Alia mesazhin qe vijon:

"Te nderuar zotrinj,

Me kenaqesi mora letren tuaj te dates 17 maj 1990 me anen
e se ciles mesova per deshiren tuaj per te ardhur per nje vizite ne
Shqiperi. Deshirjoj t'ju ve ne dijeni se kam udhezuar Ministrine
tone te Puneve te Jashtme qe te organizoje viziten tuaj ne Shqiperi
ne fynd te qershorit ose ne fillim te korrikut te ketij viti.

Me respekt

Ramiz Alia

Kryetar i Presidiumit te Kuvendit Popullor
te RPS te Shqiperise

Tirane, me 23 maj 1990".

Mesazhi i mesiperm te dergohet me telefaks ne adrese te
kongresmeneve ne Uashington me nje leter te nenshkruar nga ty
me tekstin si vijon:

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA 2

- 2 -

"Zotit Dennis de Concini

Kryetar

Zotit Steny H. Hoyer

Bashkekryetar

Komisioni mbi Sigurimin dhe Bashkepunimin
ne Evrope

Uashington, DC

Te nderuar zotrinj kongresmene,

Ne pergjigje te letres suaj te dates 17 maj 1990, kam nderin
t'ju transmetoj mesazhin qe vijon te Kryetarit te Presidiumit te Kuven-
dit Popullor te RPS te Shqiperise: Ramiz Alia:

.....(Teksti i mesazhit).

Hollesi te metejshme lidhur me ketë vizite do t'u jepen nga
ambasadori Bashkim Pitaraka, i cili se shpejti do te kthehet ne
Nju Jork nga Tirana.

I juaji singërisht,

Genc Mllotja

I ngarkuari me pune, a.i. i Misionit
te RPS te Shqiperise prane OKB-se
Nju Jork, me 23 maj 1990".

Konfirmoni marrjen e ketij udhezimi dhe kryerjen e
veprimit.

MINJASHTME

Tirane, me 23 maj 1990

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA 22

107

Shoku Petrit Bushati na njoftoi ne telefon
nga Danimarka sa me poshte:

Pasi u hap seanca nga ministri i Jashtem i Danimarkes, kerkesen e pjesemarrjes se Shqiperise ne mbledhjen e Kopenhages me cilesine e vezhguesit, e paraqiti me gjere MPJ i Finlandes. Propozimi u pranua me konsensus, pa vote.

Kane pershendetur pjesemarrjen e Shqiperise ministrat e Jashtem te vendeve nordike dhe MPJ i Jugosllavise, Lonçar , i cili ka thene se "tani procesi evropian mori pamjen e tij te plote evropiane".

Pas kesaj kane shkuar te vendi i Shqiperise mjaft delegacione per te pershendetur shoket tane. Nder te tjera ka shkuar edhe nje perfaqesues sovjetik, i cili ka thene se MPJ Shevarnaxe, qe ndodhej ne koridor deshiron te pershendetej me perfaqesuesin tone. Ne biseden e shkurter me kembe Shevarnaxe i ka shprehur Petritit se BS pershendet pjesemarrjen e Shqiperise ne mbledhje. Me fjale shume te ngrohta ai shprehu kenaqesine per normalizimin e marredhenieve. Tha se per kete jane gati te fillojne bisedimet ne çdo nivel, "kemi respekt per Shqiperine dhe udheheqesit e saj, perkrahim zhvillimin e saj te pavarur".

- Nga delegacionet ishte pritur shume mire fakti qe delegacioni yne zuri vend ne tavolinen e tij menjehere mbasi u miratua pjesemarrja si vezhgues. Kete e theksuan sidomos perfaqesues te RFGJ, Austrise etj.

Tirane, me 6.6.1990

Qershor 1990

Shqiperia në mbledhjen e KSBE në Kopenhagë në cilësinë e
vëzhguesit.

MEPJ ARKIV
1990 H. J.

KOMISIONI MBI
SIGURIMIN DHE BASHKEPUNIMIN NE EVROPE
237 HOUSE OFFICE BUILDING
ANNEX 2, WASHINGTON, DC 20515
(202) 225-1901

28 Korrik, 1990

AMBASADORIT BASHKIM PITARKA
MISIONI SHQIPTAR, NJU JORK
NGA BOB HAND
KOMISIONI MBI SIGURIMIN DHE
BASHKEPUNIMIN NE EVROPE
LIDHUR ME DELEGACIONIN E
KOMISIONIT NE SHQIPERI
19 - 22 Gusht, 1990

Me poshte po japim itinerarin e parashikuar te delegacionit te Komisionit ne Shqiperi, i cili jep kohen e mberritjes dhe te largimit dhe sugjeron takimet qe desheron te beje delegacioni. Ai parashikon gjithashtu nje vizite nje ditore jashte Tirane. Takimet dhe veprimtarite e kerkuara jane te ngjashme me ato qe jane organizuar per delegacionet e meparshme te Komisionit ne vende te tjera evropiane. Lista e takimeve pergendrohet ne ceshtjet qe kane te bejne me KSBE-ne dhe synon qe te zgjeroje kuptimin e gjendjes aktuale ne Shqiperi nga ana e Komisionit.

Sigurisht qe nga ana jone ka nje fleksibilitet total persa i perket rendit te afateve te vecanta per takimet. Ne do te mirepritnim gjithashtu cdo sugjerim qe mund te bente Qeveria tuaj per takime suplementare. Komisioni kerkon vetem qe mengjesi dhe oret e para te pasdrekes te dites se diel, 19 Gusht, te jene te lira, meqenese mund te kete nje vonese te paparashikuar ne

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA. 121

KOMISIONI PER SIGURIMIN
DHE BASHKEPUNIMIN NE EVROPE

UASHINGTON
9 GUSHT 1990

SHKELQESISE SE TIJ RAMIZ ALIA
PRESIDENT I PRESIDIUMIT TE
KUVENDIT POPULLOR TE REPUBLIKES
POPULLORE SOCIALISTE TE SHQIPERISE

I dashur zoti President,

Po Ju shkruaj lidhur me viziten e propozuar ne vendin Tuaj te Komisionit per Sigurimin e Bashkepunimin ne Evrope. Ambasadori Bashkim Pitarka na vuri ne dijeni menjehere se datat qe kishim sugjeruar 19 - 21 gusht per viziten e Komisionit jane pranuar nga Qevria Juaj. U gezova per kete me qene se kohe tjeter te mundshme gjate ketij viti per te vizituar Shqiperine nuk kishim ne dispozicion.

Per sa i perket qeshtjeve te tjera qe kane te bejne me viziten, me lejoni se pari t'Ju siguroj Juve se kerkesat qe kemi bere lidhur me perberjen e delegacionit dhe itinerarin e sugjeruar nuk kane qene me shume kerkuese se sa ato te bera gjate vizitave te shumta ne vende te tjera evropiane. Ne synojme t'i mbulojme te gjitha shpenzimet tona dhe te respektojme te gjitha ligjet dhe zakonet tuaja. Kjo perfshine ate cka eshte karakterizuar si zakon ne vendin Tuaj moslejimin e vizitave ne burgje, megjithse ne kemi vizituar burgje ne vende te tjera, perfshire Bashkimin Sovjetik dhe Turqine, ashtu siç kemi organizuar per te huaj vizita ne burgjet amerikane dhe per te burgosurit. Me pak fjale, nje gje e tille eshte krejt

normale atje ku vendi prites nuk ka kundërshtim dhe kjo lehtëson mirekuptimin midis vendeve. Qëllimi ynë ka qenë të bëjmë të njëjten gjë në Shqipëri, të informoheshim dhe të diskutonim çështje të KSBE-se, me qenë se ato i interesojnë Shqiptarët, e cila dëshiron të bëhet pjesëmarrëse në procesin e KSBE-se. Komisioni është shumë i interesuar për Shqiptarinë dhe po pret viziten në vendin Tuaj.

Duhet t'Ju deklaroj haptas, megjithatë, përkrahësit e thënë kur degjova që Qeveria Juaj po insiston për zvogëlimin thelbësor të delegacionit, nga ç'kishim planifikuar dhe nuk mund të kuptoj përse bëhet objekt kundërshtimi madhësia e delegacionit. Për mua ishte e qartë se kater anëtarët e Kongresit dhe bashkëshortet e tyre pranojnë nga Qeveria Juaj: pra, një dhe një anëtar tjetër i Senatit amerikan dhe bashkëkryetari Hoyer dhe një anëtar tjetër i Dhomes së Përfundimit. Me qenë se bashkëkryetari Hoyer nuk mund të marrë pjesë në këtë delegacion i vetmi ndryshim që është bërë është zëvendësimi i tij me një anëtar tjetër të Dhomes së Përfundimit.

Për sa i përket personelit ndihmes të Komisionit, atij të Forcës Ajrore dhe përkthyesit, këta tradicionalisht bëjnë pjesë në delegacione të tilla që me tëper në kushtet e mungesës së një ambasade që do të shërbente si ndihmë për nevojat administrative dhe teknike. Më besohet që e kësaj personeli e konsiderojmë veçanërisht të rëndësishme për viziten në Shqipëri. Megjithatë duke u përpjekur që të akomodohemi me shqetësimet e Qeverisë shqiptare, pjesëmarrja do të kufizohet në mënyrë rigoroze me ata që një besoj se janë absolutisht të rëndësishëm dhe të vlefshëm për viziten tonë. Kjo do të thotë, që ky personel i shtohet kater anëtarëve të Kongresit dhe tri bashkëshortëve, me qenë se personeli ndihmes i Komisionit merret me problemet e KSBE-se dhe do të përfitonte shumë nga

pervoja.Mund te pakesojme dhe te marrim vetem nje shoqerues te Force Ajrore per novojat tona administrative dhe nje mjek per nevojat e posaçme mjekesore te anetareve te delegacionit.Te dy keta do te jene civile.Me poshte eshte lista e anetareve si dhe te dhenat per te lehtesuar dhenien e vizave.

Per sa i perket itinerarit te sugjeruar i permbahem asaj se vizita synon te kete karakter informativ per çeshtje te KSBE-se.Per shkak te mungeses se kontakteve per dekada ne nuk dime shume gjera per vendin Tuaj dhe deshirojme te mesojme sa me shume qe te jete e mundur.Prandaj shpresojme qe programi do te mbetet i pergendruar ne çka perfshihej ne propozimin tone te pare.

Megenese koha e nisjes per ne Shqiperi po afrohet do t'Ju isha mirenjohes te mesoja nese kjo eshte e pranueshme per Qeverine Tuaj dhe te mund te marrim vendimin perfundimtar.

Edhe njehere zoti President,me lejoni t'Ju shpreh interesin tim te madh per te ardhur ne Shqiperi. Ne kushtet e shpejtesise me te cilen po ecen procesi i KSBE-se une besoj se kjo vizite eshte ne kohen e duhur.Do te ishte per te ardhur keq per te dy palet ne rast se vizita do te shtyhej dhe Komisionit do t'i duhej te punonte jo mbi bazen e informacionit te marre direkt ne Shqiperi,por mbi faktin e mosdhenies se lejes per te udhetuar atje.Shpresoj se kjo nuk do te ndodh dhe ne do te kemi kenagesine te takohemi me Ju shume shpejt.

Me sinqeritet

DENNIS DECONCINI

Kryetar

Gusht 1990

Vizita në Shqipëri e delegacionit nga Komisioni për Sigurimin dhe Bashkëpunimin në Evropë, pranë Kongresit Amerikan.

DELEGACIONI I KOMISIONIT TE HELSINKIT VIZITON SHQIPERINE

- VENDOS DIALOG PER TE DREJTAT E NJERIUT -

Washington, 22 gusht 1990 - Nga 19 deri 21 gusht 1990 kryetari i Komisionit te Helsinkit, DeConcini kryesoi nje delegacion zyrtar te Kongresit Amerikan ne Shqiperi. Ne delegacion benin pjese senatori Paul Sarbanes (D-ND) dhe kongresisti Jim Moody (D-WI). Pervec vizites se kryeqytetit te Shqiperise, Tirane, delegacioni beri nje udhetim prej gjysme dite ne qytetin e Durrësit ne bregdetin Adriatik dhe ne qytetin historik te Krujes. Pas vizites delegacioni dha deklaraten e perbashket, si me poshte:

"Delegacioni yne i Kongresit shkoi ne Shqiperi ne kontekstin e deshires se atij vendi per t'i dhene fund izolimit te tij relativ yne boten duke zhvilluar marredhenie me Shtetet e Bashkuara te Amerikes si dhe duke u bashkuar me 35 anetaret e Konferences mbi Sigurimin e Bashkepunimin ne Evrope, i njohur si KSBE ose procesi i Helsinkit. Qellimi i kesaj vizite tre diteshe nuk ishte thjesht te pershendetej ky zhvillim pozitiv nepermjet fillimit te nje dialogu mbi ceshtjet qe kane te bejne me KSBE-ne duke perfshire te drejtat njerezore. Ne gjithashtu deshironim te krijonim nje pershtypje me te qarte se si politikat dhe praktiket e Qeverise shqiptare pasqyrojne angazhimet qe ajo do te ndermernte ne rast se do te behej anetare e plote e KSBE-se.

"Qeveria shqiptare na ofroi mikespritje te ngrohte gjate gjithë kohese se qendrimit tone atje. Megjithese jo te gjithë kerkesat tona u plotesuan sic ishte nje vizite ne nje kamp pune per te burgosurit, programi i pergatitur per ne na dha mundesine qe te shikonim mire per here te pare situaten ne Shqiperi dhe ne ishim ne gjendje te mesonim mjaft. Midis shume zyrtareve te tjere u takuam me presidentin Ramiz Alia, ministruin e Jashtem Reis Malile, kryetarin e Gjykates

se Larte, Kleanthi Kogi dhe me kryetarin e Komisionit te Perhershem per Punet e Jashtme te Kuvendit Popullor te Shqiperise, Foto Gami. U takuam gjithashtu me anetare te organizates se Frontit Popullor, studente te Universitetit dhe me nje numer personalitetesh te kultures, ekonomiste, gazetare, diplomate te huaj dhe individe te tjere te shquar dhume prej te cileve moren pjese ne pritjen e dhene nga Komisioni.

"Ne nuk rame dakord per shume geshkje ne menyre te vecante me ato qe kane te bejne me te drejtat e njeriut, por pavaresisht nga kjo diskutimet tona ishin te sigjerta dhe te hapura. Ne besojme qe dialogu qe filluam duhet te zgjerohet e te forcohet. Zyrtaret shqiptare treguan deshire per t'i dhene fund dekadave te izolimit dhe per te zhvilluar marredhenie me te mira me Shtetet e Bashkuara.

"Shqiperise iu dha statusi i veshguesit ne shumicen e mbledhjeve te koheve te fundit ne kuadrin e procesit te Helsinkit duke filluar me mbledhjen mbi Dimensionin Njerezor qe u zhvillua ne qershor ne Kopenhage. Delegacioni i Kongresit Amerikan deklaroi se do te perkrahe vazhdimisht Shqiperine per statusin e veshguesit ne takimet e ardhshme. "Zyrtaret shqiptare shfaqen interesin e tyre per te siguruar anetaresi te plote ne KSBE ne nje te ardhme te afert.

"Ne rame dakord per kete objektiv pasi Shqiperia te bente te ditur zyrtarisht qellimin e saj per te respektuar te gjitha angazhimet ekzistuese te KSBE-se dhe te tregoje seriozitetin e synimeve te saj nepermjet afrimit te politikave e praktikave te saj ne menyre me sinjifikative me keto dispozita nga sa jane tani.

"Shqiptaret theksuan se nuk do te pranojne asnje kusht per anetaresi jashte atyre qe jane pranuar nga 35 shtetet pjesemarrese antetare.

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1265 FLETA 118

"Ne kete kontekst delegacioni perkrahu perpjekjet e fundit e pozitive perfshire liri me te madhe per shtetasit shqiptare per te udhetuar jashte shtetit dhe heqjen nga Kodi Penal te denimit per propagande fetare. Megjithate ne shprehem shqetesimin tone te vazhdueshem lidhur me raportet per shkeljen e rende te te drejtave njerezore perfshire nje numer te konsiderueshem te burgosurve politike, kufizimet e rrepta te praktikave fetare, çka duket qarte nga mungesa e funksionimit qofte edhe te nje vendi kulti, kontrolli i pergjithshem mbi shtypin, radion dhe televizionin shqiptare dhe kufizime te caktuar mbi te drejtat e minoriteteve, te atij grek dhe minoriteteve te tjera ne Shqiperi. Se fundi, nderkohe qe se shpejti mund te rriten mundesite per konkurimin e me shume se nje kandidati per nje post qeveritar, Partia e Punes se Shqiperise, e cila aktualisht drejton vendin nuk tregon shenja se eshte e gatshme te ndaje monopolin e saj te pushtetit politik me parti alternative apo te opozites. Ne fakt, duket sikur aktualisht ne Shqiperi as qe lejohet ndonje organizate e pavaruar apo grup individesh me pikpamje disidente.

"Nisur nga stadi i tanishem i veprimtarise se saj ne keto dhe ne fusha te tjera, ne mendojme qe, si nje anetare e plote e KSBE-se, Shqiperia nuk do te ishte ne te njejtin hap me procesin e shpejte te demokratizimit, pluralizmit politik, shtetit ligjor, ekonomive te tregut te lire qe po zhvillohen ne Evrope. Me qellim qe te shpejtoje procesin e demokratizimit dhe te kete nje vizion me te qarte e me te sakte lidhur me problemet ekzistuese te te drejtave te njeriut ne Shqiperi, ne sugjeruam qe qeveria SHqiptare te perkthente dhe t'i vinte ne dispozicion te publikut tekstet e plota te dokumenteve ekzistuese te KSBE-se, te lejonte organizatat e huaja per te drejtat e njeriut qe te vizitonin Shqiperine dhe te investigonin shkeljet e pretenduara te te drejtave te njeriut dhe te lejonte krijimin e grupeve

NEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA. 149

vezhguese te pavaruara te Helsnikit brenda vete Shqiperise. Zyrtaret shqiptare shprehen gatishmerine per te marre ne shqyrtim keto sugjerime.

"Ne te njejten kohe ne shpresojme qe dialogu qe kemi filluar gjate vizites sone mund te zgjerohet,thellohet e intensifikohet. Ne mendojme se ky do te ishte nje hap i rendesishem per nxitjen e mirekuptimit te ndersjellte midis popujve shqiptar dhe amerikan".

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1265 FLETA. 120

123
COMMISSION ON
SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE
CONGRESS OF THE UNITED STATES
WASHINGTON, DC 20515

DENNIS DeCONCINI
CHAIRMAN

September 4, 1990

Muhamet Kapllani
Deputy Minister of Foreign Affairs
People's Socialist Republic of Albania
Tirana, Albania

Dear Minister Kapllani:

I would like to thank you for the warm hospitality that was extended to the U.S. delegation of the Commission on Security and Cooperation in Europe. We especially appreciated the excellent work done by the Foreign Ministry staff who took us around during our visit and explained the current situation in Albania.

I learned a great deal about Albania in the few days of our visit. Hopefully, the political and economic changes begun in Albania will be further developed, enabling the country to become a full members of the CSCE process in the future.

With best regards, I am

Sincerely,

DENNIS DeCONCINI
Chairman

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1265 FLETA 123-

REPUBLIKA POPULLORE SOCIALISTE E SHQIPERISE

MINISTRIA E PUNEVE TE JASHTME

Ministri

No. 2987

Tirane, me 12 shtator 1990

I nderuari Zoti James Baker,

Eshte kenaqesi e veçante qe ne emer te Qeverise Shqiptare, t'u drejtohem Juve si perfaqesues i vendit mikpritës te Mbledhjes se Ministrave te Puneve te Jashtme te shteteve pjesemarrese ne KSBE, qe do te zhvilloje punimet e saj ne Nju Jork, me 1 dhe 2 tetor te vitit ne vazhdim, per sa vijon:

Qeveria Shqiptare ka marre pjese si vëzhguese ne nje numer mbledhjesh qe jane zhvilluar kohet e fundit ne kuadrin e sigurimit e te bashkepunimit ne Evrope. Synimi i saj ka qene dhe eshte qe te bashkohet sa me pare ne kete proces.

Pikerisht per kete qellim kam nderin t'ju drejtohem Ju, Zoti Sekretar i Shtetit. Tani pergatitjet per Takimin e Nivelit te Larte te KSBE-se, qe do te mbahet ne Paris, kane hyre ne fazen perfundimtare. Qeveria Shqiptare e vlereson se tepermi kete mbledhje dhe rolin qe do te luaje ajo per te ardhmen e Evropes. Mbledhja e Parisit do te hedhe bazat e institucionalizimit te KSBE-se, duke u mbeshtetur ne Aktin e Helsinkit dhe te dokumenteve te tjera te aprovuara ne Konferencat e ndryshme te saj.

SHKELQESISE SE TIJ

ZOTIT JAMES A. BAKER III

SEKRETAR I SHTETIT I

SHTETEVE TE BASHKUARA TE AMERIKES

Shtator 1990

Kërkesa zyrtare e qeverisë shqiptare për të marrë pjesë në mbledhjen përgatitore të KSBE në New York për takimin "Helsinki 2".

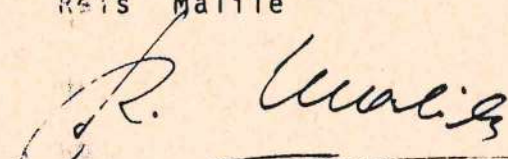
Ne keto kushte Qeveria e RPS te Shqiperise pjese-
marrjen e Shqiperise ne keto mbledhje e quan momentin me te
pershtatshem per t'u bashkuar me te drejta te plota me pro-
cesin e Helsinkit. Duke marre persiper zbatimin e vendimeve
qe do te rrjedhin nga mbledhja e Parisit, vetvetiu Shqiperia
angazhohet te orientoje tere perpjekjet e saj ne frymen e
Aktit themelor te Helsinkit dhe do te punoje bashke me te
gjithe pjesemarresit ne dobi te pages, te sigurimit e te bashke
punimit ne Evrope.

Do t'u lutesha, Zoti Sekretar i Shtetit, te kini
miresine qe kjo kerkese e Qeverise Shqiptare t'u behet e ditur
gjithe shteteve pjesemarrese ne KSBE, me qellim qe per te te
kemi nje pergjigje ne Mbledhjen e Ministrave te vendeve te
KSBE-se qe do te zhvillohet ne 1-2 tetor 1990, ne Nju Jork.

Deshiroj t'u ve ne dijeni se nje leter me te njejten
permbajtje i kam drejtuar dhe ministrit te Jashtem te Frances,
Shkelqesise se Tij, Zotit Roland Dymas, me cilesine e perfaqe-
suesit te vendit prites, ku do te mbahet Mbledhja e Nivelit te
Larte te KSBE-se, si dhe ministrit te Jashtem te Finlandes,
Shkelqesise se Tij, Zotit Pertti Passio, me cilesine e perfa-
gesuesit te Shtetit, ku eshte depozituar Akti i Helsinkit.

Duke Ju falenderuar sinqerisht per bashkepunimin
Tuaj, pranoni Zoti Sekretar i Shtetit, sigurimet e konsidera-
tes sime me te larte.

Rais Malile

Minister i Puneve te Jashtme te

RPS te Shqiperise PJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1262 FLETA. 15

DB 571
34/1

DEKLARATË E KËSHILLIT TË MINISTRAVE TË RPSSH PËR
PJESËMARRJEN E SHQIPËRISË NË KSBE

Në mbledhjen e tij të datës 15 shtator 1990 Këshilli i Ministrave të RPSSH pasi dëgjoi raportin e ministrit të punëve të jashtme shokut Reis Malile mbi pjesëmarrjen e vendit tonë në procesin e KSBE dhe hapat që janë ndërmarrë deri më sot në këtë drejtim, bëri këtë deklaratë:

Duke u nisur nga dëshira për t'u bashkuar me procesin e bashkëpunimit dhe të sigurimit evropian si dhe nga fakti që ndryshimet që janë bërë e po bëhen aktualisht në legjislacionin shqiptar lejojnë zbatimin e parimeve të Kartës së Helsinkit e të vendimeve të KSBE, qeveria shqiptare shpreh gatishmërinë e angazhimit e saj për pranimin e këtyre parimeve e vendimeve që janë marrë.

Këshilli i Ministrave ngarkoi ministrin e Punëve të Jashtme të RPSSH që këtë deklaratë t'ua bëjë të njohur gjithë shteteve pjesëmarrës të KSBE dhe të kërkojë pjesëmarrjen me të drejtë të plotë të Shqipërisë në konferencat e mbledhjet e ardhshme të KSBE duke filluar me mbledhjen e ministrave të punëve të jashtme në Nju Jork, e cila do të përgatisë mbledhjen e nivelit të lartë në Paris në nëntor të këtij viti.

Qeveria shqiptare shpreson se do të gjejë mirëkuptimin e nevojshëm dhe do të ketë përkrahjen e plotë nga të gjithë pjesëmarrësit në KSBE.

REPJ   ARKIV
VITI: 1990   *Buy*
DOSJA: 1262 FLETA. 34/1

SEKRETARIT EKZEKUTIV TE MBLEDHJES
SE KOMITETIT PERGATITOR PER PERGA-
TITJEN E TAKIMIT TE NIVELIT TE LARTE
TE Parisit
Ambasadorit Liederman

I dashur Z. Liederman

Me lejoni t'ju informoj se me daten 12 shtator 1990, ministri yne i Jashtem, Reis Malile, i drejtoi nje leter ministrit te Jashtem te Finlandes, Z. Pertti Passio, me kerkesen qe Shqiperia te marre pjese me te drejta te plota ne mbledhjen e Parisit dhe qe kjo kerkese t'ju behej e njohur te gjitha shteteve pjesemarrrese ne KSBE. Deshiroj t'ju ve ne dijeni se nje leter me te njejten permbajtje i eshte drejtuar edhe ministrit te Jashtem te Frances, Z. Roland Dumas, me cilesine e perfagesuesit te vedne ku do te zhvillohet mbledhja e Nivelit te Larte te KSBE-se.

Duke u nisur nga kjo dëshirë për të bashkuar plotësisht me procesin e Sigurimit dhe Bashkepunimit Evropian si dhe nga fakti se ndryshimet që janë bërë e po bëhen aktualisht në legjislacionin shqiptar, lejojnë zbatimin e parimeve të Aktit Final të Helsinkit e të vendimeve të KSBE-se, me 15 shtator Geveria shqiptare shprehu gatishmerine dhe angazhimin e saj për pranimin e ketyre parimeve e vendimeve që janë ^vmarre. Një gjë e tillë u nenvizua edhe nga Presidenti i Shqiperise ne sesionin e 45-te te Asamblese se Pergjithshme te OKB-se me Nju Jork, i cili deklaroi se Shqiperia deshiron te marre pjese me te drejta te plota ne mbledhjen e Parisit dhe se ajo do te punoje ne frymen e detyrimeve qe do te rrjedhin prej saj.

^{gjuet se}
Duke ~~paratur parash~~ se Komiteti Pergatitor per perгатitjen e Takimit te Nivelit te Larte te Parisit po i vazhdon punimet

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1271 FLETA, 14

- 2 -

ne Vjene, deshiroj t'i transmetoni atij deshiren e vendesur te
pales shqiptare per te marre pjese me te drejta te plota ne
kete Takim.

Pranoni, ju lutem, Z. Sekretar i Pergjithshem sigurimet e
konsiderates sime te larte.

Petraq Pojani

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1271 FLETA, 15

Drejtoria e bashkepunimit shumepalesh

NEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1281 FLETA

Informacion

Me date 2.10.1990, shoku Petraq Pojani priti ambasadorin turk ne Tirane, Teoman Surenkok dhe i dorezoi atij nje promemorje ne pergjigje te kerkeses se pales turke per te mesuar mbi qendrimin tone per ceshtjen e sigurimit dhe te bashkepunimit ne Mesdhe.

Atij iu paraqit shkurtimisht permbajtja e propmeorjes sone dhe konkretisht se sigurimi dhe bashkepunimi ne Mesdhe paraqet interes te vecante edhe per Shqiperine; aktualisht ide te reja jane paraqitur edhe ne mbledhjen e KSBE-se per Mesdheun ne Palma de Majorka; Shqiperia i permbahet pikpamjes se ceshtjet e sigurimit e te bashkepunimit ne Evrope nuk mund te shihen te shkeputura nga sigurimi dhe bashkepunimi ne Mesdhe; Pershendet hapat qe behen ne kete drejtim dhe se ajo eshte e gatshme te bashkerendoje perpjekjet e saj me ato te vendeve te tjera te interesuara per arritjen e ketij qellimi te larte.

Ambasadori shprehu kenaqesine e tij mbi permbajtjen e promemorjes sone.

Shoku Petraq i dorezoi ambasadorit turk gjithashtu nje note per ceshtjen e energjise se ripertrire dhe mbeshtetjen tone ndaj sugjerimit te pales turke ne marrjen e detyres se sekretarit te Organizates Mesdhetare per Energjine e Ripertrire.

Pastaj u shkembyen mendime mbi ecurine e bashkepunimit ballkanik dhe mbi pergatitjet qe po behen per mbledhjen e MPJ te shteteve te Ballkanit ne Tirane. Surenkok, midis te tjerave, tha: "Te jeni te sigurte se Turqia do te perpiqet qe mbledhja te dale me sukses dhe se ajo nuk do te krijoje asnje shqetesim e problem.

Tirane, me 3.10.1990

Pjesëmarrja e Shqipërisë në statusin e vëzhguesit në mbledhjen e KSBE në Palma de Majorka, shtator –tetor 1990

NEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1281 FLETA 40

MISIONIT

NJU JORK

(Shokut Reis Malile)

Delegacioni yne ne mbledhjen e Palma de Majorka
njofton:

Anetaret e delegacionit amerikan Deivid Evans dhe Samuel Uaiz shprehen kenaqesine per vizitan e tyre ne Shqiperi gjate muajit gusht e ne veçanti per biseden qe kishin zhvilluar me shokun Ramiz Alia. Thane se zhvillimet e fundit ne Shqiperi jane pozitive, se Shqiperia ka specifiken e vet dhe ndryshon nga vendet e Evropes Lindore, por theksuan se eshte e nevojshme te merren me shume masa konkrete, te cilat duhen bere sa me te njohura. Sipas tyre, shume rendesia kane vizitat qe duhet te bejne ne Shqiperi personalitete zyrtare dhe jo zyrtare, pasi opinioni qe formojne ata ka rendesi te veçante per Shqiperine.

Lidhur me çeshtjen e anetaresise se plote te vendit tone ne KSBE ata thane se ne qofte se kjo nuk arrihet ne Nju Jork, rendesi ka qe Shqiperia te vazhdoje rrugen e nisur duke ndermarre njekohesisht hapa konkrete ne fushen e legjislacionit, te ekonomise dhe te drejtave te njeriut.

Kryetari i delegacionit kanadez Kristofor Johnans, shprehu kenaqesine per pjesemarrjen e Shqiperise ne mbledhjen e Palma de Majorkes dhe shtoi se po vjen koha qe Shqiperia te jete anetare me te drejta te plota. Por, tha ai, edhe po te pranohej ne KSBE Shqiperia duhet te beje shume dhe konkretisht ne legjislacion, ne ekonomi dhe ne fushen e te drejtave te njeriut.

- 2 -

Ai tha se do t'i referonte ministrit te tij te Jashtem per t'u shprehur ne favor te pjesemarrjes se plote te Shqiperise ne KSBE gjate mbledhjes qe do te zhvillohet nga ministrat e Jashtem ne Nju Jork.

Kryetari i delegacionit suedez Gotez Svenson nga ana e tij tha se masat e marra ne Shqiperi tregojne se nuk eshte e largët dita qe ajo te behet anetare e plote e KSBE-se.

Kryetari i delegacionit anglez e konsideroi shume pozitive deklaraten e qeverise sone te 15 shtatorit per KSBE-ne. Ai tha se duhet vepruar qe krahas ligjeve, te cilat miratohen, te avancojë dhe zbatimi i tyre, sepse eshte e rendesishme qe keto te mos behen pengese, por ta favorizojë pjesemarrjen e plote ne KSBE. Sipas tij, delegacioni i Komunitetit Evropian e ka vene ne dijeni Angline per masat e marra ne Shqiperi, por ato konsiderohen te pjesshme. Anglezi iu referua edhe problemit te marredhenieve midis dy vendeve, duke thene se vendosja e tyre mund te arrihet shpejt. Ai vleresoi politiken e udheheqesit tone ne fushen e demokratizimit te metejshem te jetes ne Shqiperi.

MINJASHTME

Tirane, me 28 shtator 1990

R.P.S.SH.
MINISTRIA E PUNEVE TE JASHTME
Ambasada - Rome

Ministria e Puneve te Jashtme
Mbairi me 8.10.90
Lidhje Fales Nr 3244
Drejtoria }
Dega }

Rome, me 4 1990

Nr. 672

L e n d a: Informacion i derguar me faks nga delegacioni yne ne
Palmie De Majorka

MINISTRISE SE PUNEVE TE JASHTME
(Drejtorise se bashkepunimit nderkombetar)

T I R A N E

Bashkelidhur ju percjellim faksin e dates 4.10.1990
qe ka derguar delegacioni yne ne Palme De Majorka.

A M B A S A D O R I
(Dashnor Dervishi)

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1282 FLETA. 74

Delegacioni yne ne Palma de Majorca njofton:

- Ka pak impenjim per integrimin ekonomik rajonal ne Mesdhe (Italia, Spanja, Malta) per te penguar emigrimin e hapur vende pune. Vendet e Mesdheut te ndjekin nje politike sociale qe te nxisin operatoret ekonomike te Evropes te investojne. Per kete duhet te zhvillojme ekonomine e tregut, te nxisin iniciativen private dhe krijimin e ndermarrjeve te vogla e te mesme si baze e çdo zhvillimi ekonomik. Te arrihet te krijohet nje mekanizem qe te stimuloje kooperimin ekonomik. Per kete Komisioni Ekonomik i OKB-se per Evropën duhet te organizoje çdo vit takime me vendet e Mesdheut per te nxitur kooperimin. Ne kete te jape kontribut edhe Komuniteti Evropian qe te arrihet nje perpjekje e perbashket e te gjithë vendeve dhe jo nje perpjekje vetem e vendeve evropiane.

- Rregullimi strukturor i vendeve ne zhvillim ne Mesdhe eshte kusht per t'i hapur rruge zhvillimit ekonomik e bashkepunimit me shtetet e tjera dhe ndihmes nga bankat nderkombetare. Kriza e Gjirit e ka rritur barren ekonomike te vendeve ne zhvillim ne Mesdhe. Kooperimi mund te beje te arrihet pakesimi i borxheve, duke ulur perqindjen e marrjes se interesit, qe te nxitet zhvillimi ekonomik, duke hapur barrierat proteksioniste ne shkembimet tregtare per t'i hapur rruge zhvillimit te dimensioneve sociale e humane ne keto vende.

- Kooperimi duhet te çoje ne ngushtimin e diferencave ne standartet e jeteses midis Evropes dhe vendeve te Mesdheut. Per kete duhet me shume solidaritet e pergjegjesi e perbashket, hapje e tregut te Komunitetit per prodhimet bujqesore te vendeve te Mesdheut, e midis vete vendeve mesdhetare, dinamike ne rritje e zhvillimit ekonomik, ndihme financiare sidomos per investimet ne sektorin

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1282 FLETA 75

privat, forcimi i dialogut mes gjithë vendeve ne politiken ekonomike.

+
X - Per zhvillimin ekonomik duhen ~~ambienti~~ ^{ambienti} nderkombetar e masat e brendshme. ~~Per~~ ^{Per} kete GATT-i nuk duhet ta frenoje, se rritja e shkembimeve tregtare do te thote zhvillim i metejshem i tregut. Ne masat e brendshme duhet qe politika sociale te veje ne pune fuqine e lire punetore nepermjet sigurimit te nje jete me
X te mire, hapjes se vendeve te punes, trajnimit, kujdesit shendetesor. Pa sigurimin e nevojave baze nuk mund te mobilizohet jeta ekonomike, nuk mund te pritet zhvillim ekonomik. Zhvillimi ekonomik e kooperimi nuk eshte qeshtje mentaliteti, por organizimi.

- ~~Shtrihet~~ ^{Shtrihet} nevoja per administrimin e ujit, ngritjen e strukturave te posaqme per perdorimin e mire te tij, shkembim informacioni, transferim teknologjie, ndihme financiare per te perballuar rritjet ekonomike, norma legjislative, etj.

- Te zbatohen protokollet e Konventes se Barcelones nga te gjitha vendet mesdhetare, permiresimi i legjislacionit te qdo shteti per mbrojtjen e ambientit.

✓ 2. Ne takimin me perfagesues te delegacionit amerikan,
✓ David Evans na tha se pjesemarrja juaj e plote ne KSBE do te
X jete e veshtire edhe ne takimin e Parisit. Mbeten disa gjera qe duhet t'i zhvilloni. Ne Tirane nuk na bene pershtypje te mire studentet, flisnin klishe, kur dihet ne te gjithë boten se studentet jane opozita me e forte e s'mund te jete ndryshe. Studente tek ju na thane se nuk duhen dy e tre parti, sepse ajo qe kemi i di te gjitha dhe i zgjidh te gjitha problemet. Kjo na befasoi shume. Qeshtje tjeter eshte pushteti legal i zgjedhur me vota

NEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1282 FLETA: 76

te lira. Ne burg te futet ai qe don te rrezqe pushtetin ligjor jolegalisht, por ne se perdor rruge legale nuk ka pse te futet ne burg. Nuk ka pse te futet ne burg ai qe perqesh nje figure politike, por ai qe e godet ate fizikisht. Nuk ka pse te futet ne burg ai qe thote se nuk me pelqen vija e kesaj apo asaj organizate politike, por ai qe ngre armen, sepse nuk mund te ngrihesi kunder nje institucioni legal te aprovuar nga populli ne zgjedhje te lira. Qeshtjen e institucioneve fetare duhet ta rishikoni. Kuptojme se keni veshtiresi, keni dhene shume pasaporta, por shtetet nuk u japin viza. Kjo eshte kontradikte e Aktit te Helsinkit: levizja e njerezve e te mos i pranosh ne shtetin ku duan te shkojne. Greket na thane hapur se nuk i pranojne te gjitha ata shqiptare, edhe ne nuk i pranojme edhe sikur te jene doktor. Ne e kuptojme poziten tuaj, ndryshimet nuk behen brenda 24 oreve; por ju duhet te vazhdoni konkretisht. Ne nuk do te kundërshtojme pjesëmarrjen e plote te Shqiperise ne Takimin e Parisit, por kemi frike te tjeret.

Kryetari i delegacionit francez, Bernard de la Batie, na tha se ngjarja e ambasadave ka qene nje goditje e rende qe ju ka çuar prapa dhe e ka frenuar shume procesin e futjes se Shqiperise ne KSBE. Sikur te kishit kerkuar dy vjet me pare do te priteshit me kenagesi te madhe. Ju duhet te jepni prova, ndaj eshte e domosdoshme ky status i vezhguesit per ju.

Kryetari i delegacionit anglez John Robson, ne nje takim te dyte na tha se eshte shpejt akoma qe "t'ju japim mikrofoni ju ne KSBE". Eshte e nevojshme te vazhdoni ndryshimet qe te fitoni besimin e anetareve te KSBE-se. Bindja, veprat, Burime te tjera jo zyrtare na thone gjera te tjera per ju. Ne ju mirepresim, por

NEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1282 FLETA. 77

kjo varet me shume nga ju.

Kryetari i delegacionit te Austrise, Harald Kreid tha se Austria nuk ka kundërshtim per anetaresine e plote te Shqiperise ne KSBE, por si ketu dhe ne Komitetin Pergatitor ne Vjene qe fillon me 5 tetor, duhet te punoni me delegacione. Ne na vjen mire stabiliteti politik dhe nevoja per rritje ekonomike te Shqiperise, por keto realizohen po te perdoret me mire potencial~~a~~ njerezor qe keni. Duhet t'u jepni nxitje direkte indivi-
deve, ata duhet te perfshihen direkt ne te gjitha punet e jo te presin nga organizmat e burokracia; ngritja e pagave, kujdesi per ushqimin, shendetin, edukimin jane investimi me i madh me perfitim ekonomik per ju, qe do t'ju coje ne venien ne levizje te rritjes ekonomike. Ju nuk duhet te mbeteni vetem kur te gji-
the vendet shkojne drejt ekonomise se tregut, me vone do te keni periudha tranzitore shume te veshtira, ndaj filloni me sherbi-
met, me restorantet, artizanatet, transportin e vogel, qe te mos ndodheni para te papriturash e te rrezikoni stabilitetin politik. Çeshtjen e partive rregullojeni vete me legjislacion qe te shmangni te papriturat qe mund t'i kushtojne shtrenjte kombit tuaj.

Kryetari i delegacionit te Maltes, Evarist Saliba, tha se Malta eshte dakord qe Shqiperia te marre pjese si anetare e plote ne Takimin e Parisit. Ju duhet t'i kerkoni italianeve, qe kane presidencen e Komunitetit, te nderhyjne prane 12-ve qe te pranoheni ne Paris. Dergoni njerez per te biseduar ne Rome. Kete e beni edhe me SHBA dhe Finlanden. BS eshte dakord.

4. 10. 90
H. R. 10. 10. 90 RR

NEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1282 FLETA 78

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1281 FLETA. 74

Mbi Konferencen e Sigurimit dhe Bashkepunimit
ne Mesdhe

Ne mbledhjen e Konferences se Sigurimit dhe Bashkepunimit ne Evrope mbi Mesdheun, qe u zhvillua ne Palma de Majorka te Spanjes, nga 24 shtator deri me 19 tetor 1990, ne fjalen e tyre ne seancen e pare te hapjes se mbledhjes, ministrat e Jashtem te Spanjes dhe Italise propozuan mbajtjen ne nje te ardhme te afert te Konferences se Sigurimit dhe Bashkepunimit ne Mesdhe.

Sipas shpjegimeve te tyre, nuk eshte fjala qe te thirret nje konference per zgjidhjen e krizave te tanishme, por per te filluar nje proces gradual qe do te perpunonte nje model bashkekzistence dhe stabiliteti ne Mesdhe, nje skeme kooperimi dhe sigurimi me frymen e proceseve te Helsinkit, nje kuader global qe do te adoptonte nje sere normash e rregullash ndaj te cilave shtetet e zones te permbahen, nje sistem i pergjegjesive te perbashketa qe te kapercehen qendrimet e njeanshme dhe te realizohet qartesimi i ndervartesis se shteteve nga njeri tjetri.

Konferenca e Sigurimit dhe e Bashkepunimit ne Mesdhe mund te filloje si nje Akt Mesdhetar qe te perfshijshe parime dhe nje percaktim te pare te tre fushave: sigurimi, kooperimi dhe dimensionin njerezor. Katalogu i parimeve, qe do te kodifikojte vlerat e perbashketa te brigjeve te Mesdheut, do te perbeje nje kod sjelljeje per qeverisjen e marredhenieve midis shteteve pjesemarrese. Ajo konceptohet si nje proces i gjate qe te krijojte nje rend te ri marredheniesh te qendrueshme midis shteteve te Mesdheut, duke i trajtuar ne origjine shkaqet e pasigurise dhe

duke mbajtur nen kontroll efektet. Shkaqet shihen si faktore strukturale te llojit ekonomik, politik e social, efektet jane shkallezimi i gares se armatimeve, perhapja e armeve te shkaterimit ne mase.

Konferenca e Sigurimit dhe Bashkepunimit ne Mesdhe (KSBM) duhet te perpunoje instrumentet per ndalimin e krizave, te krijojte nje klime te re te nje detante te pergjithshme qe te nxise permiresimin e marredhenieve midis paleve nepermjet kooperimit me qellim final nxitjen e bashkezhvillimit, te siguroje nje kuader te pershtatshem politik per shuarjen e tensionit. Me fiksimin e rregullave dhe parimeve do te jete me e lehte te gjinden zgjidhje specifike per konfliktin arabo-izraelit, ne Liban, ne Qipro dhe ne marredheniet midis Iranit e Irakut.

KSBE duhet te zhvillohet nen kuadrin e Kombeve te Bashkuara dhe duke marre parasysh rezolutat e saj te adoptuara mbi problemet e zones mesdhetare. Ajo duhet te jete globale ne pjese-marrje dhe e qarte ne qellim. Procesi do te kete rrenjen e tij ne konsensusin e vendeve qe lagen nga Mesdheu ose qe kane interesa legjitime me te. Pjesemarrja nga te gjithet eshte i vetmi mjet per te siguruar nje ballance efektive, ku te gjithet palet do te pranojne rregullat e reja dhe do te bejne te tyren dobine per vete dhe per te tjeret. Po aq i rendesishem eshte dhe sigurimi i pandashem. Theksimi i aspekteve te tij mund te ndryshoje, por lidhja midis aspekteve ushtarake, ekonomike dhe sociale te sigurimit nuk mund te menjanohet. KSBM shihet si nje proces ne vazhdim, ku permbajtja fillestare mund te zgjerohet me evoluimin e situatave e kontekstit nderkombetar.

Sigurimi ne KSBM para se gjithash duhet te arrije rritjen gradualisht te besimit nepermjet nje qartesis me te madhe e te nje informacioni me te madh mbi qellimet reciproke, nje rrjet me te gjere komunikimesh qe do te bente sjelljen agresive, ne se

jo te pamundur, natyrisht me te kushtueshme. Ndertimi i besimit me vullnet eshte prerekuiziti per çarmatimin e ndalimin e armatimit te metejshem per zgjidhjen e krizave. Kontrolli i armeve me KSBM nuk shihet si objektivimediati qe mund te arrihet menjehere ne Lindjen e Mesme. Armatimi ne kete zone eshte faktori kyç per destabilizimin global e perhapjen e mjeteve te shkaterrimit masiv, ndaj duhet te jete subjekt i masave sa me pare te jete e mundur per mosperhapje. Rregullat e sigurimit, per te cilat do te bihet dakord, duhet te reduktojne forcen ushtarake te nje fenomeni te tille.

Dimensioni ekonomik dhe kooperimi duhet te kene prioritetin e pare nga KSBM, meqenese pastabiliteti strukturor i rajonit vjen edhe nga pabarazite e theksuara ekonomike, shoqerore, etj. Keto pabarazi e disekuilibra e bejne teper te veshtire zhvillimin e institucioneve demokratike, afrimin e ndasive etnike, respektimin e te drejtave njerezore, prandaj nje nga objektivat e rendit te ri qe mendohet duhet te jete kooperimi ekonomik shumepalesh dhe dypalesh, ndihma financiare ne rritje, krijimi i nje institucioni rajonal financiar, reduktimi i barres se borxheve, reduktimi e kontrolli emigracionit, etj. KSBM duhet te siguroje koordinim te pershtatshem te nismave per kooperimin dypalesh e shumepalesh dhe te beje propozime per adoptimin e nismave globale per kooperimin me qellim qe te çohet me tej bashkezhvillimi dhe stabiliteti ne zonen e Mesdheut.

Dimensioni njerezor, zhvillimi i te drejtave te njeriut, i dialogut kulturor dhe tolerances fetare duhet te zhvillohet ne nje balance me parimet e mosnderhyrjes ne punet e brendshme. Duke qene se divergjencat midis vlerave kulturore, jane nje nga tiparet dalluese te Mesdheut dhe ku intoleranca fetare eshte e rrezikshme deri ne thirrje per luftra te shenjta, ne fazen e pare te procesit

duhet qe theksi te vihet mbi informacionin, komunikimin dhe mirekuptimin reciprok dhe mbi dialogun midis kulturave dhe feve te ndryshme.

Nga konferenca duhet te mbulohet edhe çeshtja e stabilitetit te kufijve, me nje riafirmim solemn te pathyeshmerise se tyre dhe me mundesine e ndryshimit te tyre me mjete pagesore si mjet i nje sigurimi e stabiliteti te gjate ne Mesdhe.

Sipas pikepamjes italo-spanjolle pjesemarrres ne kete konference duhet te jene vendet qe lagen nga Mesdheu, vendet e Lindjes se Mesme e te Gjirit deri ne Lindje, perfshire Iranin, dhe ne Perendim Mauritanine e Portugaline dhe me nje forme te pershtatshme perfaqesimi per palestinezet (mbi te cilen duhet reflektuar me tej), qe perbejne nje entitet nacional te njohur pergjithesisht. Ata parashikojne nje pjesemarrje te Komunitetit Evropian, kontributin e te cilit e konsiderojne te nje rendesie themelore per stabilitetin dhe perparimin e zones se Mesdheut. Deti i Zi konsiderohet nje pjese integrale e ketij procesi dhe vendet e tij duhet te thirren te marrin pjese. SHBA ata e shohin si nje partner te pazevendueshem ne çdo skeme per te vene mbi baza me te forta perspektiven per kooperim e paqe ne kete zone.

Parimi i globalitetit presupozon qe procesi te ece edhe po qe se ndonje nga shtetet vendos te qendroje jashte.

KSBM duhet te jete operues me 1993, mendojne italianet. Per kete nga fundi i ketij viti duhet te krijohet nje grup pune qe te filloje konsultimet me te gjitha vendet e Mesdheut. Ata mendojne qe nga fundi i vitit 1991 te krijohet Komiteti Pergatitor te formuar nga te gjithe anetaret e ardhshem te konferences.

Siç shihet, modeli i ri i marrredhenieve midis vendeve te Mesdheut qe propozohet eshte nje ndermarrje e madhe graduale per arritjen e stabilitetit, zhvillimit ekonomik, bashkepunimit

NEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1281 FLETA, 78

- 5 -

shumepalesh dhe sigurimit ne zone ne frymen dhe pambajtjen e proceseve te KSBE. KSBM hap potenciale te medha ne kontekstin rajonal per intensifikimin ne dobi te secilit shtet te perpjekjeve per te ndertuar nje kuader te ri dialogu e kooperimi mbi baza te qendrueshme, per te lidhur sigurimin e bashkepunimin ne Evrope me ato ne Mesdhe.

Avantazhet qe krijon bashkepunimi, dialogu ne fushat ekonomike, politike, shoqerore e kulturore jane nje rezultante ne favor te secilit shtet te zones, te pages, kooperimit e stabilitetit ne rajon. Ky bashkepunim i organizuar, ky dialog ne fushat ekonomike, politike, sociale e kulturore perben nje faktor te natyrshem qe kontribuon ne reduktimin e tensioneve, ne forcimin e fqinjesise se mire dhe ne zgjerimin e mundesive per progres me te madh ekonomik, social e kulturor. Ato kontribuojne gjithashtu ne krijimin e nje solidariteti rajonal, te nje bashkepergjegjesie e perpjekje kolektive per zhvillimin ekonomik, kulturor e social te secilit shtet, per forcimin e pavaresise kombetare te secilit shtet.

Ne keto kushte, pjesemarrja e vendit tone qe ne fillim ne kete proces te ri dialogu e bashkepunimi e sigurimi, qe propozohet me termin KSBM eshte me interesa te medha e ne perputhje me politiken qe ndjek shteti yne, ne interes te ceshtjes kombetare shqiptare.

Thirrja e nje konference te tille nuk eshte imediate. Karakteristikat specifike te Mesdheut, problemet e medha qe qendrojnë ne te pazgjidhura si ato te Qipros, Libanit, Lindjes se Mesme, konflikti arabo-izraelit, çeshtja palestineze, si dhe tensionet qe shkakton prezenca ushtarake e superfuqive ne zone dhe niveli i pabarabarte i zhvillimit ekonomik e shoqëror i çdo shteti ne zone, bejne te veshtire realizimin afatshkurter te modelit qe propozohet. Ajo do te thirret kur te lejojne e te krijohen kushtet e pershtatshme ne te gjithë rajonin. Nje rruge ne kete drejtim eshte krijimi i bashkepunimeve rajonale me te ngushta ne Mesdhe, siç eshte ai i vendeve te Evropes jugore me vendet e Magrebit, perfshi edhe Malten si vezhguese, qe nisi me 10 tetor 1990 ne mbledhjen e ministrave te Jashtem te ketyre vendeve ne Rome. Ne kete drejtim mund te ndihmoje dhe ecuria e Nismes se Adriatikut e bashkepunime te tjera qe mund te krijohen ne zone. Po ashtu mund te ndihmoje dhe nje intensifikim i marrëdhënieve te vendeve te Evropes me ato te Mesdheut, siç u theksua ne mbledhjen e Palma de Majorka te KSBE-se mbi Mesdheun. Me perpjekjen e gjithë shteteve te zones, perfshire dhe ato te SHBA e BS, mund te pergatiten kushtet per mbajtjen e KSBM, siç parashikon pala italiane, me 1993. SHBA, ne mbledhjen e Palma de Majorka, nuk tregoi interes per KSBM, nisur nga interesat imediate politika. Mbledhja e 10 tetorit e Romes per nisjen e bashkepunimit midis vendeve te Magrebit (Algjeria, Libia, Maroku, Mauritania, e Tunizia) dhe vendeve te Evropes jugore (Itali, France, Spanje, Portugali), eshte treguese se Italia e Spanja do te çojne para propozimin e tyre per KSBM.

Konsultimet mund te fillojne qe kete vit dhe nga fundi i vitit te ardhshem mund te thirret Komiteti Pergatitor me pjese-marrjen e te gjitha vendeve. Konsultimet e para do te bejne te qarte ne se te gjitha shtetet e Mesdheut do te jene dakord qe shtrirja e KSBM te perfshihe nje zone kaq te gjere deri ne Iran, siç propozohet nga Italia e Spanja.

Drejtoria e Bashkepunimit
Shumepalesh

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1281 FLETA, 81

Mbi takimet e delegacionit tone me delegacione
te vendeve te ndryshme ne mbledhjen e KSBE-se
ne Palma de Majorka

Gjate diteve te mbledhjes se KSBE-se ne Palma de Majorka mbi Mesdheun, delegacioni yne bisedoi me delegacione te disa vendeve mbi pjesemarrjen e vendit tone ne KSBE, beri shpjegimet perkatese per proceset demokratizuese tek ne dhe shperndau materialet e nevojshme qe lidhen me keto procese. Ne te gjitha bisedat u shprehen mendime pozitive mbi proceset demokratizuese ne vendin tone dhe vleresime per rolin ideator dhe realizator te shokut Ramiz Alia ne keto procese. Mjaft delegacione u shprehen qe Shqiperia duhet te pranohet si anetare e plote ne KSBE. Disa delegacione u shprehen se duhen bere akoma hapa ne proceset demokratizuese.

Anetaret e delegacionit amerikan, David Evans dhe Samuel Wise, qe ishin ne Tirane me grupin e senatoreve amerikane, pasi shprehu kenaqesine per biseden e zhvilluar me shokun Ramiz Alia, thane se zhvillimet e fundit ne Shqiperi jane pozitive, se ajo ka specifik te vecante qe ndryshon nga ato te Lindjes. Eshte e nevojshme te mirren me shume masa konkrete dhe kete duhen bere te njohura. Duhet te beni ligjet e nevojshme sa me pare, sidomos ne fushen e ekonomise qe te beni ndryshime te shpejta ne gjendjen aktuale qe keni Ka rendesi, vijuan, qe Shqiperia te vazhdoje ecjen ne rrugen e nisur duke ndermarre vazhdimisht hapa konkrete ne fushen e legjislacionit, ekonomise dhe te drejtave ekonomike te personit. Me shume se propagandimi i masave me mjetet e informacionit kane rendesi vizit qe duhet te bejne ne Shqiperi personalitete, zyrtare, njerez te ndryshem, sepse opinioni qe formojne keta persona eshte shume i

rendesishem per vendin tuaj. Disa dite me vone, nenkryetari i delegacionit amerikan David Evans na tha se marrëdhëniet diplomatike do te vendosen se shpejti, por pjesëmarrja e plote e Shqipërise ne KSBE do te jete e veshtire edhe ne takimin e Parisit. Ai vijoi me tej: mbeten disa gjera qe duhet t'i zhvilloj. Ne Tirane nuk na lane pershtypje te mire studentet, flitnin klishe, kur dihet ne te gjithë boten se studentet jane opozita me e forte e s'mund te jete ndryshe. Studentet tek ju na thane se nuk duhen dy a tre parti sepse ajo qe kemi i di te gjitha dhe i zgjidh te gjitha problemet. Kjo na goditi shume. Çështje tjeter eshte pushteti legal, i zgjedhur me vota te lira. Ne burg te futet ai qe don te rrezoje pushtetin legal ilegalisht, por ne se perdor rruge legale nuk ka pse te futet ne burg. Nuk ka pse futet ne burg ai qe perqesh nje figure politike, por ai qe godet fizikisht. Nuk ka pse te futet ne burg ai qe thote nuk me pelqen vija e kesaj apo asaj organizate politike, por ai qe ngre armen, sepse nuk mund te ngrihesh kunder nje institucioni legal te aprovuar nga populli ne zgjedhje te lira. Çështjen e institucioneve fetare duhet ta rishikoni. Kuptojme se keni shume veshtiresi, keni dhene shume pasaporta, por shtetet nuk u japin viza. Kjo eshte kontradikte e kartes se Helsinkit: levizja e njerezve dhe te mos i pranosh ne shtetin ku duan te shkojne. Greket na thane hapur se nuk i pranojne te gjithë ata shqiptare, edhe ne nuk i pranojme edhe sikur te jene doktore. Ne kuptojme poziten tuaj, ndryshimet nuk behen brenda 24 oreve, por ju duhet te vazhdoni gjerat konkrete. Ne nuk do te kundërshtojme pjesëmarrjen e plote te Shqipërise ne takimin e Parisit, por kemi frike te tjeret. Ne nje takim tjeter ai tha se delegacionit te tyre ne Vjene i jane derguar instruksione qe te bisedoje me delegacionin shqiptar. Jane pak a shume çështje qe lidhen me te drejtat njerezore, organizimin politik, çështjen e fese. Per ekonomine e tregut nuk vihet shume theks, pasi Shqipëria ka ndermend te beje disa hapa dhe te fuse edhe personin fizik ne ekonomine e vendit. Ai tha se SHBA do te

deshironte te dergonte ne Shqiperi nje grup, prej disa vetesh, senatoresh per te asistuar gjate dites se zgjedhjeve per ne Kuvendin Popullor. Tha se per kete presin komunikim nga Misioni yne ne Nju Jork. Misioni do te dergoje ligjin e ri per zgjedhjet. Prezenca e disa senatoreve ne zgjedhjet do te jete shume dobiprurese per Shqiperine.

Kryetari i delegacionit sovjetik, Andropovi, shprehu gatishmerine e vendit te tij qe Shqiperia te zere vendin e saj ne KSBE. Tha se delegacioni sovjetik ne mbledhjen e ministrave te Jashtem te KSBE-se ne Nju Jork do te punoje me delegacionet e tjera ne favor te Shqiperise.

Kryetari i delegacionit italian, Jacoangeli, organizoi nje dreke pune me kryetaret e delegacioneve te vendeve te Adriatikut. E vuri theksin se duhet ecur ne Nismen e Adriatikut edhe ne aspekte te tjera perveç atyre per mbrojtjen e ambientit. Jugosllavi dhe greku nuk treguan ndonje entusiazem te madh. Italiani, ne seancen e grupit te ambientit, tha se bashkepunimin italo-jugosllav per mbrojtjen e ambientit ne Adriatik po e zgjerojme me pjesemarrjen e Greqise e te Shqiperise. Po punojme per nje deklarate qellimesh dhe te fillojme bashkepunimin e kater vendeve. Ky bashkepunim do te jete ne kuadrin e Planit te Veprimit te Mesdheut, e do te bashkepunoje edhe Komuniteti Evropian. Financimi i ketij bashkepunimi do te bazohet ne burimet financiare te kater vendeve dhe te financimeve nderkombetare, si dhe te Komunitetit Evropian. Deklarata e tij nuk u fut ne dokumentin perfundimtar. Ne nje takim te mevonshem na tha se i kishte bere raport Romes qe ajo te trajtoje me partneret pjesemarrjen e Shqiperise ne mbledhjen e Parisit.

Kryetari i delegacionit kanadez Kristofor John Antis, tha se po vjen koha qe Shqiperia te jete anetare me te drejta te plota. Nje periudhe tranzitore per njohjen dhe aplikimin e normave e parimeve te Aktit Final te Helsinkit dhe dokumenteve te tjera te KSBE-se eshte e nevojshme per Shqiperine. Edhe po te pranoheni

ne KSBE, vijoi ai, Shqiperise i duhet te punoje shume dhe konkretisht ne fushen e legjislacionit, ekonomise, te drejtave te njeriu sepse ajo do te jete ne qender e objekt i kritikave te forta ne çd mbledhje te KSBE-se dhe ne opinionin publik.

Kryetari i delegacionit suedez, Gote Svenson, shprehu se me masat qe po merr Shqiperia, nuk eshte e largët dita qe ajo te behet anetare e plote e KSBE-se. Kuptojme veshtiresite e juaja ne ekonomi, por ju duhet te nxirrni mesime nga eksperiencia e hithur e vendeve te Lindjes dhe masat nuk duhen te krijojne pauza politike e hutimi qe mund t'ju thelloje pastabilitetin.

Kryetari i delegacionit anglez, John Robson, u shpreh se Deklarata e qeverise shqiptare e 15 shtatorit per KSBE-ne eshte pozitive. Ju, tha ai, duhet te jeni te vemendshem qe te mos krijoni pershtypjen se, ndersa beni ligje, gjerat ju mbetin ne vend, si per proceset politike, si per legjislacionin qe kerkon shume kujdes, si per fushen e ekonomise qe te ndjehet permiresimi me ndermarrjen e ligjeve te reja edhe ne fushen e te drejtave te personit. Ne momentet qe kalon Shqiperia ka rendesi levizja e njerezve. Ne kemi pershtypjen se ne kufijte tuaj akoma nuk kalohet, kjo nuk ju favorizon per pjesemarrjen e plote ne KSBE. Delegacioni i Komunitetit Evropian qe ishte ne Tirane na ka informuar per disa masa qe keni marre, por ato akoma konsiderohen vetem te pjesshme. Ato duhet t'i beni dhe te ndjehen tek njerezit. KSBE e konsideron te rendesishme forcimin e pavaresise se ve primit te organeve shtetore. Lidhur me marrredheniet midis dy vendeve, tha se kishte pershtypjen se do te jete nje çeshtje qe mund te arrihet se shpejti Vleresoi personalitetin dhe politiken qe po ndjek shoku Ramiz Alia ne procesin e ndryshimeve demokratizuese ne Shqiperi dhe shprehu mendimin se nje politike e tille do ta çojte Shqiperine anetare te KSBE-se. Ne nje takim te dyte, ai na tha se eshte shpejt akoma qe "t'ju japim mikrofonin ju" ne KSBE. Eshte e nevojshme te vazhdoni ndryshimet qe te fitoni besimin e anetareve te KSBE-se. Bindin

veprat, burime te tjera jo zyrtare na thone gjera te tjera per ju. Ne ju mirepresim, por kjo varet me shume nga ju. Disa dite me vone na tha se nuk dinte rezultatin e takimit Theçer me presidentin Ali. Theçer takon ata per te cilet ka simpati dhe vete takimi ka domethenie si per marredheniet dypaleshe dhe per pranimin e Shqiperise ne KSBE si anetare. Tani, tha ai, eshte koha e diplomacise dhe e takimeve te kryetareve te qeverive e kryetareve te shteteve per t'i bere sa me konkrete marredheniet ne te gjitha fushat. Barrierat nuk mund te qendrojne me ne kembe.

Kryetari i delegacionit zviceran, Klod Alterment, tha se lenia e Shqiperise ne statusin e vezhguesit ne nje konference si kjo mbi Mesdheun eshte gjeja me absurde qe mund te ndodhe. Zvicra do te perkrahe pjesemarrjen e Shqiperise si anetare e plote. Disa dite me vone ai sugjeroi qe delegacioni shqiptar ne Komitetin Pergatitor ne Vjene duhet te trajtoje hapur me delegacionet e tjera pjesemarrjen ne mbledhjen e Parisit. Ai sugjeroi gjithashtu qe te behen takime edhe me shtetet qe mund te paraqesin pengese.

Kryetari i delegacionit francez, Bernard de la Botie, na tha se shperthimi i ambasadave ka qene nje goditje e rende qe ju ka çuar prapa dhe e ka frenuar shume procesin e futjes se Shqiperise ne KSBE. Sikur te kishit kerkuar dy vjet me pare, do te priteshit me kenaqesi te madhe. Ju duhet te jepni prova, ndaj eshte e domosdoshme ky status i vezhguesit per ju.

Evarist Saliba, kryetar i delegacionit te Maltes, tha se vendi i tij eshte dakord qe Shqiperia te marre pjese si anetare e plote ne takimin e Parisit. Ju, tha ai, duhet t'i kerkoni italianeve qe kane presidencen e Komunitetit, te nderhyjne prane te 12-ve qe te pranoheni ne Paris. Dergoni per te biseduar ne Rome. Kete e beni edhe me SHBA dhe me Finlanden. BS eshte dakord qe te

pranoheni. Disa dite me vone, ai perseriti sa me siper dhe shtoi se presidenti Alia mund t'i shkruaje leter Bushit qe te kontribuoje ne pjesemarrjen e Shqiperise si anetare e plote ne takimin e Parisit qe institucionalizon KSBE-ne dhe qe me vone mund t'i krijoje probleme Shqiperise ne aspektin se do te kerkohet nga shtetet te dergojne vezhgues te tyre atje.

Austria nuk ka kundërshtime për anëtarësinë e plote të Shqipërisë në KSBE, tha Herald Kreid, kryetar i delegacionit të Austrisë. Ju këtu dhe në Komitetin Përgatitor në Vjenë që fillon me 5 tetor duhet të punoni me delegacionet. Në na vjen mirë stabiliteti politik dhe nevoja për rritje ekonomike të Shqipërisë, por këto realizohen po të përdoret me mirë potenciali njëzëz që keni. Duhet t'u jepni nxitje direkte individëve, ata duhet të jenë të përfshirë direkt në të gjitha punët e jo të presin organizmat apo burokracinë; ngritja e rrogave, kujdesi për ushqimin, shëndetin, edukimin, etj., janë investimi më i madh me përfitim ekonomik për ju, që do t'ju çojë në venien në levizje të rritjes ekonomike. Ju nuk duhet të mbeteni vetëm, kur të gjitha vendet shkojnë drejt ekonomisë së tregut. Me vone do të keni periudha tranzitore shumë të vështira, ndaj filloni me shërbimet, me restorantet, me artizanatet, transportin e vogël, që të mos ndodhëni për të papriturat e të rrezikoni stabilitetin politik. Qeshtjen e partive rregullojeni vetë me legjislacion që të shmangni të papritura që mund t'i kushtojnë shtrenjta kombit tuaj.

Dr. Sabine Vollmar-Libal, kryetare e delegacionit gjerman, na tha se pranimi i Shqipërisë në KSBE nuk vihet në dyshim, por ju keni nevojë akoma të punoni për t'i treguar vendeve të tjera se tashmë edhe Shqipëria është njëloj si ato vende. Duhet të punoni me shumë për demokratizimin e jetës së vendit, qytetarët tuaj duhet të jenë të lirë dhe të pavarur në atë që mendojnë e bëjnë. Nuk është detyrë e qeverisë ajo që t'i thotë qytetarëve të saj si të sillen e si të veprojnë, por ajo duhet të kujdeset që ata t'i

zbatojne ligjet e vendit e ato nderkombetare. Nje gje e tille do te krijoje mundesine qe ata te zhvillojne e afirmojne personalitetin e tyre ne perputhje me deshirat e realitetin konkret. Kjo do t'i jape nje hov realizimit te punes ne kapacitetet ekonomike ekzistuese e do permiresoje ne menyre te dukshme standartin e jeteses qe eshte i nevojshem si parakusht per çdo zhvillim ekonomik. Po keshtu mire do te ishte qe te ftoni me shume njerez te huaj, pasi opinioni publik ne vendet tona formohet e mbeshtetet ne mendimet e pershtypjet qe ata sjellin dhe jo nga artikujt e deklaratat zyrtare.

Kryetari i delegacionit turk, Oktay Isçen, na tha se Turqia eshte qe Shqiperia te pranohet qe nesor ne KSBE, ne nuk jemi pengese ne kete drejtim. Mendimi im, tha ai, mbeshtetur dhe ne kontaktet me delegacionet e tjera eshte se ju duhet te vazhdoni procesin e filluar ne vendin tuaj me hapa e veprimtari konkrete. Do jete e demshme per ju te krijoni ngecje ne vend kur populli pergatitet psikologjikisht per ndryshime. Ligjet ju ndihmojne te forconi pushtetin shteteror e te ruani stabilitetin e nevojshem ne periudhen tranzitore.

Kryetari i delegacionit spanjoll, Camilo Barcia, tha se Spanja mirepriti Shqiperine si vezhguese ne mbledhjen e KSBE-sene Palma de Majorka dhe nuk ka asnje kundersizhtim qe ajo te marre pjese si pale e plote ne takimin e rendesishem te Parisit. Ai tha se varet shume nga rezultatet e konferences pergatitore ne Vjene.

Delegati i Finlandes, Toumas Pekkarinen, tha se Finlanda e mirepret pjesemarrjen e Shqiperise ne mbledhjen e Parisit ne nentor dhe do mundohet te luaje rolin e saj si depozituese e Aktit te Helsinkit. Ne konferencen pergatitore te Vjenes duhet bere shume pune me delegacionet e vendeve te tjera.

Ante Iliç, kryetar i delegacionit jugosllav, tha se Jugosllavia ka perkrahur e do te perkrahe pjesemarrjen e Shqiperise ne KSBE. Spanja, si organizator i mbledhjes se Palmes dhe Franca si organizatore e takimit te Parisit mund te luajne rol qe Shqiperia te marre pjese si anetare e plote qe ne Takimin e Parisit.

Norvegjia ka ndjekur proceset demokratizuese te Shqiperise, tha Leif Mevik, kryetar i delegacionit norvegjez, dhe mendon qe duke qene anetare e KSBE-se ajo do t'i thelloje me tej keto procese.

Thalia Patrides, kryetar i delegacionit te Qipros, tha se Shqiperia si vend evropian nuk mund te mbahet jashte KSBE-se. Dikur i kerkonin Shqiperise te behej anetare dhe tani i paraqesin veshtiresi. Une mendoj se ky paradoks nuk do te zgjarte shume.

Perfaqesuesi bullgar, Teodor Churov, tha se eshte koha qe edhe Shqiperia te jape kontributin e saj ne KSBE. Mendoj se krahas masave demokratizuese mund te dergoni perfaqesues tuaj ne disa vende te Evropes e ne France.

Istvan Nathon, perfaqesues hungarez, tha se Hungaria e perkrah pjesemarrjen e plote te Shqiperise ne Takimin e Parisit, Shqiperia po ecen njelloj si vendet e tjera dhe duhet inkurajuar.

Paraschiva Badescu, perfaqesuese e Rumanise, tha se Rumania nuk i ka paraqitur asnje veshtiresi Shqiperise qe te jete anetare e KSBE-se. Ajo do ta perkrahe gjithnje Shqiperine dhe eshte qe te ruhet stabiliteti i saj.

Tirane, me 30 tetor 1990

Ch

30

Mesazhi nga mbledhja e Ministrave të Punëve të Jashtme të shteteve ballkanike për pranimin e Shqipërisë në KSBE në takimin e Parisit.

**MBLEDHJA E MINISTRAVE TE PUNEVE
TE JASHTME TE SHTETEVE TE BALLKANIT**

Tirane, 24-25 Tetor 1990

**MESAZH NGA MBLEDHJA E MINISTRAVE TE PUNEVE TE JASHTME
TE SHTETEVE BALLKANIKE PER TAKIMIN E PARISIT TE
KRYETAREVE TE SHTETEVE OSE QEVERIVE QE MARRIN
PJESE NE KONFERENCEN PER SIGURIMIN DHE
BASHKEPUNIMIN NE EVROPE, 19-21 NENTOR 1990**

Ministrat e Puneve te Jashtme te RPS te Shqiperise, Republikes Popullore te Bullgarise, Republikes Greke, Rumanise, Republikes se Turqise dhe Republikes Socialiste Federative te Jugosllavise, te mbledhur ne Tirane me 24-25 tetor 1990, i drejtuan kete mesazh Takimit te Kryetareve te Shteteve ose Qeverive te shteteve pjesmarrese ne Konferencen per Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope, qe do te mbahet ne Paris. Ata deshirojne te nenvizojne rendesine historike te KSBE-se per nje te ardhme te sigurt e pagesore dhe per begatine e vendeve dhe popujve evropiane dhe t'u beje te ditur pjesmarresve ne takimin e Nivelit te Larte ne Paris arritjet e bashkepunimit rajonal ne Ballkan, si nje pjese integrale e procesit te KSBE-se dhe objektivat e tij per te ardhmen.

Duke i mirepritur ndryshimet pozitive ne Evrope, vendet e Ballkanit e shikojne Takimin e Nivelit te Larte ne Paris si nje faze te rendesishme ne procesin e KSBE-se drejt institucionalizimit te tij. Ata theksuan nevojen e zhvillimit te shtetit juridik, te demokracise pluraliste, institucioneve demokratike dhe te ekonomise se tregut. Masat qe synojne ne kapercimin e ndryshimeve ne nivelin e zhvillimit ekonomik dhe

zgjidhjen e veshtiresive ekonomike te vendeve te Ballkanit do te ndihmonin gjithashtu per nje stabilitet me te madh politik ne Evrope.

Bashkepunimi intensiv rajonal ne Ballkan pas Mbledhjes historike te ministrave te Puneve te Jashtme te vendeve ballkanike, Beograd 1988, reflekton vendosmerine e gjithe vendeve te Ballkanit per te permiresuar bashkepunimin shumepalesh dhe dypalesh ne fusha te ndryshme me interes te ndersjellte, duke kapercyer divergjencat dhe mosmarreveshjet midis tyre nepermjet zhvillimit te qendrueshem te bashkepunimit te gjithanshem, duke forcuar mirekuptimin reciprok dhe krijimin e besimit. Ne mbledhjen e Tiranës ata rane dakort per nje numer hapash te metejshem qe do te merren ne kete drejtim. Persa i perket zgjerimit te masave, te krijimit te besimit dhe sigurimit ne Evrope ata theksuan nevojën qe te vazhdojne t'i konsiderojne asat e krijimit te besimit dhe te sigurimit midis vendeve te Ballkanit si nje rruge per te kontribuar per konsolidimin e metejshem te sigurise dhe te stabilitetit ne Evrope. Ne zhvillimin e bashkepunimit midis tyre vendet e Ballkanit udhehiqen nga parimet e pergjithshme te Kartes se Kombeve te Bashkuara, si dhe nga parimet, qellimet dhe arritjet e procesit te KSBE-se. Ata jane te bindur se ky bashkepunim ndihmon forcimin e stabilitetit e te pages ne rajon dhe ne Evrope. Keshtu, ata po japin kontribut konkret per çuarjen perpara te procesit te KSBE-se, per krijimin e nje rendi te ri dhe vendosjen e bashkepunimit ne kontinent.

Ministrat pershendeten kerkesen e Shqiperise per pjesmarrje te plote ne KSBE dhe shprehen deshiren e tyre qe kjo kerkesë te realizohet.

Duke u nisur nga rendesia shume e madhe e ecjes perpara dhe e vendosjes se bashkepunimit ne fushen humanitare, vendet e Ballkanit theksojne angazhimin e tyre per mbrojtjen dhe çuarjen

perpara te te drejtave dhe lirive themelore te njeriut ne çdo drejtim. Ata u kushtojne rendesi te veçante te drejtave te personave, qe u perkasin minoriteteve kombetare, siç percaktohet ne Aktin Final te Helsinkit dhe ne dokumentet perkatese te KSBE-se, si nje faktor kohezioni, stabiliteti, migesie dhe fqinjesie te mire, ne perputhje me parimet dhe normat e se drejtes nderkombetare.

Ndervaresia ne rritje e vendeve dhe nderthurja e problemeve qe karakterizojne boten sot me shume se kurre, dhe veçanerisht marrëdhëniet ne kontinentin tone, i bejne objektivat e bashkepunimit ne Ballkan nje interes te vetem ballkanik dhe gjithëevropian, ne te cilin çdo vend i Ballkanit ne veçanti dhe te gjithë se bashku te shikojne interesin e tyre me te larte kombetar.

Nga punimet e mbledhjes pergatitore per
pergatitjen e Takimit te Parisit :

Ne mbledhjet e deritanishme te grupeve te punes jane
percaktuar elementet kryesore te dokumentit perfundimtar te
Takimit te Nivelit te Larte te Parisit, qe mund te permbliiden si
me poshte:

1. Epoka e konfrontimit ushtarak merr fund. Forca dhe
vullneti i popujve dhe idete e Aktit Final te Helsinkit tronditen
themelet e rendit te vjeter te padrejte. Rilindi demokracia dhe
po agon nje epoke e re ne historine tone, epoka e nje Evrope
demokratike, paqesore dhe te bashkuar.

2. Demokracia dhe shteti ligjor: demokracia i ka bazat
ne shtetin ligjor dhe ne respektimin e vlerave te larta te njeriut
Pushteti sovran qendron te populli ne teresi. Qeveria demokra-
tike eshte shprehje e vullnetit te popullit qe manifestohet ne
zgjedhjet e lira e te ndershme, qe zhvillohen ne menyre perio-
dike. Demokracia siguron lirine e shprehjes, tolerancen ndaj te
gjithe grupeve te shoqerise dhe mundesi te barabarta per cdo per-
son. Shteti ligjor eshte nje shprehje e vlerave te brendshme te
drejtesise dhe te dinjitetit te njeriut. Kombet evropiane do te
respektojne te drejttat e njeriut dhe lirite themelore dhe do te
forcojne zbatimin e tyre te metejshem. Realizimi i ketyre anga-
zhimeve do te sigurohet nepermjet Konferences se Sigurimit dhe
te Bashkepunimit ne Evrope.

3. Paqja dhe sigurimi: Behet premtimi se nuk do te kete
perdorim te forces ne marredheniet reciproke dhe riafirmohet

**Takimi i New York-ut , tetor 1990, si pergatitje per takimin e
kryetarëve të shteteve anëtare të KSBE në Paris, në nëntor 1990.**

angazhimi ndaj Aktit Final te Helsinkit. Pranohet pandashmeria e sigurimit ne Evrope dhe te drejtat e barabarta per sigurim te te gjithë popujve.

Ndryshimet e thella politike ne Evrope kane krijuar mundesi per forcimin e sigurimit ushtarak dhe te stabilitetit. Shtetet pjesemarrese, te cilat deri kohet e fundit jare konsideruar kundërshtare te njeri-tjetrit, kane perfunduar nje traktat qe parashikon pakesime rrenjesore te forcave konvencionale ne Evrope. Sigurimi do te rritet ne menyre te konsiderueshme me perpjekje te perbashketa, qe marrin parasysh interesat e çdo shteti pjesemarres.

4. Uniteti dhe bashkepunimi: Procesi historik i unifikimit te Evropes ka bere nje hap te madh si rezultat i bashkimit gjerman. Ndarja e Evropes, e cila tashme eshte kapercyer, nuk do te pasohet nje ndarje e re. Te gjitha shtetet e KSBE-se, perbejne nje bashkësi kombesh me nje angazhim te perbashket, qe ka objektiva dhe aspirata te njejta.

Sfidat, me te cilat ndeshet Evropa, mund te perballohen vetem me bashkepunim dhe veprim te perbashket. Kjo perfshin ruajtjen e burimeve natyrore per brezat e ardhshem dhe nevojën e bashkepunimit. Gjithashtu ajo perfshin demokracine dhe lirine si domosdoshmeri per zhvillimin e ekonomive mbi bazen e vendimit dhe te zgjedhjes se lire. Ne kete kontekst theksohet se ndarja ideologjike ne Evrope ka marre fund dhe reformat e tanishme kane per qellim te zhvillojne perparimin ekonomik, drejtesine

NEPJ ARKIV
VITI: 1990 *Bel*
DOSJA: 1264 FLETA 34

shoqerore dhe pergjegjesine per mbrojtjen e ambientit, te cilat i japin mundesi nje bashkepunimi dhe integrimi me te gjere ne sistemet nderkombetare ekonomike dhe financiare.

Nje nga rezultatet e mbledhjes se Parisit do te jete zhvillimi i mekanizmave, strukturave dhe institucioneve ne kuadrin e bashkepunimit politik, ushtarak dhe ekonomik.

5. Bota e jashtme: sfida historike, me te cilen ndeshen kombet e Evropes nuk do te lejoje kthim prapa. Shtetet angazhohen te zbatojne parimet e Kartes se OKB-se. Kur keto parime shkelen, vendet e KSBE-se solidarizohen me Kombet e Bashkuara dhe me vendimet e Keshillit te Sigurimit. Fati i vendeve te Evropes eshte i lidhur me ate te vendeve te tjera te botes. Evropa do te jete e hapur ndaj botes.

Mbledhja e Parisit do t'i drejtoje gjithashtu nje mesazh komunitetit nderkombetar, ne te cilin do te shprehet angazhimi i Evropes per te realizuar pergjegjesite qe ka marre persiper.

II

Mbledhja e Parisit do te marre gjithashtu vendime per krijimin e strukturave te reja te procesit te KSBE-se. Elementet kryesore te ketyre vendimeve do te jene:

1. Konsultime te rregullta te kryetareve te shteteve ose te qeverive, te ministrave te Jashtem, te pakten nje here ne vit, dhe te zyrtareve te larte, te pakten dy here ne vit.

2. Mbledhjet e radhes do te jene me te shpeshta se sa deri tani, nje here ne dy vjet.

3. Sekretariati.

MEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1264 FLETA 35

4. Krijimi i nje qendre per trajtimin e çeshtjeve qe kane te bejne me bisedimer per . . . . (do te vendoset ne te ardhmen).

5. Bashkepunimi parlamentar - si nje forum per mbledhje te rregullta te parlamenteve te vendeve pjesemarrese.

Nderkohe po vazhdojne diskutimet per rolin e Keshillit te Evropes dhe te organizatave ose institucioneve te tjera nderkombetare ne procesin e KSBE-se, si dhe per krijimin e nje mekanizmi per vezhgimin e zgjedhjeve ne vendet pjesemarrese.

III

Keto dite delegacioni francez konfirmoi krijimin e "Grupit te miqve te takimit te nivelit te larte te Parisit". Neser, me date 17 tetor 1990, grupi ne fjale do te shqyrtoje shqyrtimin e pergatitjes se mbledhjes se Parisit dhe te modaliteteve te mbledhjes.

Grupi i miqve te takimit te nivelit te larte te Parisit eshte ai qe do te shqyrtoje edhe statusin e delegacionit tone ne Paris. Ne rast se njeri prej delegacioneve do ta ngreje çeshtjen neser, ka te ngjare qe te mos merret asnje vendim dhe diskutimi te lihet per mbledhjet e ardhshme te ketij grupi.

Me nje numer delegacionesh nderkohe jane zhvilluar takime dhe atyre u eshte folur per ndryshimet qe jane bere ne vendin tone ne perputhje me parimet e procesit te KSBE-se. Eshte treguar mirekuptim dhe ne pergjithesi ka mendime optimiste per pjesemarrjen e vendit tone ne takimin e nivelit te larte te Parisit.

16 tetor 1990

S. Bejo

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1264 FLETA. 36

DREJTORIA E BASHKEPUNIMIT
SHUMEPALESH

Disa çeshtje qe lidhen me bashkimin e
Shqiperise me KSBE-ne

Me gjithë perpjekjet e qeverise sone, tashme eshte vendosur qe Shqiperia te marre pjese si vezhguese edhe ne mbledhjen e nivelit te larte te Parisit. Mospranimin e saj me te drejta te plota ne kete mbledhje e kane lidhur me mungesen e provave konkrete ne drejtim te thellimit te procesit demokratik. Ky qendrim ka qene karakteristik per vendet perendimore e sidomos per Francen, RFGJ-ne, SHBA-ne dhe Angline. Ato nuk ndryshuan qendrim edhe pasi u njohen me vendimet e Plenumit te 12-te. Megjithate, nuk mund te themi se ky plenum nuk pati asnje ndikim ne qendrimin e tyre ndaj Shqiperise. Ato i pershendeten vendimet e tij, por vazhduan te mbajne qendrim te rezervuar kundrejt pjese-marrjes sone me te drejta te plota ne mbledhjen e Parisit.

Pavaresisht nga kjo, ne duhet te vazhdojme perpjekjet tona per te marre pjese me te drejta te plota ne procesin e KSBE-se. Ne kete kuader, mendojme se duhet qe:

- Te zhvillohen konsultime dhe te shtohen kontaktet me amerikanet, italianet, francezet, gjermanet, finlandezet, anglezet, etj., pasi perkrahja e tyre eshte vendimtare per bashkimin tone te plote me KSBE-ne.

- Te shikohet mundesia e vendosjes sa me shpejte te marredhenieve diplomatike me Britanine dhe Irlanden.

NEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1271 FLETA 18

- 2 -

- Te pranohen ne menyre selektive disa kerkesa qe na jane bere nga organizma te ndryshem qe veprojne ne kuadrin e KSBE-se, nga Keshilli i Evropes si dhe nga disa anetare te Parlamentit Evropian si: Federata Nderkombetare e Helsinkit me qender ne Vjene, Seksioni gjerman i Shoqates Nderkombetare per te drejtat e Njeriut me qender ne Frankfurt, Komisioni per marredhenie me vendet evropiane joanetare te Keshillit te Evropes, Qendra e Rinise prane Keshillit te Evropes, anetaret e Parlamentit Evropian, anglezet Nicholas Bethel e Richard Balfe dhe belgu Elio di Rupo.

Mendojme t'i pergjigjemi pozitivisht;kerkeses se Federates Nderkombetare te Helsinkit. Kjo Federate eshte organizate joqeveritare me autoritet, qe zhvillon veprimtari aktive dhe informon vazhdimisht mbledhjet e KSBE-se mbi gjendjen e te drejtave te njeriut ne vende te ndryshme te Evropes. (Shenojme: se ajo ka luajtur rol te rendesishem per njohjen e opinionit evropian me shkeljen e te drejtave te njeriut ne Kosove); kerkeses se Komisionit per marredhenie me vendet joanetare te Keshillit te Evropes. Duke patur parasysh edhe praktiken me vendet e tjera, vizita e ketij Komisioni ka rendesi te vecante. Mbi bazen e raportit te pergatitur paj tij, mblidhet Asambleja Parlamentare, e cila miraton rezoluta dhe ben rekomandimet perkatese; kerkesave te deputeteve te Parlamentit Evropian, Richard Balfe, Nicholas Bethel dhe Elio di Rupo. Pranimi ne nje kohe te pershtatshme i kerkesave te tyre do te ndihmonte ne forcimin e lidhjeve me Komunitetin Evropian dhe ne propagandimin ne nivel evropian te ndryshimeve te bera kohet e fundit ne vendin tone. (Nicholas Bethel eshte caktuar zedhenes per Shqiperine i Grupit konservator te Parlamentit Evropian); mund t'i pergjigjemi pozitivisht edhe

VITI: 1990
DOSJA: 1271 FLETA 19

- 3 -

kerkeses se Qendres se Rinise prane Keshillit te Evropes per te vendosur lidhje me Organizaten tone te Rinise.

- Te shtohen perpjekjet per te forcuar lidhjet me Keshillin e Evropes, si ne plan parlamentar ashtu edhe ne ate nderqeveritar, prandaj; t'i kerkojme Asamblese Parlamentare te Keshillit te Evropes qe te na jepet statusi i "te ftuarit special" i cili na mundeson pjesemarrjen, pa te drejte vote, ne punimet e sesioneve te Asamblese dhe te Komisioneve te ndryshme te saj; te shqyrtohet mundesia e aderimit ne Konventen Kulturore Evropiane te vitit 1954 dhe e pranimi te Kartes Sociale te vitit 1964. Zbatimi i detyrimeve qe rrjedhin nga keta instrumente te Keshillit te Evropes jane kerkese politike per t'u bashkuar me te. (Palet ne Konventen Kulturore marrin pjese me te drejta te plota ne veprimtarite e ndryshme qe organizon Keshilli i Evropes ne fushen kulturore, te arsimit, te rinise dhe te sporteve. Ajo eshte e hapur per aderimin e shteteve joanetare te Keshillit te Evropes. Ne te kane aderuar edhe shtete te tilla si Hungaria, Polonia, Çekosllovakia dhe Jugosllavia); te ftohen per konsultime funksionare e eksperte te ndryshem te Keshillit te Evropes.

Gjate takimeve dhe konsultimeve eventuale me perfagesuesit e Keshillit te Evropes te shprehet deshira e Shqiperise per te intensifikuar bashkepunimin e saj me kete organizate dhe per t'u bere anetare e saj ne nje te ardhme jo te larget.

- Te forcohen lidhjet me Komunitetin Evropian, duke derguar nje grup pune ne nivel drejtoresh apo ekspertesh, sipas sugjerimit te delegacionit te Komunitetit ne shtator 1990, per

MEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 127

FLETA: 20

- 4 -

t'u njohur me mundesite dhe format e bashkepunimit me Komunitetin Evropian.

- Te pranohen me shume gazetare perendimore ne vendin tone, te behet akreditimi i disa syresh dhe te percaktohet me ligj statusi i gazetarit te huaja ne vendin tone, T'u jepen atyre intervista nga personalitete te larta shteterore dhe shoqerore lidhur me procesin e demokratizimit, etj. Informimi i ndersjellte, permiresimi i kushteve te punes se gazetarëve te huaja, heqja dore nga marrja e masave kufizuese ndaj tyre, pajisja sipas kerkeses se tyre me informacionin perkates etj., jane dispozita te rendesishme te dokumentave te KSBE-se.

- Gjate vitit 1989, ne zgjedhjet e zhvilluara ne Hungari, Çekosllovakia, Rumani, Bullgari, etj. u lejuan te asistojnë, me kerkesen e tyre, vezhgues nga shtete te ndryshme, nga institucione, komisione e organizata te tjera nderkombetare e joqeveritar gazetare, etj. Kerkesa te tilla mund te kemi edhe ne per te vezhguar zgjedhjet per ne Kuvendin Popullor qe do te zhvillohen se shpejti.

- Si rezultat i ndryshimeve qe kane ndodhur ne Evropën Lindore, po behet nje praktike e zakonshme ne marrredheniet midis shteteve afrimi, harmonizimi juridik dhe keximi i qendrimeve te perbashketa ndaj problemeve te reja legislative qe shtrojne zhvillimet aktuale. Ne kete menyre synohet shkembimi i ndersjellte i pervojës dhe pershtatja e legjislacionit kombetar me standartet e normat nderkombetare. Mendojme se edhe ne mund te bashkepunojme ne kete drejtim me vende te tilla si Italia, Franca, Hungaria, etj por edhe me personalitete private te te drejtes nderkombetare.

NEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 1271 FLETA: 21

- 5 -

- Ne kuadrin e procesit te KSBE-se, shtetet pjesemarrrese angazhohen te botojne e te krijojne lehtesira ne menyre qe publiku te mund te njihet me permbajtjen e Aktit Final te Helsinkit dhe dokumentave te tjere te rendesishem te KSBE-se. Ne kete kontekst, mendojme qe: te botohet ne shqip Akti Final i Helsinkit, dokumentat perfundimtare te Vjenes, Stokholmit dhe Kopenhages e dokumente te tjere te mbledhjeve vijuese te KSBE-se; ato te futen ne fondin e bibliotekes kombetare dhe te bibliotekave te Universitetit dhe te jene te lira per t'u shfrytezuar nga lexuesit; nje kontigjent i vogel i tyre mund te nxirret ne shitje te lire. Akti Final i Helsinkit dhe dokumentet e tjere te KSBE-se te futen ne programet mesimore te disa fakulteteve.

- Te krijohet nje komitet i Helsinkit prane Parlamentit tone me pjesemarrjen e deputeteve, figurave shoqerore e shteterore, gazetarë, juriste, sociologe, etj.

- Te krijohet nje organizate joqeveritare per mbrojtjen e te drejtave qytetare, e cila te bashkepunoje me homologet e saj, nepermjet kontakteve, pergatitjes dhe shkembimit te raporteve per probleme te caktuara, etj.

- Te krijohet nje organizate joqeveritare per mbrojtjen e te drejtave te shqiptareve jashte territorit te RPS te Shqiperise.

Tirane, me 13 nentor 1990

NEPJ ARKIV
VITI: 1990
DOSJA: 1271 FLETA 22

Detyrimet që duhet të plotesonte Shqipëria pas refuzimit të kërkesës të saj për tu pranuar në KSBE, në takimin e Parisit 1990.

Pershtypja e pergjithshme eshte se pjesemarrja e Shqiperise ne Takimin e Parisit, edhe si vezhguese, ishte pozitive. Pa'i mendime se tani fillimisht ne mbledhjet e ardhshme, asaj mund ti jepet e drejta e fjales dhe ka mundesi qe ne mbledhjen e Keshillit te ministrave te Puneve te Jashtme ne Berlin, qershor 1991, ajo te pranohet anetare e plote. Nga perfaqesues te ndryshem dhe eksperte u sugjerua qe per kete duhet qe nga ana jone te zhvillohet nje veprimtari dhe kontakte te dendura politike e diplomatike.

Mendojme se per forcimin e pozitive te jashtme te vendit dhe per ti hapur rrugen bashkepunimit nderkombetar ne ekonomi e ne fusha te tjera, ne kete faze eshte e nevojshme te punojme per realizimin e ketyre objektive:

1- pjesemarrje e plote e vendit tone ne KSBE mundesisht qe ne mbledhjen e qershorit 1991

2- vendosja e kontakteve te bashkepunimit me procese te tjera evropiane si Komuniteti Evropian, Keshilli i Evropes, OECD, EFTA, etj.

3- realizimi i nje roli aktiv per lidhjen midis bashkepunimit ballkanik dhe bashkepunimeve te tjera rajonale (Pentagonalja, Nisma e Adriatikut, organizmat evropiane te OKB-se)

4-zhvillimi me perparesi si kontakte dhe marrredhenie bilaterale, sidomos me disa vende kryesore te Evropes, ne te gjitha fushat

~~Per realizimin e ketyre objektive mendojme se duhen te ndermerren nje numer hapash konkrete:~~

I. Ne planin e jashtem

Per KSBE-ne:

1- te marrim pjese ne mbledhjet, seminarat e aktivitetet e tjera qe organizohen ne kete kuader (bashkelidhur eshte lista e aktiviteteteve). Te kerkojme te drejten e fjales.

HEPJ ARKIV

VITI: 1990

DOSJA: 466 FLETA. 103

do të shkojë

- brenda dhjetorit të shkojë në Finlande një zëvendësministër i jashtëm dhe të dorëzojë një leter të presidentit të drejtuar presidentit të Finlandës. Në leter të vlerësohet KSBE-ja, Takimi i Parisit dhe të rikonfirmohet angazhimi i Shqipërisë për zbatimin e dokumentave të KSBE-se, në frymën e deklaratës të qeverisë së 15 shtatorit. Të kërkohej që Shqipëria të marrë pjesë si anëtare e plote në mbledhjen e MPJ në Berlin, qershor 1991. Të kërkohej që letra të shpërndahet shteteve anëtare të KSBE-se dhe eventualisht çështja të diskutohet në mbledhjen e zyrtareve të lartë në Vjenë, janar 1991.

- në takimet e vizitat dypaleshe, si dhe në kontakte të posaçme në nivele të ndryshme, të kërkojmë mbështetjen e vendeve kryesore perendimore (Për keto do të përgatitet një program i posaçëm)

// V - të marrim pjesë në grupin e vendeve neutrale e të pa-angazhuara brenda KSBE-se - *ve në 16.10.1991*

// - të përgjigjemi pozitivisht kërkesës së Federatës Ndërkombëtare të Helsinkit për një vizitë njëjavore në Shqipëri, në fillim të vitit të ardhshëm. Sipas rastit e kërkesave konkrete, të pranojmë për vizita edhe delegacione të Komisioneve ose organizatave kombëtare joqeveritare, që ndjekin procesin e Helsinkit

7 - gjatë vitit 1989 në zgjedhjet e zhvilluara në Hungari, Çekosllovaki, Rumani, Bullgari, etj. u lejuan të asistojnë me kërkesën e tyre vëzhgues nga shtete të ndryshme, nga institucione, komisione dhe organizata të tjera ndërkombëtare e joqeveritare, gazetarë etj. kërkesa të tilla mund të kemi edhe në për të vëzhguar zgjedhjet në Kuvendin Popullor. Mendojmë se në mënyrë selektive ato mund të pranohen

Vazhdon

✓ - Te pranohen me shume gazetare perendimore ne vendin tone, te behet akreditimi i disa syresh dhe te percaktohet me ligj statusi i gazetarit te huaj ne vendin tone. Informimi i ndersjellte, permiresimi i kushteve te punes se gazetareve te huaj, heqja dore nga marrja e masave kufizuese ndaj tyre, pajisja sipas kerkeses se tyre me informacionin perkates, etj., jane dispozita te rendesishme te dokumentave te KSBE-se

Per Komunitetin Evropian

|| ✓ - Te dergojme sa me pare ne Bruksel nje grup per tu njohur me praktikat e bashkepunimit me Komunitetin ne fusha te ndryshme (ne baze te bisedes se bere ne Paris me kryetarin e Komisionit Zhak Delor)

✓ - Te vendosim lidhje me Parlamentin Evropian (qe eshte nje nga organet e Komunitetit Evropian). Te pranojme grupin e deputetit te Parlamentit, A.Langer (me origjine italiane) per nje vizite njohese ne vendin tone me 11 - 16 dhjetor 1990. Sipas rastit te pranojme edhe deputete te tjere te Parlamentit Evropian.

Per Keshillin e Evropes

|| - Te synojme arritjen e statusit te te "ftuarit te vecante" per vendin tone ne Asamblene Parlamentare Keshillit te Evropes, i cili iu eshte dhene te gjitha vendeve te tjera joperendimore, me perjashtim te Rumanise. Per kete t'i pergjigjemi pozitivisht kerkeses se Komisionit per Marredheniet me vendet joanetare te Keshillit te Evropes per te bere nje vizite njohese ne Shqiperi (Kerkesa i eshte drejtuar kryetarit te Kuvendit popullor, shokut Petro Dode qe ne shtator 1990).

REPUBLIC OF ALBANIA
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Minister

Tirana, 11 May 1991

Distinguished Mr. Chairman,

As follow up to our participation in the Meeting of the Committee of Senior Officials of the CSCE, held in Vienna, on January 28 - 29, 1991, I have the honour to inform you that the Republic of Albania will be represented at the Meeting of the Committee of Senior Officials, to be held in Prague, on May 23 - 24, 1991, by the following delegation:

1. Mr. Petrit Bushati, Ambassador
2. Mr. Vangjel Mita, Counsellor of the Albanian Embassy to Prague

The Albanian Government has already expressed its strong will and desire to participate as a full member in the CSCE process.

Considering the ever further development of the democratic reforms in our country, we are looking forward to seeing this desire fulfilled as soon as possible.

Expressing my sincere thanks in advance for your cooperation, accept, Mr. Chairman, the assurances of my highest consideration.

Muhamet Kapllani

H.E. Ambassador Vladimir Pavičević
Chairman of the Meeting of the Committee
of Senior Officials of the CSCE

Maj-qershor 1991

Përpjekiet diplomatike të Shqipërisë për të marrë statusin e shtetit anëtar në KSBE në takimin e Ministrave të Jashtëm të shteteve anëtare të KSBE, Berlin qershor 1991.

Lidhur me pranimin e Shqiperise me te drejta te plota ne KSBE, nga perfaqesite tona ne Athine, Prage dhe Nju Jork njoftohemi perkatesisht sa vijon:

- Me 29 maj ne Vjene eshte bere nje mbledhje e grupit perendimore te KSBE per te diskutuar per pranimin e Shqiperise me te drejta te plota. Delegati amerikan tha se proceset demokratike po ecin ngadale, prandaj nuk duhet nxituar ne pranimin e saj. Propozoi dergimin e nje misisoni fakt mbledhes. Italia, BS dhe Turqia u shprehen ne favor te pranimit te Shqiperise. Italiani beri nje mbrojtje te forte. Se bashku me turkun hodhen poshte propozimin amerikan me argumentin se Akti i Helsinkit nuk parashikon dergimin e nje misioni te tille. Delegacioni grek ka mbajtur nje qendrim te papercaktuar. Austria ishte shume afer qendrimit per pranimin e Shqiperise. Ne fund u propozua qe Shqiperise t'i jepej statusi i vezhguesit me te drejte fjale.

- Çekosllovakia mbeshtet plotesisht kerkesen e Shqiperise per anetaresi te plote ne KSBE. Ne Dubrovnik do te pranojne Polonine ne Pentagonale, ndersa Shqiperise, Rumanise dhe Bullgarise t'u japin statusin e vezhguesit. Ne Pentagonale do te ngrene e do te mbeshtesin kerkesen e Shqiperise per status te plote. Amerikanet duan ta shtyjne nje gje te tille per ne Helsinki. Opinioni gjithevropina eshte qe Shqiperia te pranohet. Ambasadori kanadez thekson se kunder kerkeses suaj shprehen kundërshtim vetem disa vende me synim per te ushtruar presion per ndryshime te metejshme. Qendrimi gjerman eshte i pakuptueshem per Kanadane. Kanadaja do ta mbeshtese kerkesen e Shqiperise. Sipas keshilltarit polak edhe Polonia do ta mbeshtese Shqiperine. Qeveria polake niset nga fakti se Shqiperia e sotme dhe situata aktuale nuk jane ato te viteve 1975.

- Nensekretari amerikan i shtetit Shifter premtoi se se do ta studjojne kerkesen per te na mbeshteturne mbledhjen e Berlinit. Shprehu deshiren per te vizituar Shqiperine me 23 qershor. Pergjegjesi per Shqiperine ne drejtorine e Shifterit, Arias, tha se mendimi i Shifterit por edhe i drejtorit te SHqiperise ne drejtorine e Evropes Lidore eshte pozitiv per pjesemarrjen e plote te Shqiperise. Vartet shume nga mendimi i ambasadorit Mareska.

NEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1701 FLETA. 59

REPUBLIC OF ALBANIA
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

The Minister

KSBE 67

Tirana, 20th May 1991

Distinguished Mr. Minister,

On behalf of the Albanian Government, I have the honour and particular pleasure to address myself and forward to You some essential considerations concerning Albania's desire and already expressed request to be a full-fledged participant in the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE). Having regularly participated as observer in a number of CSCE activities, beginning from the Conference on Human Dimension held in Copenhagen in June 1990, and having accomplished a number of changes in the Albanian legislation, with a view to making it live up to the Helsinki standards, on 15th September 1990, the Albanian Council of Ministers issued an official Statement expressing Albania's readiness and commitment to accept all the principles enshrined in all the CSCE documents.

Besides all this, however, an all-round reform was undertaken following the September Statement, testifying to Albania's sincerity and its full commitment to the CSCE values. Clear indications in this regard are the establishment of freedom of association and peaceful manifestation, the promotion of the freedom of religion and the establishment of religious institutions, the free movement of citizens and the facilitation

REPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1701 FLETA.67

68

of visa procedures, etc. and, recently, the establishment of political pluralism and the holding, on 31st March 1991, of the first pluralistic elections, which were generally conducted in conformity with the internationally recognized norms and in a normal and peaceful way. These elections brought forth the first pluralistic parliament, the main task of which is to build the framework for the rule of law, as a precondition for the successful accomplishment of the all-round reform undertaken toward a free and democratic society.

Distinguished Mr. Minister,

The Albanian Government has recently taken a number of important steps and adopted a series of measures in the field of economy, too, as part of its total commitment to orientate it toward market economy, all of which would enable Albania's integration into the European family of nations. We have already embarked upon the road of this big change, the essence of which is - privatization, the price reform, the fiscal system and all the other relevant components, operational in the field of agriculture, too, which guarantee a normal transition onto the market economy.

I would like to let You know, distinguished Colleague, that, in the meantime, Albania has established contacts with the Council of Europe and the European Communities, and is looking forward to a close cooperation with them in the very near future.

In view of all this, may I assure You that Albania has completely accepted the heritage of common European values and has committed itself to safeguard and promote pluralistic parliamentary democracy, the respect for human rights and the rule of law.

HEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1701 FLETA. 68

60

In this context, I have the honour, on behalf of the Albanian Government, to forward to You and to all the Ministers of Foreign Affairs of the CSCE participating States, Albania's strong will and kind request for its admission as full participant in the CSCE process beginning from the important Meeting of the Council of Foreign Ministers of the CSCE participating States, to be held in Berlin on June 19 - 20, 1991.

It has been my belief and now it is my conviction, dear Colleague, that Albania's request for full participation in the CSCE will not fail to enjoy Your Government's support, which will, indeed, be very highly appreciated.

Please accept, Mr. Minister, the assurances of my highest consideration.

Muhamet Kapllani

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1701 FLETA. 69

REPUBLIC OF ALBANIA
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

Minister

Tirana, 21st May 1991

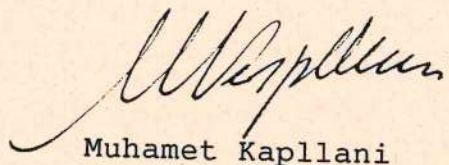
Distinguished Mr. Director,

I am particularly pleased to let You know that, on 21st May 1991, I sent a letter to all the Ministers of Foreign Affairs of the CSCE participating States, kindly forwarding to them Albania's already expressed request for its admission as full participant in the CSCE process, beginning from the important Meeting of the Council of Foreign Ministers of the CSCE participating States, to be held in Berlin on June 19 - 20, 1991.

You are very kindly requested, distinguished Mr. Chairman, to take up this issue in your preparatory Meeting in Prague and include it in the agenda of the June Meeting of the CSCE Council of Foreign Ministers.

Please find attached herewith a copy of the above mentioned letter.

Confident that You will not spare your efforts in this respect, please accept, Mr. Chairman, the assurances of my highest consideration.

Muhamet Kapllani

H.E. MR. NILS ELIASSON
DIRECTOR OF THE CSCE SECRETARIAT
P R A G U E

NEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1701 FLETA. 76

VO

2164 MPJ AB

2164 MPJ AB

AMBALBA 611534F

D.M.
20.XI.90
Z

4327
20.XI.90

12.31

47

TEPER URGJENT

MIN.PUNEVE TE JASHTEME

(SH.SOKRAT PLAKA)

VENDI TONE, JU REFERUAN KETO DELEGACIONE QE FOLEN NE MBLEDHJE:

1) RUMANIA (ILIESKU) I CILI THA SE KONFERENCA BALLKANIKE E MPJ NE TIRANE PASQYROI PIKPAMJEN DHE DESHIREN E BALLKANASVE QE BASHKEPUNIMI BALLKANIK TE JETE PJESE INTEGRALE E EUROPE. KJO U THEKSUA DHE NE MESAZHIN E MBLEDHJES SE TIRANES DREJTUAR KETIJ TAKIMIT TE NIVELIT TE LARTE TE PARISIT TE KSBE-SE.

2) GREQIA (KARAMANLISI) THA SE NE UROJME BASHKIMIN E SHQIPERISE ME FAMILJEN DEMOKRATIKE EUROPIANE, POR PER TE ARRITUR KETE AJO DUHET TE SHPEJTOJE PROCESET DEMOKRATIZUESE.

3) DANIMARKA VURI NE DUKJE SE AJO PERSHENDET FAKTIN QE SHQIPERIA U BASHKUA ME KSBE SI VEZHGUESE NE KONFERENCEN E KOPENHAGES DHE UROI QE NJE GJE E TILLE TE BEHET E MUNDUR DHE PER SHTETET BALLKANIKE.

4) SAN MARINO VLERESOI PJESMARRJEN E SHQIPERISE SI VEZHGUESE, QE AJO TE ZERE VENDIN E SAJ TE PLOTE DUKE BERE NDRYSHIMET E DUHURA.

AMB. PARIS 20.11.1990

NEPJ ARKIV

VITI:

DOSJA:

FLETA

UA
53
1

Ditë, Dm
shenim për lart
me mendim
tone
16.5.91
Z

M:

2164 MPJ AB
2164 MPJ AB

ALB--003

TEPER URGJENT
MINISTRISE JASHTME

Shenim:
Komisioni ynë në Nju Jork na njofton se në një
njoftim shlyhet

ME KERKESEN TONE SOT NA U DERGUA PRES RELEASE E KOMISIONIT ^{te konfident amerikan} PER ~~KSBE~~-ne
SIGURIMIN DHE BASHKEPUNIMIN NE EVROPE (KOMISIONI I HELSINKIT)
KU NJOFTOHET SE ME 22 MAJ NE NDERTESEN E SENATIT AMERIKAN BEHET
NGA KY KOMISION SHQYRTIMI I ZHVILLIMEVE TE FUNDIT NE SHQIPERI.
JEPET SHKURTIMISHT NJE PASQYRE E KETYRE ZHVILLIMEVE KU THEKSOHET
SE ME 31 MARS U MBAJTEN ZGJEDHJET E PARA SHUMPARTIAKE QE NGA
VITET 20, TE CILAT MEGJITHESE ''NUK MUND TE KONSIDEROHEN TE LIRA
DHE TE DREJTA'', SHENUAN NJE HAP TE RENDESISHEM PERPARA. THEKSOHET
SE PPSH FITOI 2/3 DHE PD GATI PLOTESISHT PJESEN TJETER.

DISKUTIMI QE DO TE ORGANIZOJE KOMISIONI I HELSINKIT DO TE
SHQYRTOJE PERSPEKTIVAT PER ZHVILLIMIN E METEJSHEM TE DEMOKRACISE
NE SHQIPERI DHE MENYRAT ME TE CILEN SHBA MUND TE INKURAJOJE
KETE ZHVILLIM TANI QE JANE VENDOSUR MARREDHENIET ^{diplommatike} MIDIS SHBA
DHE SHQIPERISE. DISKUTIMI DO TE PERFSHIJE EHE TE DREJTAT E
NJERIUT NE FRYMEN E KERKESES QE KA BERE QEVERIA SHQIPTARE PER
ANTARESI TE PLOTE NE KSBE. JANE FIUAR ME KETE RAST SALI BERISHA
(QE SHOQEROHET NGA A.HAJDARI) DHE ISMAIL KADARE. (GENCI) Komisioni

MISIONI NJU JORK
DATE 15.5.91*
2164 MPJ AB

Ka ftuar për të diskutuar diskutimin edhe një
një shok të tane për mbledhjen në SHBA.
Udhëheqësi E. marrë pjesë Sagan Rejo dhe
te përmbledhojnë kontaktet me kongresmenet që
do të jenë në Komision, t'u theksohet atyre
se zbatimet janë nëpër tarrinë si dhe bënë forcat
politike brenda vendit që t'u ofrojnë nga delegacionet
e veshqesat të tyre. Sekretat
Thamë me 16.5.1991

Maj-qershor 1991

Përprjekiet diplomatike të Shqipërisë për të marrë statusin e shtetit
anëtar në KSBE në takimin e Ministrave të Jashtëm të shteteve
anëtare të KSBE, Berlin qershor 1991.

5

UDHEHEQJA E KOMISIONIT TE HELSINKIT PERKRAH ANETARESINE E
PLOTE TE SHQIPERISE NE KSBE

UASHINGTON. Perfaqesuesi Steny H. Hoyer dhe senatori Dennis DeConcini, kryetar dhe bashke-kryetar i Komisionit mbi Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope (Komisioni i Helsinkit), perfaqesuesi Don Ritter dhe senatori Alfonso D'Amato, anetare te rangut me te ulet te Komisionit, bene sot deklaraten e meposhtme lidhur me kerkesen e Shqiperise per t'u bere anetare me te drejta te plota ne Konferencen per Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope:

"Vitin e kaluar, Shqiperia - i vetmi vend evropian qe zgjodhi qe ne fillim te mos marre pjese ne Konferencen per Sigurimin dhe Bashkepunimin ne Evrope (KSBE) - kerkoi per here te pare dhe iu dha statusi i vezhguesit ne takimet e KSBE-se. Si kryetar dhe bashke-kryetar i Komisionit te Helsinkit, ne pershendetem kete shprehje te interesit te Shqiperise per procesin e KSBE-se, dhe kemi perkrahur dhenien e statusit te vezhguesit Shqiperise ne çdo mbledhje te radhes te KSBE-se. Ne gjithashtu perkrahem rivendosjen e marredhenieve dypaleshe midis Shqiperise dhe SHBA-se.

"Ne besojme se tashme ka ardhur koha te perkrahim kerkesn e Shqiperise per tu bere anetare me te drejta te plota ne KSBE, duke e angazhuar ate ne menyre te barabarte ne ndertimin e se ardhmes se Evropes ne teresi, dhe ne respektimin e standarteve te sigurimit, ekonomise se tregut, mjedisit dhe te drejtave te njeriut qe rregullojne marredheniet ndermjet shteteve te KSBE-se.

"Permiresime te medha jane bere qe prej gushtit 1990, kur nje delegacion i Komisionit te Helsinkit gjate vizites se Shqiperi konstatoi se te drejtat e njeriut dhe te tjera ishin shume larg parimeve dhe normave te Helsinkit, qe garantojne anetaresine me te drejta te plota ne KSBE. Hapja e kishave dhe xhamive per sherbimet fetare, mbajtja e zgjedhjeve pluraliste dhe shprehja hapur e pikepamjeve te pavarura nga opinioni shqiptar, refuzoheshin edhe si mundesi perpara gjashte muajsh. Krijimi i geverise se re ne Shqiperi premtonte se progresi do te vazhdoje. Sigurisht qe ka probleme, per ato mund te rregullohen - ndoshta

9

mund te zgjidhen, ne perputhje me procesin e Helsinkit. Sipas pikepamjes sone, pjesemarrja e Shqiperise dhe marrja persiper e nje sere angazhimesh qe perputhen me te do te jene ne te mire te saj.

" Ne kerkojme me insistim nga Mbledhja e Keshillit te Ministrave te Jashtem te KSBE-se, e cila do te zhvillohet ne Berlin nga fundi i ketij muaji, qe te pranoje anetaresine e plote te Shqiperise ne KSBE, nepermjet perfagesimit te saj duke deklaruar se eshte dakort te zbatoje te gjitha marrveshjet e KSBE-se dhe te nenshkruaje, ne nivelin e kryetarit te shtetit ose te qeverise, Aktin Final te Helsinkit dhe Karten e Parisit, ashtu siç kane vepruar edhe udheheqesit e shteteve pjesemarrese te KSBE-se.

"Duke perkrahur anetaresine e Shqiperise, ne shpresojme se reformat politike dhe ekonomike do te vazhdojne te perparojne ne Shqiperi dhe se ushtrimi i te drejtave te njeriut do te vazhdoje te permiresohet. Duke u bere tashme pjesemarrese ne KSBE, qeveria shqiptare do te mbaje mbi vete pergjegjesine per angazhimet e marra me vullnetin e saj te lire ne Aktin Final te Helsinkit dhe ne te gjitha dokumentetet vijuese te KSBE-se."

REPUBLIC OF ALBANIA

COUNCIL OF MINISTERS

Chairman

Tirana, 14th June 1991

Distinguished Mr. Prime Minister,

I have the honour and particular pleasure to address myself to You, in my capacity as Chairman of the Council of Ministers, and let You know that the new Albanian Government - the national stability government - was only recently formed by decision of all the political parties in Albania. This Government, the first to be representative of all the political forces and built upon their consensus, testifies to Albania's full commitment to European democratic and pluralistic values.

On this occasion, I would also like to inform You that, regardless of the very difficult situation my country is undergoing due to various economic, political and social factors, Albania has embarked on a deep-going and all-round reform. The most important achievements in this context are the establishment of political pluralism, the holding of the first pluralistic elections on March 31, 1991, the establishment of freedom of association and peaceful manifestation, the promotion of freedom of religion and the establishment of religious institutions, etc. A number of important steps have been taken and a series of measures adopted in the field of economy, too, with a view to making sure Albania's gradual transition onto the market economy.

H.E. MR. HELMUT KOHL
CHANCELLOR OF THE FEDERAL
REPUBLIC OF GERMANY

MEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1706 FLETA.59

60

Albania cannot claim to have completed this process. I would like to assure You, therefore, that there will be no set-back from the road to achieving our final goal - the building of a genuine democratic society, in which the human rights will be the priority issue, as provided by the Helsinki accords.

In this context, allow me, Mr. Prime Minister, to express also my Government's readiness to welcome at any time a CSCE fact-finding or rapporteur mission, to witness the real changes that have taken place in Albania.

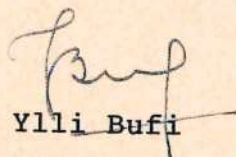
In view of all the above, and taking into consideration the fact that Albania has definitely accepted the heritage of common European values, I would like to reiterate my Government's request that Albania be admitted as full participant in the CSCE process, beginning with the Meeting of the Council of Foreign Ministers in Berlin on 19-20 June, 1991.

Confident that my request will not fail to enjoy Your Government's support, please accept, Mr. Prime Minister, the assurances of my highest consideration.

MEPJ ARKIV

VITI:1991

DOSJA:1706 FLETA.60

Ylli Bufi

Maj-qershor 1991

Përpjekiet diplomatike të Shqipërisë për të marrë statusin e shtetit anëtar në KSBE në takimin e Ministrave të Jashtëm të shteteve anëtare të KSBE, Berlin qershor 1991.

Nga takimi që delegacioni ynë në Prage ka patur me kryetarin e Mbledhjes së Zyrtareve të Lartë të KSBE-së, V. Paviçević, del sa më poshtë:

Vendet pjesëmarrëse i vleresojnë ndryshimet demokratike në Shqipëri. Akoma nuk është arritur konsensusi për pranimin e saj me të drejta të plota në KSBE. Në mbledhjen e djeshme të grupit ad hoc, u arrit parimisht konsensusi për pjesëmarrjen e Shqipërisë si vëzhguese në mbledhjen e Prages si dhe në mbledhjen e Keshillit të Ministrave të Jashtëm të shteteve pjesëmarrëse të KSBE-së në Berlin në qershor. Të gjithë vendet janë dakort që pranimi i Shqipërisë në KSBE të shqyrtohet në të ardhmen, pas konferencës së Berlinit, dhe rekomandimet përkatëse për këtë çështje t'i kalohen Konferencës së dytë të Keshillit të Ministrave të Jashtëm, që mund të mbahet në janar 1991.

Eshtë hedhur ideja (me sa kuptohej nga SHBA dhe Gjermania) që përpara se Shqipëria të pranohet me të drejta të plota në KSBE të dërgohet një delegacion i KSBE-së për t'u njohur me ecurne e reformave. Nëse pala shqiptare deklaron zyrtarisht se e pranon një delegacion të tillë, atëherë kjo e lehtëson shumë arritjen e konsensusit në mbledhjen e dytë të Keshillit të Ministrave të Jashtëm (deri tani nuk ka kërkesë zyrtare për një delegacion të tillë).

Eshtë lënë të kuptohet se pranimi i Shqipërisë me të drejta të plota në KSBE që në Berlin është i vështirë.

Në një propozim që Gjermania i ka paraqitur mbledhjes së Prages lidhur me rendin e ditës dhe modalitetet e mbledhjes së Berlinit, theksohet: "Shqipëria mund të marrë pjesë në mbledhje si vëzhguese". Të ndodhur përballë këtij qëndrimi të Gjermanisë, delegacionet e tjera nuk shprehin hapur pikepamjet e tyre, pasi konsensusi është i pamundur për t'u arritur.

Anetari i delegacionit të SHBA-së ka theksuar se qeveria amerikane akoma ka rezervë për pranimin tonë me të drejta të plota në KSBE, ndërsa Komisioni për Helsinkin është

94

dakort. Ky Komision do t'i shprehe mendimin e vet Qeverise pasi te degjoje ne Kongres raportimin e perfaqesuesve te Partise Demokratike.

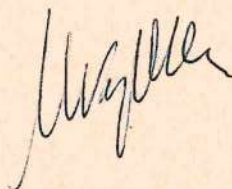
*

*

*

Lidhur me sa me siper, pas shperndarjes se letres sone me 21 maj, po vazhdojme punen ne rruge bilaterale per sigurimin e konsensusit mbi pjesemarrjen e plote te Shqiperise ne KSBE qe ne Berlin. Krahas takimeve ne Ministrine e Jashtme me ambasadoret e vendeve perkatese, perfaqesite tona jane udhezuar qe te marrin takime ne kryeqytetet kryesore te vendeve pjesemarrese ne KSBE. Nderkohe, presim pergjigje per vizita te shkurtra ne Bon dhe Paris me 30 dhe 31 maj. (Gjermani ketu, kur mori letren tregoi nje fare optimizmi).

Tirane, me 23 maj 1991

Vazhdojme
ofensiven
diplomatike

Teper urgjent

102

MINISTRISË SE PUNËVE TË JASHTME

(Shokut Petraq Pojani)

Sot u mbylli ne Prage mbledhja e Komitetit te zyrtareve te larte te KSBE-se, e cila miratoi rendin e dites per mbledhjen e Berlinit dhe percakttoi linjat kryesore te diskutimeve per kete mbledhje.

Sic ju kemi njoftuar vendi yne nuk arriti te mare konsensusin p-r tu pranuar vend pjesemarrës me te drejta te plota. Megjithate nga shume pjesemarrës u arrit ne perfundimin se pranimi yne eshte shume i shpejte, sepse zyrtarisht konsensusi u bllokua vetem nga dy vende/

Ne nje takim me kryetarin e delegacionit amerikan, ambasadori Mareska diskutuan ne hollesi ceshtjen e qendrimit amerikan dhe se qfare mund te behet ne te ardhmen e afert deri ne mbledhjen e Berlinit. Mareska sugjeroi qe ceshtjen tua paragesim gjermaneve, te cilet marin kryesine e KSBE ne mbledhjen e Berlinit; Sipas mendimit te tij, ne qofte se ne do te blem dakord, atehere duhen percaktuar hollësite praktike p-r dergimin e delegacionit ne Shqiperi, i cili mund te kryesohet nga ~~faqesat~~ duke filluar nga niveli me i larte Gensheri si kryetar/i Keshillit te Ministrave te KSBE-se ose nga n zyrtar tjetër i rangut me te ulet, i cili mund te caktoje edhe dy tre ndihmes te tjer nga vendet pjesemarrëse. Mareskes i thashe se ne pergjithesi nuk jemi kunder dergimit te nje delegacioni (Fact Finding Mission), por ne kete rast po zbatohet me nje fare njeanshu nje nga dispozitat e Helsinkit (Blue Book) ndaj nje vendi qe nuk eshte akoma pjesemarrës me te drejta te plota; keshtu qe kjo ne nje fere menyre perben dhe nje kontradikte me vete proceduren e KSBE, duke krijuar nje standart te dyfishte (double standart). Mareska th se dergimi i delegacionit do te jete formal, se ai nuk ka qellim qe te beje investigime, por vetem te raportojë para KSBE-se dhe or pergjigjet interesit te vendeve pjesemarrëse per pranimin e Shqiperise.

Para fillimit te seances se fundit te mbledhjes, bisedova me kryetarin Pavicevici dhe i thashe se ne parim nuk jemi kunder dergit te nje delegacioni, por kjo do ta shtyje ceshtjen e pranimit tone i mbledhjes se Berlinit dhe ne jemi te interesuar qe te veprohet me shpejt, keshtu qe mund te gjendet nje formule kompromisi dhe nje prage veprimi me shpejte. Ne seancen e fundit Pavicevici njoftoi pjesemarrësit se Shqiperia ne parim eshte shprehur dakord per

NEPJ ARKIV

VITI: 1991

DDSSJA: 1701 - FLETA 102

propozimet e bera ne seancen e hapjes ne lidhje me pranimin e Shqiperise. Kjo krijoi nje pershtypje pozitive tek pjesemarrësit. Pas mbylljes se mbledhjes u takova perseri me Pavicevicin dhe Maresken dhe rame dakord qe delegacioni te mos quhet "Fact Finding Mission", por dergimi i nje Raportuesi (rapporteur) dhe i disa ndihmesave, te cilet do ti raportojne KSBE ne nje kohe sa me te afert dhe ne rastin e pershtatshem. Sipas mendimit te tyre kjo do t jete e mjaftueshme per arritjen e konsensusit;

Sic shihet manovrimi me proceduren ka qellim qe te fitchet nje fars kohe prej atyre qe bllokojne konsensusin. Shumica e delega neve te tjera ~~thaxen~~ ne takimet qe patem thane se tani nuk mund te gjendet asnje aresye per ta zgjatur shume pranimin tone.

Megjithatë taktiken procedurale te perdorur nga amerikanet q te shmangur diskutimin e ceshtjes sone ne Berlin per aresyet se Departamenti i Shtetit akoma nuk ka arritur nje qendrim te konsolid per kete geshtje, mendojme se predizpozicioni i tyre eshte pozitiv, sidomos pas njoftimit qe beri kryetari Pavicevic.

Mendojme qe nga ana jone te vazhdohej intensivisht veprimet diplomatike deri ne mbledhjen e Berlinit ne keto drejtime:

*Albania
Gendleri*

- Ti dergohet nje leter kryetarit te mbledhjes se zyrtareve te larte te KSBE-se ,e cila do te mbahet ne Berlin me 17-18 qershor, te shprehet gatishmeria jone per te pritur nje raportues te KSBE-se para mbledhjes se ministrave ne Berlin. Ti kerkohet atij qe kete leter tua qarkulloje te gjitha vendeve pjesemarr se te KSBE-se. Nje leter e tille ti dergohet edhe ~~sekretarit~~ drejtorit te Sekretaria Eliasson. Pervec kesaj ne leter te kerkohet qe geshtja e pranimi tone te shqyrtohet edhe nje here ne mbledhjen e zyrtareve te larte para mbledhjes se Berlinit.

- T'i dergohet nje leter kryetarit te mbledhjes se Keshillit te Ministrave ne Berlin, zotit Gensher ku te njoftohet se ne jemi dakord qe te dergohet nje raportues dhe deshirojme qe ai te vijë para mbledhjes se Berlinit dhe te jape raportin e tij ne mbledhje e zyrtareve te larte, ose ky raport tu qarkullohet mbledhjes se ministrave ne forme dokumenti/

- Te mbahet kontakt me kryetarin Pavicevic per te koordin dhe percaktuar modalitet dhe anet praktike te dergimit te raportu (letra dhe kontaktet te fillohen qe javen e ardhshme per te fitua kohe)

- Nje leter e vecante dhe kopjet e letrave per Pavicevicin dhe Gensherin t'i dergohen edhe sekretarit ekzekutiv te mbledhjes se Berlinit; ambasadorit Ernst Jung.

NEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1701 FLETA: 102/1

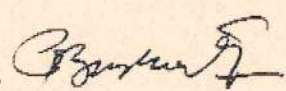

- Përfaqësuesi ynë në Uashington të marrë takim në Departamentin e Shtetit me zyrtarët e KEB- në dhe të marrë me vëmendje për vleratona diplomatike në këtë drejtim dhe të kërkojë që SHBA të ndikojë për dërgimin e raportuesit para mbledhjes së Berlinit.

- Në Bon të merret takim edhe me sekretarin Ekzekutiv të mbledhjes së Berlinit.

- Megjithatë mundësitë për pranimin tone në mbledhjen e ministrave në Berlin janë ngushtuar, mendojme se çështja mbetet e hapur dhe duhet ushtruar presion intesiv në rrugë diplomatike që çështja të diskutohet në mbledhjen e Berlinit ose para fillimit të saj, në mbledhjen e zyrtareve të lartë.

Prage, ~~24~~ 24 maj 1991

Petriti
Vangjeli

NEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1701 FLETA: 102/2

BERLIN MEETING OF THE CSCE COUNCIL
19-20 June 1991

DRAFT
Summary of Conclusions

I.

1. The Council of the CSCE held its first Meeting in Berlin on 19 and 20 June 1991.
2. The Ministers welcomed the Republic of Albania as a participating State of the CSCE following receipt of a letter accepting all CSCE commitments and responsibilities from the Minister for Foreign Affairs of the Republic of Albania, Mr. Kapllani, to the Chairman-in-Office of the Council, Federal Minister of Foreign Affairs, Mr. Genscher (Annex 1).

II.

3. The Ministers had political consultations on the European architecture and the strengthening of security in Europe as well as the consolidation of human rights, democracy and the rule of law, on prospects for economic transition and social change in Europe, on current issues and on the future work of the CSCE.

In the framework of these consultations the Ministers came to the following conclusions:

4. They reaffirmed the importance of continued political and economic transformation in the democratic countries in transition towards a market economy. They stressed the necessity to continue support to these countries in their efforts to consolidate democracy and transform their economies.

BER-015

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
172

Shqipëria pranohet si shtet anëtar në KSBE (sot OSBE) në 19 qershor 1991.

5. They reaffirmed that co-operation in the fields of economy, science, technology and the environment remains an important pillar of the CSCE.
6. ... (Emergency mechanism)
7. (They decided that the communication network, to be established under the provisions of the Vienna CSEM Document 1990, will be preferably used for all communications foreseen in the procedures in emergency situations. They further decided that all CSCE institutions will be integrated into this communication network.)
8. They endorsed the report of the Valletta Meeting on Peaceful Settlement of Disputes and agreed to designate the Conflict Prevention Centre as the nominating institution for the CSCE Dispute Settlement Mechanism under the provisions of the recommendations thereto of the Committee of Senior Officials (Annex 2).
9. They welcomed the establishment of the CSCE Parliamentary Assembly (Annex 3)
10. They noted with satisfaction the results of the Cracow Symposium on the Cultural Heritage of the CSCE participating States.
11. They invited the United Nations Centre for Human Rights to contribute to the Meeting of Experts on National Minorities.
12. They decided to invite the Council of Europe to make a contribution at the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension.
13. They encouraged the exchange of information and relevant documents among CSCE and the main European and transatlantic institutions, such as the European Community, Council of Europe, ECE, NATO and WEU. The procedure concerning the CSCE's participation in this exchange should be considered at the next Meeting of the Committee of Senior Officials and reviewed after six months.
14. They requested the Committee of Senior Officials to prepare recommendations for the next Meeting of the Council on the further development

MEPJ ARKIV
VITI: 1991 *[Signature]*
DOSJA: 1733 FLETA, 173

of the CSCE institutions and structures. The Consultative Committee of the Conflict Prevention Centre would contribute those sections of the recommendations which concern the enhancement of the role of the Conflict Prevention Centre.

15. They looked forward to a range of informal discussions and consultations on new negotiations on disarmament and confidence and security building open to all CSCE participating States. In this context they requested their representatives in Vienna, as a rule their representatives to the Consultative Committee of the Conflict Prevention Centre, to start informal preparatory consultations in September this year aimed at establishing by 1992, from the conclusion of the Helsinki Follow-up Meeting, new negotiations on disarmament and confidence and security building open to all participating States as set out in the Charter of Paris. They decided that formal preparatory negotiations for the new forum will be carried out at the Helsinki Follow-up Meeting.

16. They welcomed the fact that a further seminar on military doctrine would be held within the context of the Conflict Prevention Centre in Vienna, from 8 to 18 October 1991, and also welcomed the possibility of future seminars as may be agreed by the participating States.

17. ... (non-proliferation)

18. They recalled the links of solidarity and of co-operation that unite their countries with the developing countries as well as the importance they attach, in this context, to respect for human rights and to the promotion of the fundamental values of the CSCE. They underlined the usefulness of an increasing co-operation among their countries on these questions in the appropriate fora.

19. They agreed that the next Meeting of the Council will be held in Prague on (30 and 31 January 1992).

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA. 174

*** 19.06.91 19:33

8869669 albn d*

8869669 albn d

2164 mpj ab

to the conference of the csce
berlin
germany

people's assembly greets acception of
albania in the csce

deputies of the people's assembly greet with
special joy the acception of albania as member with full rights in th
csce. this wellreceived information enjoys the heart of every albanian
and is an evidence of powerful developments taken place during last
months in albania, which have stepped forward democracy and respect of
human rights.

deputies of the people's assembly thank the
foreign ministers of 34 participating countries in the csce and at t
he

same time as representatives of albanian people in the highest organ
of this country, are worldwidely engaged that albania will be always
decent member in the great family of peoples of europe, that it will
make all efforts in giving its contribution to safeguarding the secur
ity,

it will promote cooperation with all countries and peoples of contine
nt

and at the same time, it will step forward the work started by this
pluralist parliament and pluralist government of national stability
for stability of situation, economic reconstruction of the country,
the establishment of a juridical state, fully respect and without any
reserve the rights and freedom for individual in compliance with all
international documents.

in this historical decision for albania,
the deputies of people's assembly notice also at the same time an
engagement of european countries, of usa and canada to support albania

in her irreversible democratic and stabilizing process.

people's assembly of republic of
albania

19. june 19th. 1991

MEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1733 FLETA. 14

CSCE
FIRST MEETING OF THE COUNCIL
BERLIN 1991

Distr.
RESTRICTED
CSCE/1-C/Inf.1
Berlin, 20 June 1991
Original: ENGLISH

The Executive Secretary has the honour to circulate, at the request of the Delegation of Albania, a message from the People's Assembly of the Republic of Albania to the participants in the First Meeting of the CSCE Council of Foreign Ministers in Berlin.

BER-023

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA. 13

10
39

4161

Teper urgjent

Misionit Gjeneve
(Shokut Kadri Çenko)

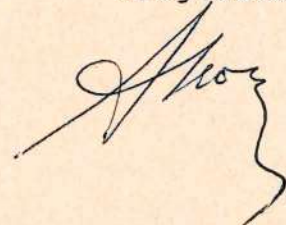
Me daten 17 qershor, me linjen "Swis Air", mberrin ne Zyrih Ministri i Jashtem Muhamet Kapllani, i shoqeruar nga shoket Shaban Murati dhe Mehill Marku. Interesohuni per marrjen e vizave ne aeroport. Te dhenat per vize jane si me poshte:

1. Muhamet Ismail Kapllani, lindur me 6.7. 1943 ne Kavaje, pasaporte diplomatike nr. 001608.
2. Shaban Ali Murati, lindur me 2. 9. 1945 ne Durres, pasaporte diplomatike nr.003491
3. Mehill Nik Marku, lindor me 5.12. 1964 ne Shkoder, pasaporte diplomatike nr. 002127

Me daten 17 qershor delegacioni do te qendroje ne Zyrih dhe me daten 18 qershor niset per ne Berlin. Merrni masa per sistemimin ne hotel.

Tirane, me 13 qershor 1991

Minjashtme

MEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1706 FLETA. 39

125
ANNEX 1

Tirana, 18 June 1991

Mr. Minister,

The Government of the Republic of Albania hereby adopts the Helsinki Final Act, the Charter of Paris for a New Europe and all other documents of the Conference on Security and Co-operation in Europe.

The Government of the Republic of Albania accepts in their entirety all commitments and responsibilities contained in those documents, and declares its determination to act in accordance with their provisions.

The Government of the Republic of Albania welcomes a visit of a Rapporteur Mission to be arranged by the Chairman of the Council of Ministers of the Conference on Security and Co-operation in Europe. The Government of Albania will do everything possible to facilitate and assist this mission. The Government of Albania is confident that this mission will inform the participating States of progress in Albania towards full implementation of CSCE commitments as well as assist Albania towards that objective. The Government of Albania understands that this mission will draw upon the expertise of persons from participating States, CSCE institutions and other relevant organizations.

The Government of Albania expresses its readiness for signature of the Helsinki Final Act and the Charter of Paris by the Head of State or Government of the Republic of Albania at the earliest opportunity.

I kindly ask you, Mr. Minister, to circulate copies of this letter to all representatives of the participating States at the CSCE Council of Ministers.

Please accept, Mr. Minister, the assurances of my highest consideration.

Muhamet Kapllani

H.E. Hans Dietrich GENSCHER
Chairman-in-Office of the
CSCE Council of Ministers,
Federal Minister of Foreign Affairs,
BONN

MEPJ ARKIVO
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA. 175

REPUBLIC OF ALBANIA
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

The Minister

19
Tirana, June 18th 1991

Mr. Minister,

The Government of the Republic of Albania hereby adopts the Helsinki Final Act, the Charter of Paris for a New Europe and all other documents of the Conference on Security and Cooperation in Europe.

The Government of the Republic of Albania accepts in their entirety all commitments and responsibilities contained in those documents and declares its determination to act in accordance with their provisions.

The Government of the Republic of Albania welcomes a visit of a Rapporteur Mission to be arranged by the Chairman of the Council of Ministers of the Conference on Security and Cooperation in Europe. The Government of Albania will do everything possible to facilitate and assist this Mission. The Government of Albania is confident that this Mission will inform the participating States of progress in Albania towards full implementation of CSCE commitments as well as assist Albania towards that objective. The Government of Albania understands that this mission will draw upon the expertise of persons from participating states, CSCE institutions and other relevant organisations.

H. E. Hans-Dietrich Genscher
Chairman-in-Office of
the CSCE Council of Ministers
Federal Minister of Foreign Affairs

B O N N

HEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1733

Shef

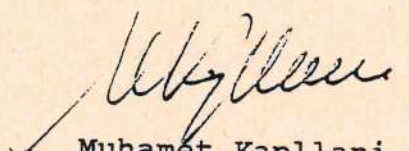
FLETA 19

The Government of Albania expresses its readiness for signature of the Helsinki Final Act and the Charter of Paris by the Head of State or Government of the Republic of Albania at the earliest opportunity.

I kindly ask you, Mr. Minister, to circulate copies of this letter to all Representatives of the participating States at the CSCE Council of Ministers.

Please accept, Mr. Minister, the assurances of my highest consideration.

Muhamet Kapllani

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA. 20

1
Bonn, 14. Juni 1991

**Letter from the
Minister for Foreign Affairs of the Republic of Albania
to the Chairman of the 1st meeting of the
Council of Ministers for Foreign Affairs of the CSCE,
Mr. Hans-Dietrich Genscher,
Minister for Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany**

The Republic of Albania wishes to take part in the CSCE process as of June 19, 1991.

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA. 1

LAIM

(Perçillenit me krye me Hx.)

M.8.7.

178

Gjatë punimeve të rimbledhjes së Berlinit,
Ministri i Jashtëm, Muharrem Kallushi u takua
ollë ~~për~~ ~~shprehur~~ mendime me Sekretarin
e Departamentit të Shtetit të SHBA-së, Shefnes
Bejker. Sekretari Bejker vlerësoi lart zhvillimet
demokratike në Shqipëri, ollë pranimin e saj
shtetore me të drejtë të plotë në KSBE. Këtë
ai e quajti një përkrahje për demokracinë ollë
shprehur bindjen se ollë marrëdhëniet me
SHBA-në i shërbyjnë kështu qëllimit për të
rindënuar popullin shqiptar me rregull e
demokracinë. Bejkeri tha se po pret me
kënaqësi vëriten që ai do të bëjë me
Shqipëri të premtën me 21 janar 1991, ollë
uaj që ajo t'i shërbyjë zhvillimit të fortë-
seutit midis dy vendeve.

Delegacioni

19.06.91

NEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1733 FLETA: 178

Points for oral summary of formalisation to be decided during CSO-meeting

[In the context with Albania's wish to take part in the CSCE process as of June 19, 1991 I have the honour to inform you that] my government will send a representative delegation, comprising all political trends of the incumbent government, to the meeting of the CSCE Council in Berlin.

My government looks forward to close cooperation with the other Participating States and the CSCE-Institutions. We would welcome immediate cooperation with the Office for free Elections in Warsaw which could be of particular help in Albania's present period of transition to democracy.

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA. 2

177
10

AMBASADES BON

Njoftoni organizatoret e Mbledhjes se Ministrave te Jashtem te vendeve pjesemarres ne KSBE se ne delegacionin e vendit tone qe kryesohet nga shoku Muhamet Kapllani do te marrin pjese edhe drejtuesit e partive politike si me poshte:

1. Fatos Nano, Kryetar i Komitetit Drejtues te PSSH;

2. Sali Berisha, Kryetar i Komisionit Drejtues te Partise Demokratike;

3. Skender Gjinushi, Kryetar i Partise Social-Demokrate;

4. Hysen Çobani, Anetar i Komisionit Nismetar te Partise Republikane;

5. Llukan Tase, Sekretar Organizativ i Komisionit Nismetar te Partise Agrare.

Perfaqesuesit e partive politike mbrrijne ne Berlin bashk me delegacionin qe vjen nga Shqiperia.

Merrni masa per tu zene vend ne hotel.

Tirane, me 17/06/1991

MINJASHTME

MEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1707 FLETA. 10

X
H

T E L E K S

TEPER URGJENT

AMBASADES _____ V J E N E

(Shokut Engjell Kolaneci)

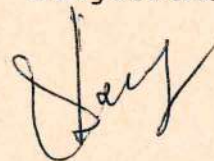
Ne perberje te delegacionit te vendit tone, i cili do te marre pjese ne mbledhjen e KSBE-se ne Berlin, krahas perfaqesuesve te MPJ, do te perfshihen edhe perfaqesues te partive politike, si me poshte:

1. Fatos Nano
2. Sali Berisha
3. Skender Gjinushi
4. Hysen Çobani
5. Llukan Tase

Lutemi qe per personat e lartpermendur rezervoni per sonte vende ne hotel ne Zyrih, *ku kemi rezervuar edhe per delegacionin.*

Minjashtme

Tirane, me 17 qershor 1991

MEPJ ARKIV

VITI: 1991

DOSJA: 1707 FLETA. II

PEACEFUL SETTLEMENT OF DISPUTES

Taking into account the Report of the Valletta 1991 Meeting on Peaceful Settlement of Disputes, containing the Principles for Dispute Settlement and the Provisions for a CSCE Procedure for Peaceful Settlement of Disputes, the Council establishes the following arrangements in accordance with the Charter of Paris.

The Council

1. designates the Conflict Prevention Centre (CPC) to act as the nominating institution in accordance with Section V of the said Provisions, and requests the Director of the Secretariat of the CPC to assume his functions accordingly under the overall responsibility of the Council;
2. invites each participating State desiring to do so to communicate as soon as possible and preferably by 30 August 1991 the names of up to four persons to be entered into the register of qualified candidates to be maintained by the nominating institution in accordance with section V of said Provisions;
3. decides that the mechanism will come into force as soon as forty nominations have been received by the Director;
4. instructs the Director of the Secretariat of the CPC to notify the full list of nominations as soon as the fortieth nomination is received and subsequently to notify any additions or revisions which may be made;
5. recalls the experience of the Permanent Court of Arbitration and its Secretary-General which should be drawn upon, if so agreed, when the CSCE Procedure for Peaceful Settlement of Disputes is implemented;
6. notes that appropriate use can be made of the premises and facilities of the International Bureau of the Permanent Court of Arbitration.

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA. 176

177

ANNEX 3

The Council welcomes the successful outcome of the meeting in Madrid on 2 and 3 April 1991 of parliamentarians from CSCE participating States.

They note with satisfaction the consensus reached to adopt the "Final Resolution concerning the establishment of the CSCE Parliamentary Assembly". The Council considers that this Resolution represents an important step forward for the development of the Charter of Paris for a New Europe regarding greater parliamentary involvement in the CSCE.

Reaffirming their commitment to strengthening democracy as the only system of government of their countries, the Ministers look forward to the collective expression of the views of the CSCE Parliamentary Assembly on security and co-operation in Europe and on the future development of the CSCE.

MEPJ ARKIV
VITI: 1991
DOSJA: 1733 FLETA, 177